

Bhai Veer Singh Rachna wali

بھائی ویر سنگھ رچناولی

بھاشا و بھاگ، پنجاب

1969

Price Rs. 23-00

Published by :

Director Languages. Pb.
Patiala.

PRICE RS. 13-00

Printed by :

Shri Shyam Sunder Press,
Gurgaon.

دوشید

پنجابی بڑی پُری بھارتی پنجاب دی ہی لوک بولی نہیں۔ سگوں ایہ پاکستان
 وچ دا گئے دی سرحد توں لے کے اُدھر کراچی اتے پشاور تک بولی اُتے
 سمجھی جاندی ہے۔ اتے ایس وچ ساسہت رچنا کیتی جاندی ہے۔ ایہ
 بد قسمتی دی گل ہے کہ دلش دی آزادی دے نال نال پنجابی دوجھیاں
 وچ دند ی گئی اُتے دوویں پاسے ایس دا اظہار کرن لئی پسیاں
 دکھریاں ہون کارن انہاں دوہاں پنجاباں وچ پنجابی دا سائنٹک ندرہ
 جے بالکل نہیں تاں کیول ناں ماتر ہی ہے۔ بھارتی پنجاب وچ
 پنجابی لئی گورکھی لپی وی درتوں کیتی جاندی ہے اتے پاکستانی پنجاب
 وچ فارسی لپی دی درتوں کیتی جاندی ہے۔ پر ساسہت تاں سیوہاں
 منکھاں دا سا بچھا درتہ ہے کیول پس دیاں حد بندیں کارن
 ایس توں کسی خاص حد بندی وچ سیمت کرناں ساسہت نال
 منکھی پیار محبت نال زیادتی ہے۔

ڈاکٹر بھائی دیر سنگھ پنجابی دے مہاں کوی ہن۔ انہاں نے
 پنجابی کو تالوں نوں شیلی اتے نوں دچار دتے ہن۔ آدھینک
 پنجابی کو تاد امدھ انہاں توں بھرا ہے۔ انہاں نے پنجابی کو تالوں
 قدرت اتے سکھ دے پیار وچ ڈسیاں ہوئیاں کو تالواں دتیاں ہن۔

انہاں دی کوتاؤں گورکھی پسی توں انجاں لوکاں تک اتے
 خاص کر کے پاکستان دی پنجابی جنتا تک پہچان لئی دھجاگ
 نے انہاں دیاں مکھ رجنداواں - ”میرے ساتیاں جیو“
 ”لہر ملارے“ - ”مٹک ہڈارے“ - ”لہراں دن مار وچوں - چو نواں
 رجنداواں اتے کنت مہلی تے پرست دینا دولمیاں رجنداواں
 توں فارسی لپی دا حیا مہ پھنایا ہے -

راہیہ کم شری نو تیج بھارتی نے کیتا ہے اتے اس دی
 سودھ سدھائی داکم شری شمشیر سنگھ سدھواتے شری سروپ سنگھ
 نے نبھایا ہے - دھجاگ انہاں دوہاں سبھاں دا دھنوا دی ہے
 اسیں بھائی دیر سنگھ ساہت سدن نوں دلی دے شکر گزار
 ہاں کہ اوہناں نے ساؤں بھائی دیر سنگھ جی دیاں رجنداواں توں
 فارسی لپی وچ پرکاشت کرن دی آگیا دتی -
 دھجاگ توں راہیہ پوری آس ہے کہ ساہتک جگت اسیں
 پتک دا بنگھا سواگت کرے گا -

لال سنگھ

ڈائریکٹر بھاشا دھجاگ -

بھائی دیر سنگھ جی دا جیون

۵

- 5 دسمبر 1872ء - جنم، کڑاہ مگر بھاسنگھ، امرت سر
- 1891ء - پنجاب یونیورسٹی توں میٹرک دی پریکھیا پاس کیتی -
ڈسٹرکٹ بورڈ، امرتسر توں سونے دا امتحان طبعیا -
- 1892ء - سنگھ سمبھالہ دی اگوائی - اردو لغات، جغرافیہ
نے ہور پنچیاں دیاں پستکاں آد -
- 1893ء - خالصہ ٹریکٹ سوسائٹی امرتسر دی قائمی -
- 1898ء - سندری ڈیرمنڈ پریس دا وٹار کیتا -
- 1899ء - خالصہ سماچار جاری کیتا -
- 1899ء - 1900ء - بج سنگھ حصہ پہلا نے دوجا -
ستونت کور بھاگ پہلا
- 1901ء - چیف خالصہ دیوان دی قائمی -
- 1902ء - خالصہ کالج، امرتسر توں ہرنبدھ عقلے لیاؤنا
- 1904ء - سینٹرل خالصہ تنظیم خانہ امرتسر دی قائمی -
- 1905ء - رانا سورت سنگھ
- 1907ء - لہراں دے مار، سبھاگ جی -
- 1908ء - سیکھ ایجوکیشنل سوسائٹی دی ستھاپنا -
- 1910ء - راجا کنگھ داتا سنگھ
- 1916ء - بھیرنڑی ہری جیون نے نیقی شتک -

۱۹۲۵ء سکھاں وچ ہرکین سدھار لہر دا شروع کرنا۔

۱۹۲۲ء تریں ۱۹۲۷ء مسک ہلارے، جلیاں دے ہار

۱۹۲۵ء کلنی دھر چیتکار

۱۹۲۶ء تریں ۱۹۳۳ء گوردیتا پ سورج گرنتھ دی ٹیکا پٹنی۔

۱۹۲۷ء۔ گوردگرنتھ کوش، ستونت کور، بھاگ دو جیا۔

۱۹۲۸ء۔ گوردنانک چیتکار

۱۹۲۹ء سپریت وینا

۱۹۳۳ء۔ کنبیدی کلانی

۱۹۳۵ء۔ سینٹرل انڈیا ودیا لہ (سورمانگھ اشترم) انگریزی ستنیا

۱۹۳۶ء۔ سیم کنگ گوردوارے دی قائمی

۱۹۴۰ء۔ کبیت بھائی گورداس، دو جیا، سکندھ نئے جون بھائی

۱۹۴۳ء۔ فری ہونیو پتھک ہسپتال دی قائمی۔ گورداس۔

۱۹۴۹ء۔ ایٹ پنجاب یونیورسٹی ولوں ڈاکٹر آف اوریٹل لرننگ ڈی ڈگری ملی

۱۹۵۱ء۔ سائنس گوردچیتکار بھاگ پہلا

۱۹۵۲ء۔ پنجاب لیبلیٹو کونسل دے نامزد ممبر فری کیتے گے۔

۱۹۵۳ء۔ میرے ساتیاں جیو، ٹیکا شری گوردگرنتھ صاحب۔

۱۹۵۴ء۔ سائنہ اکادمی دے ممبر بنے۔

۱۹۵۵ء۔ میرے ساتیاں جیو، پتنگ ڈوں سائنہ اکادمی

ڈوں پنچ ہزار روپے دا انعام ملیا۔

۱۰ جون ۱۹۵۷ء۔ سورگباش ہوئے۔

بھائی ویرنگھ جی دی شاعری

جدوں بھائی ویرنگھ نے پنجابی دُج کو تیا لکھنی شروع کیتی۔ تاں ایہ
گل بالکل آستے طراں سی جیویں کوئی مُتّاں پچھوں نیباںں شِچ چراغ
بال دیوے -

1850ء دُج سکھاں دی دُجی لڑائی نے پنجاب
پچھو کُڑا

دی تقدیر دا فیصلہ کر دنا کہ اس دھرتی تے من
مرضی نال دگن والے پنج دریا اوج وں گوریاں دے اشارے وگیا
کرن گے۔ شاہ محمد پنجابی دا آخری شاعر سی جس نے تقدیر دی اس
سوگوار گھڑی تے اداس پنجاب دے ہوکے وں اپنی شاعری دُج
سانبھیا تے اس پچھوں پنجاب غلام ہو گیا۔ اس دی سُر دیکھ
روح مَر جھا گئی۔ اس دی روح ہین قوم غلامی دی انتہا تے
جھا کے ایہ دی بھل گئی کہ ادہ غلام ہے کہ آزاد۔ ادہ دھرتی
تاں ہاری ہی سی۔ سینے دی مار گئی تے جیہڑی قوم سینے مار جاوے
او تنھے اُچی کو تیا نہیں آئیج سکدی۔ شاعری روح دے اسیم اکاش
وِج اڑ دے سنبیاں دے پرچھاویاں مگر نئی جاندی حسن دیا
بے نام دادیاں دُج چھڑاں کر دی ہے اتے زندگی وں خوبصورتی
دی پیاس بجھدی ہے۔

بھائی ویرنگھ تول بہلاں | جدوں شاعری وں امنت خوبصورتی
دی پنجابی شاعری | دے سینے نصیب نال ہوں۔ او دھوں

ادہ جھوٹے ہار شنگھار وچ آکھ جاندی ہے ۸۵۵ / سون ۱۹۰۰
 تک دی پنجابی شاعری اس دی مثال ہے۔ ایس دور دی
 شاعری ناں ناں غلامی دے دوزخی شہر وچ آداس لوکاں دی
 محرم بنی اتے ناں ہی اس فے ادبناں دے مستقبل وچ چڑھ
 کسی لڑی ستارے دا پیغام دتا۔ کسے وی نظام وچ پتلاں وچ
 غرق رہی سکھ دی روح نوں عرشاں دے پینے بجھنے شاعری دا
 اہم فرض ہے۔ پر ایہ کوئی آسان کم نہیں۔ ایہ فرض صرف
 ادہ شاعر ہی نبھا سکدا ہے جیہڑا زندگی دے دوزخاں دی آگ
 وچ سڑدا ہویا دی بہشت وچ دگدیاں شہد دیاں ندیاں
 وچوں گھٹ بھر دیا ہودے۔ شکر دانگ زلنے دی زہر
 پی کے مہاں آئند وچ مت ہودے۔ اس دور وچ اجیہا
 کوئی ترمجھاوان شاعر پیدا نہیں ہویا تے پنجابی شاعری جس نے فرید
 شکر گنج، گوردانگ دیو، گوردراجن دیو، شاہ حسین، دامودر،
 بھائی گورداس، سید بلھے شاہ تے سید وارث شاہ آدے
 کلام وچ زندگی نوں ازلے تے وقتی ددیں جوتاں دی سہج آگ وچ
 پگھلی ہوئی خوبصورت ادا ناں بیان کیتا سی۔ اس دور وچ روایتی قصہ
 کاری دیاں نقلی اداواں وچ تے عشق حسن دے غم نوں گھٹیا قسم دے
 بنیت بازی وچ بیان کرن لگ پئی جس طراں ہندی ریتی کالین کاہ
 وچ نائیکہ بھید دی پر نیپرا اپنی پر پگ پوچھی سی کہ کوئی کوی اکت
 بھیداں توں علاوہ اپنی کویتا وچ نائیکہ چترن توں جھجکد اسی۔
 اسے طراں ایس دور دے پنجابی قصہ نگاراں نے ایران دے

راج درباراں وچ پریمیکا سمبندھی رچیاں تیشیاں انکاراں نوں دتتا
 شروع کردتا۔ ودھیرے تلخ شیداں وچ ایس دور دی شاعری وچ تجربے
 دی پہچ نہیں سی۔ ایہ جو کھٹے تجربے دی آہنج سی پنجابی زبان دی اس بتم
 جیہی حالت توں پنجاب دے عالم حلقے نے ایہ عجیب زنا کر لیا کہ پنجابی
 شاعری دی زبان نہیں۔ ایہ اک گرامین بھاشا ہے۔

برج بھاشا دی پند تائی اتے اس دے مصنوعی راگ دے وچ گرے
 خاص کر کے سکھ و دوان ایہ بھل گئے کہ جس بولی نوں اوہ پندو تے
 جٹکی آکھدے ہن اوہ گورو نانک ورگے مہان فلسفی شاعر دے
 پتالاں پتال نکھ آکاشاں آکاش تک اڈن والی کلپنا دے نال
 پنجابی زبان | ہم قدم رہی ہے۔ عشق دی سیر اتے کھاری
 دی سمر تھا | چمک کے در در تے ہوکا دین والے شاہ حسین دے

بے زبان غم دی زبان بنی ہے تے بلھے شاہ چھوک مصلّا،
 بھن سٹ لولّا کہہ کے جہوں عشق دی فقیری وچ بھٹیا بھٹیا...
 (نیرے عشق نچایا کر بھٹیا بھٹیا) کر کے بھیا تاں اسے جٹکی بولی نے
 اُس دی فقیری دا بیج تے عشق دا تکھا ناچ سانھیا۔ خیر جد
 پنجابی شاعری دی اُپر دکت قسم دی ترس لوگ حالت وچ بھائی
 دیر سنگھ نے جوان عمر وچ لکھنا شروع کیتا تاں پنجاب دے برج
 بھاشا دے وداناں نے اینہاں نوں ایس راہ تے پن نوں روکن
 دا تین کیتا۔ اک دن بابا سمیر سنگھ نے ڈاکٹر جی (ڈاکٹر چرن سنگھ،
 بھائی دیر سنگھ دے پتا) نوں دسیا کہ اسان بھائی دیر سنگھ جی نوں

سدا تاں سی کہ گرامین بھاشا توں ہٹا کے بزم بھاشا وُل پریاں گے
 پرحد اُس دی پنجابی وِچ رچنا سنی تاں ساڈا جی وی پنجابی کھن
 وُل اُمَل پیا تے اسال کجھ کبیت کھٹھ پنجابی وِچ اُسے انڑھیٹ
 بنائے ہن - جو ا د سے قبلے ادماں نے ڈاکٹر جی نوں سناے *
 اُکت تفصیلی بھومکا توں سپشٹ ہے - کہ جیروں
 بھائی ویرنگھ نے پنجابی وِچ کوتا مکھنی شروع کیتی تاں ایہ گل
 بالکل اسے طراں سی جویں کوئی مدتاں کچھوں بیاباناں وِچ
 چراغ بال دیوے -

میرے ساتیاں جیو دی پستک دی اک نظم
 وِچ آؤندا ہے -

”ہاں رُلدے تے کھلدے تے !

بھاگیا اے راجا توں

تیرا لیٹراں لیٹیا روپ

بھائی ویرنگھ نوں دی رُلدی کھلدی پنجابی دا لیٹراں لیٹیا روپ
 بھاگیا - اسے کر کے اوہ ساری عمر اسی سڈرنا دانگنار کر دے

* بابا سمیر سنگھ پٹنے دے مہنت سن - بزم بھاشا دے رک تے

دوان کوی سن - آپ دے رچت ایہ گرتھ پر سدھ ہن -
 گورکیت کوٹا ولی - ہدی بستم - سہن نامہ - شری گورو پد پریم پرکاش
 پانچک پتن پنچاسکا آد -

”بھائی ویرنگھ نے ادہاں دی رچنا“ - لیکچرک - سر دارہن سنگھ -

بھائی صاحب | ایہ شنگار نظم تے نثر دوہاں راہیں آہیاں
نے کیتا۔ شاعری توں پہلاں اوہناں دی
پنجابی نثر دی جان پچھان ضروری ہے

کیونکہ اوہناں دی نثر تے نظم اصل مچ اکر سرجتا۔ ندی دیاں
دولہراں ہن۔ جدوں کدے اچھیاں بخشش واپیاں گھڑیاں
آہناں دے تخیل دے درتے دستک دیندیاں سن :-
” نہ کوئی ناد سرود ستیوے

پھر سنگیت رس چھایا “

اُس ویلے بھائی ویر سنگھ آہناں نوں شاعری مچ خوش آمدید
آکھدے سن۔ کیونکہ اچھیا سنگیت جوہیاں آواز توں روح دے
آکاش مچ بجلی وانگ گونجتا تے لشکر ہے کیول شاعری ہی
دس سکدی ہے تے جدوں کدے کسے پتر بے جاں فلسفے نوں
کھول کے سمجھاؤں دی لوڑ پیندی سی اُس ویلے اوہ نثر توں
اپنا سادھن بناؤندے سن۔ اک سچیت کلاکار (Creative Artist)
وانگ اوہ شاعری دی نزاکت اس والہجہ۔ اس دی شریلی ادا
توں خوب واقف سن۔ اس کر کے اوہ اس راہیں آ پنے آدرش دا
پرچار کرن توں چھکدے رہے تے آہناں دی نثر توں ہی پرچار
دی ایہ بوجھل پنڈ چکیٹی پئی۔ (آہناں دی ساری نثر مچ
پرچار دا بوجھ نہیں۔ سگوں ودھیرے نثر اچھی ہے جس وچ
آہناں دے جذبات دی گرمی پھل پھل کے شیداں دا روپ دھار
گئی ہے) ایہ گل نہیں کہ شاعری ایہ پنڈ چکن توں اُسرتا ہے

نہیں ایسے اُس دی خاصیت توں ہی اُلٹ ہے۔ شاعری دا
 فرض منکھ دیاں گمنام وادیاں وچ اُدا سیتے خوشی دی دھپ
 چھاں دے تیکھ پر چھاپیاں توں شیداں وچ روپ مان کرنا ہے
 شاعری منکھ دے اصلے دی تاثیر دی گرنی ہے۔ جیہڑی زندگی
 دیاں تیغ برقاں توں کچھلا کے دریا وگا دندی ہے۔ نثر دا سجا
 اس توں وکھرا ہے۔ جوں پہلاں کیا گیا ہے۔ شاعری منکھ دے
 اصلے دی تاثیر ہے۔ نثر اُس تاثیر دا شیداں وچ بیان ہے۔
 نثر وچ لفظ نرے خاکے منہ دے ہن بے جان تے گنگے، نظم وچ
 لفظ جیوندیاں جاگدیاں بولدیاں چلدیاں چیناں تہندیاں ہن۔

نظم پڑھی نہیں جاندی۔ جیوی جاندی ہے۔ اس دا اپنا ہی عجب
 نظم اتے نثر | جہان ہے جدوں منکھ نظم دے تجربے وچوں گز
 رہا منہا ہے اوہ آہنی ہوند توں فنا کر کے،
 دا تجربہ

نر ہوند ہو کے نظم دے جہان وچ توں توں جنم دھار
 رہا منہا ہے۔ کے گھڑی اوہ پھل بن کے مسکرا دنا ہے اگلی
 گھڑی فنا ہو کے دریا بن کے دگن لگ جانا ہے۔ جے اک گھڑی
 اوہ کے عجب آسمان دا نورانی ستارہ بن کے رشکدا ہے تاں اگلے
 لمحے اوہ پتلاں وچ جوالا مکھی بن کے وی پھٹ سکدا ہے۔ ایوں
 نظم دے تجربے وچ منکھ مرنے چھیندا ہے جم جم کے مردا ہے۔
 نثر وچ نظم دی ایہہ کراماتی شکتی نہیں ہے اس دی دنیا اُس توں

بالکل دکھ رہی ہے۔ اس راہیں منکھ کیے تجربے نوں سمجھ سکدا ہے
اُس صبح فنا ہو کے جیوں نہیں سکدا۔

بھاتی صاحب نثر نے فطیم دونوں دیاں اداواں دے
رازدان سن۔ اس کر کے واہ لگدے اُنہاں نے نظم دی خوبصورت
نوں نثر دی ادا ناں بے رنگ نہیں کیا۔ بھادویں کجھ نظماں جوں
مرد واکتا، بسمل نور، گنگارام وغیرہ وچوں جنہاں وچ پرچار
پرچار کیا گیا ہے شاعری دی نزاکت اتے رہمسی ادا الوپ
ضرر ہو گئی ہے۔

پر سمجھے طور تے اوناں نے دونوں نوں لوڑییدی وکھ تے
رکھیا ہے۔ بھادویں کیے دی سنتو ادھین لکھی گئی۔

جدول ۱۹۸ء وچ پہلی وار بھاتی دیر سنگھ دی پستک
سندری پرکاشت ہوئی تاں ایہہ اک قِسم دا پنجابی نثر وچ انقلاب
سی۔ ایہہ پہلی کتاب سی جس نے پنجابی نثر وچے پرستار دے
سارے دردازے کھول دتے۔ اس نوں وی ددھ، اصل وچ
پنجابی وچ ایہہ پہلی کتاب ہے جس وچ نثر نوں تجتیت طور تے

آرٹ دی اک ونکی وچوں تخلیق کیا گیا ہے۔ اس نوں پہلاں
نثر نوں کلا دی کِرت (Creative Criticism) نہیں سمجھیا جاندا سی

بھادویں بھاتی صاحب توں پہلاں دی پنجابی نثر
(جنم ساکھیاں، سیکھاں دی تھگت مالا۔ پارس بھاگ، پکی روٹی وغیرہ)
رئسند بیہ ادبی نثر ہے۔ پر اس دے زچنہاراں نے اس نوں

سامت دے اک روپ وچال کلا اچھ نال نہیں سنگاریا۔ کیونکہ
 انہاں دے اچیت جاں سچیت من وچ اپنی شر دھا جاں بھاداں
 نوں پرگٹا دن توں بنا ساہتیہ دی خوبصورتی دا الگ سنگلی نہیں
 سی۔ بھائی صاحب دے سچیت من وچ نثر وچن لے ایہ سنگلی
 موجود سی۔ جاں ایہ آکھو کہ بھائی صاحب نے پنجابی نثر نوں اچھی
 ادائیجشی کہ ایہ پرچار دے پیٹا سادھن دی تھاں آپنے آپ
 وچ اک خوبصورت ساہتک ماہیم بن گئی۔

بھائی صاحب دی پنجابی نثر نوں ایہ بڑی وڈی دین
 ہے جیڑی آپنے آپ وچ نویں نثر دی روایت دا ارنچھ ہے
 سامت وچ روایت اُس دے پلے شروع مُندی ہے جہوں ادبی
 خوبصورتی دی کوئی وکھری قیمت اُتج ہے۔ تے ایہ کے اچانک
 واپری گھٹنا دا سٹا نہیں مُندی اس دے پچھے انتہاسک دور
 کم کر رہا مُندا ہے۔ دوجے پاسے سامت وچ پرنتھا اچانک واپری
 گھٹنا مُندی ہے۔ پنجابی نثر دے نفسیاں وچ وی شاید ایہی کجھ سی
 کہ بھائی صاحب نے اچانک اس وچ پرولیش کیتا تے ورہاں توں
 لگی برج بھاشا دی سنگنی مِل نوں دھو دھو کے لاہ دتا۔ آتے
 پنجابی نثر نوں سجری دھپ لے پون بجشی۔

سندری ستونٹ کور ا بنے سنگھ آدوں چاہے
 انتہاسک رومانس (Historical Romance) کہہ لو چاہے
 ناول انہاں وچ بھائی دیر سنگھ نے اچھے کرداراں دی سیرجنا

کہتی ہے جیڑے زندگی دی اگن پر کھیا وچ سچ تے صدق دا
 دامن نہیں چھڑدے۔ اینہاں کتاباں دی نثر سچ تے صدق دے
 پرچند نور مال دگ دگ کر دی ہے۔ ایہ اک تکھے دیگ والی
 جل دھارا ورگی ہے جیڑی اچے پہاڑاں توں ڈگن سمے پانی
 داراگ پیدا کر دی ہے۔ اس وچ فلسفا جہاں پر چار دیاں
 اکتیاں جگتیاں نہیں بن سکوں ظلم جبر مال جدو جہد کر رہی ہونگی
 روح دی داستان ہے جو ول چھل توں بہت، سادہ مرادے شیداں
 وچ، دن سوئے بیان وچ پیش کیتی گئی ہے۔

اُپر دکت ناولاں دے کرداراں دی خوبصورتی
 سمیت سی جس لئی سادہ مرادی نثر ہی کافی سی۔ پر گوردانک
 چمتکار اتے گوردکلخی دھر چمتکار اچھیاں جیونیاں ہن جنہاں دی
 نثر وی اپنے آپ وچ اک چمتکار ہے ایہ نثر شکتی دی نثر
 ہے جو بنجیل دیاں سنہرندیاں اسماناں توں اچانک اتر کے
 زمین تے ویگ نال وگن لگ پین۔ کجھ اس طراں دا ہی الوکار
 ہے۔ بھائی صاحب دی نثر۔ ایہ نثر صدق اتے شردھا دی مہاں
 شکتی دا الشکارہ ہے۔

ساتھک جیونیاں تو علاوہ بھائی ویر سنگھ نے
 اتھاسک کھوج والی نثر وی لکھی ہے۔ سورج پرکاش اتے
 بھائی گورداس دا دیباچہ اس نثر دا بہترین نمونہ ہے۔
 اس توں بناں آپ دی اہم رجپا شری گوردگرنہد کوش
 ہے جس دی پروفیسر لوپن سنگھ نے اس دے دیباچہ وچ بڑی

پرسننا کہتی ہے۔

سمو چے طر تے بھائی صاحب دی شربنجا بی ادب دی اہم
پراپتی ہے۔

بھادیں بھائی صاحب دی ترموج دی اُنہا دی شخصیت
دے رنگ لیکھدے ہن پر اصل بھائی ویرنگھ نوں تیں اُنہا ندی
شاعری وِچ ہی مل سکدے ہو۔

بھائی ویرنگھ دی شاعری دا آرنج

بھائی ویرنگھ نے آپنی شاعری دا آرنج دھار مک گیتاں نال کیتا۔
دھرم تے شاعری دا رشتہ بڑا نازک تے بھید
بھریا ہے۔ ایہ عام طور تے شردھا، دیکھشا
انے صدق دیاں تین اوسخفا داں دچوں گزردا ہے

دھرم تے شاعری
دا رشتہ

شردھا دی اوسخفا پران (Mythology) سیرجی ہے لوک
آپنے ساموک اوجیتن وچ جگاں جگنتران نوں کے ادیشٹ محبوب
دی شردھا وچ خوبصورتی ڈھوڈھو کے انبار اُسار دے رسندے ہن۔
نلے کدے کدے جدوں اوہ ادیشٹ محبوب دھرتی تے آوندے اوہ
اُس دے جلوے نال بسمل ہو جاندا ہن تے جگاں جگاں نوں سندنا
دے پنھے ساگر کے الہی موج وِچ اُس جلوہ گردے قدماں وچ بچن
لگ پیندے ہن۔ ایہ اگم اکادھ شردھا آپنے آپ وچ ایک جیوندی
جھاگی شاعری مہدی ہے۔ جس دی تخلیق صدیاں آپ کر دیاں ہن۔

تے جس دی کرتاری شکتی (Creative Power) پیغمبر دے
 سادھا لہن کرم وچ دی کرامات بھر دندی ہے ہر دھرتی نے اپنے پیراں
 پیغمبراں دی بخشش دے سمجھن گائے ہن تے ایہ بھجن ہی اس دھرتی
 دی اُتم کو تیا ہے کیونکہ انہاں بھجناں وچ مصنوعی اتے بہینا ہے
 پیغمبر دے جلوے نال فنا ہون پچھوں آپ پیغمبر بنی لوک آئندے
 وجد دیاں کو کاں ہن۔ اس اوسنھانے شاعری دوران تے کرامات
 وچ کوئی فرق نہیں رہ جاندا۔ لوکاں دی شردھا بھجلی آپنے آپ
 وچ ایک کرشمہ بندی ہے جس دے لوری اُمنوائی دی بخشش نال
 کلا کار کلا سرحدے ہن۔ ہر دھار تک کوئی توں اس دھرم دے
 پیروکاراں دی ان شردھا وچوں پیدا ہو یا پُرانک چرتر

(Mythical Characters) دا بودھ ورتے وچ ہی مل جاندا ہے
 تے ایہ بودھ اُسدی بنی شردھا دا آدھار بندا ہے ایہ شردھا ہی
 دھار تک کو تیا داسو ما ہے۔ بھائی ویر سنگھ دی کو تیا دا ارنجہ دی
 ایسے سوئے تو ہندا ہے۔ بھائی صاحب دے مڈھلے گیت جیہڑے
 کنبدی کلائی وچ سنگھت ہن۔ انہاں دی دس گورو صاحبان
 پرتی شردھا بھجلی ہے انہاں گیتاں دے اُولیں دے سمبندھ
 وچ کرتا جی نے کنبدی کلائی دے مکھنڈھ دیہ فرمایا ہے۔
 دھیکھٹ لولی وچ گورویش دے گیتاں دی بھاری تفسیر سی۔ جدوں کہ
 ایہ گیت لکھے جائے ارنجہ ہوئے تے ہر سال دے دے گورو پرباں
 پر ایہ چھپدے تے پرچار پاوندے رہے۔ جس کر کے پنھن وچ
 عام رو آپنے ست گوراں دی صفتا اصلاح تے گن گائیں دا

چل پیا۔ مہن سارے گیتیاں نوں اکھٹیاں کرن دے نال مڑ
 سدھا ریا گیا ہے تے سودھ کے اِس پوئھی وچ چھا پیا ہے۔
 ایہہ اک اُس طراں دی سیک بھری اُتر ہے۔
 جیویں مگدھا دی پیار کلائی پر تِیم دے گلے ول اُٹھدی ہے۔
 لپھدی ہے چکر کھانڈی ہے پر کنبدی ہوئی آسوت رُخ وِج
 رہندی ہے تہ گھٹ کے لپٹدی ہے۔ متاں ادب وِج فرق پوے
 نہ پرے مہدی ہے متاں وِج پے جاوے، سگوں اک تانگھ وِج
 کچھ وِج لپیٹ دے رُخ وِج آئی تھر تھر کر رہی پر تِیم ول
 نوں اُتری رہندی ہے۔

اُپر دسی تانگھ جو اصل وِج شردھا ہی ہے شاعری دی
 لوح ضرور ہے پر زری شردھا جہاں کو تاؤں جنم نہیں دندی۔
 اِس دا ثبوت بھائی صاحب دے ایہہ گیت ہن۔ نزول شردھا
 (Blind faith) گتی ہین مہدی ہے۔ کوتیا گتی شیل
 شردھا ہو چکے "نال مہدی ہے۔ کوا پر کر یا
 (Poetic Process) دا سمبندھ "پور ہے" نال مہدی ہے
 شردھا دے اُمناد (Raptury of faith) وِج تہیتی
 (مہدی ہے۔)

شردھا تے
 شاعری
 ادا اُمناد وِج ترکھا ہی تہیتی مہدی ہے شردھا دان
 اپنے اِشٹ وِج فنا ہو جاڈا ہے۔ اِس
 اوستخانے تہ شردھا رہندی ہے نہ شردھا دان
 کوئی اُس اِشٹ نوں اندر وسا کے آپ اِشٹ بن جاڈا ہے

تے اپنی شردھا آپ کر دیا ہے۔ کوئی سیرِ حنہا رہے بنسن ہمار
 نہیں۔ ایسے لئی رِگ وید وِج اُس نوں بڑھا کھیا گیا ہے۔
 سو شردھا دا شاعری بنناں اِس طراں ہے جوں سمندر نوں
 پیاس لگے تے اودہ دریا بن کے آئے آپ نوں بھالن ترپے

بھائی صاحب دی مُڈھلی کوتا وِج شردھا تے
 اُپر دکت وانگ شاعری دا رُپ نہیں دھاریا۔ ایس شاعری
 وِج شاعری گھٹ شردھا دھیرے ہے اصل وِج ایہ پریتی
 دی کوتا (Poetry of realization) نہیں۔ ساد مرادے
 منو بھاواں نوں دکھو دکھریاں طراں وِج ڈھالیا گیا ہے۔
 تہانکہ سیکھ سنگتال گور پُریاں جہاں ہر شے اوسراں تے
 (جیویں کہ دیا چے وِج لکھیا ہے) گا سکن۔ مثال وجوں:-

میں دُنیاں توں چِت چالیا
 تیرے چرناں نال لگا لیا
 ہن آہل کلخی والیا

میں دن نوں آماں ہار دی
 گین تارے رات گزاری

ماتے رور و جگرا گالیا
 ہن آہل کلخی والیا۔

کئی جنم گئے ترسندیاں -

گیا ایہ وی سبک سیکندیاں

کھیا کرماں پاسا ڈھالیا
 ہن

مذہب تے شاعری دے یشتے دی دوجی اوستھا دیکھتا
 (Preaching) ہے اس اوستھا تے شاعر آپنی شردھا
 دا سمرغن کر دا ہے ایہ سمرغن (Justification) کئی وار
 جہاد دا رُوب دھارن کر لیندا ہے تے کوی فلسفے دیاں آکیتیاں
 جگتیاں تے کھنڈن منڈن دے گورکھ دھندے وچ اُلجھ جاندا ہے
 آتما دی انادی بہینا اتے بے زبان آواز جہاد دے رولے پتے
 وچ گم ہو جاندا ہے۔

اس اوستھا تے کوئی پرچارک بن جاندا ہے تے اک
 پرچارک کدے دی آدی دی من امریکی پیر (پیٹر) دا چارہ ساز
 نہیں بن سکا۔ ایہ خوشی دی گل ہے کہ کھبائی صاحب دی شردھا
 نے جہاد دا رُوب نہیں دھاریا۔ آپدیشا تک نظاماں گنتی
 دیاں ہی ہن۔ جویں مرد دا کتا۔ پھنڈ یا طوطا، بسمل پور
 اکک، گنگارام وغیرہ۔ انہاں دچوں تیں کھبائی دیر سنگھ
 دی آواز نہیں سن سکو گے۔ انہاں دی ہوند (Existence)
 اُتھوئے۔ اک برابر ہے اس کرکے انہاں بارے کجھ لکھن
 دی ضرورت نہیں۔ ان کاؤک (Non-Poetic) کوتاداں
 توں بنال کجھ ہورا جیہں کوتاداں ہن جہاں وچ سدا چارک
 آپدیش دی پتھاں دار تنک (Philosophic) سدھانٹاں
 دی دیا کھیا (تشریح) کیتی گئی ہے۔ ایہ کوتاداں بھادوں
 ان کاؤک نہیں جویں۔

صائبِ لالا دھوتا کولا
 دودھ دیس دِج پایا
 کھنڈ چارھو رنگن بھی چڑھیا
 رنگ نہ ایس دٹایا
 وچھڑکے کالج سی آئی
 بن ملیاں نہیں لہندی
 انگ اک دے لاکے دیکھو
 چڑھدا روپ سوا یا۔۔۔۔۔

ایسے طراں اس قسم دیاں سور کو تاداں، ورجت دارٹی،
 ”انہاں نیناں نے مار مکایا“ ”سینلوں دے گل لگی دلی“
 ”موش منی“ اتے مہاکا ورا نا صورت سنگھ وچ کچھ ٹکڑیاں۔
 پر پھیر دی ایہ نظماں سہائی دیر سنگھ دے کاو سدھانت اٹو سار
 نہیں ہن۔ انہاں نے اپنا کاو سدھانت ہیٹھ لکھی نظم
 ”کوی رنگ سڈرتا“ ورج گٹایا ہے۔

کو تیا دی سڈرتائی اُچے پنچترس دس دی
 اپنے سنگیت لہرے اپنے پرکاش لَس دی
 اک شام نوں اے او تھوں سہیاں پلیدی آئی
 رس رنگ نال کنبی سنگیت خرقہ خرائی
 جوں تریں تار پروتی جوں آب موتیاں دی
 نظراں دی تار پروتی نازک سبک سہائی

پچھیا اساں ہے سوہنی توں آپ سندر تائیں
 ہیرے جواہر دانگوں ٹیکدی کیوں توں ناپیں؟
 پروت کھڑے سوہا دے جھیلان تے بن سمندر
 قائم اینہاں دی سوہا دائم رہے ہے چھاتی،
 بولی ادھر تفراندی لرزے وجود دالی -
 بجلی دی کوند دس نوں ٹیکدی کوں ٹیکائی؟
 لس دے کے کرن صوبج لرزے دے دلش جاوے
 سراگ دی تفراندی کس نے ہے بنھ بہائی؟

لرزا وطن جنہاں دا لرزا وجود انہاں دا
 چکر انت اٹلویں اوہناں دی چال پائی
 چمکار رنگ دیناں رس جھوم وچ جھاناں
 اک چند چھوہ لائی اکٹن نہیں کتھائیں
 لرزا وطن جنہاں دا لرزا وجود اوہناں دا
 رکھا انت اٹلویں لرزے دے ہتھے پائی

سو گیتا بھائی صاحب لئی الہام کے خوشبخت لمحے وچ
 انت خوبصورتی بجلی دانگ لٹک کے الوپ ہو جاندی ہے تے
 شاعر چکا چونہ ہو با جہانڈا تے نورمال جھکھو لیا جاندی ہے۔ ایسے

انڈوں اوہ جند - چھوہ آکھدے ہن - اس اک پل دی عمر وچ تہ
 کال سمٹ جانڈے ہن - سرشتی ڈے ساہ اس دے
 سائیں چ دل جانڈے ہن تے اوہ پھیری پل
 گزرن پچھوں کجھ عجیب وساد - ہوش - بے ہوشی
 تے چکا چونڈھ چھا جانڈی ہے - ایہ شاعری دی اوستھا ہے -
 ایسے ادستھانوں بھائی ویر سنگھ جی "آج سندرتا دی پریتنی" آکھدے
 ہن تے ایسے نوں کھیرے دی اوستھا - بھائی صاحب دے
 کاوان بھونوں سمجھن لئی ہیٹھ لکھیاں ستریاں شاید ابرکت نظم توں
 دی ودھیرے کارگر ہن -

سینے وچ تیس ملے اسانوں
 آساں دھا گلو کڑی پانی
 نراناور تیس ہتھ نہ آئے
 ساڈی کنبدی - ہی کلانی
 دھا چرناں تے سیس دایا
 سیاڈے ہتھ چھوہ نہ پانی
 تیس آجے اسپیں نیویں ساں
 ساڈی پیش نہ گنیا کانی

مٹی چمک پٹی ایہ مونی
 تے تیشی لو آں وچ لشک
 بجلی کوند گئی تھرا ندی

ہن چکا چونڈھ ہے چھائی

ایہ نزل الفجود دی کوتا (Poetry of Pure Experience)
 ایہ آج سندرنا دی پرستی، جاں اُچے پھتر اں (کوتا دی سندرنا
 اُچے پھتریں دسی) وچوں کسے افسار داد دا پرچھاواں نہیں
 پیندا - اصل مِچ کلاکار کدے دی افسار دادی نہیں پیندا -
 زندگی اپنی وسیع ہے کہ کوئی مُکھ اس دیاں باہاں توں باہر جاہی
 نہیں سکدا - تے پھیر کلا داتاں جنم ہی مُکھ دی من انتر کی پیر
 وچوں ہو یا ہے کلاکار جیدن دے دُکھ سکھ ہر کھ سوگ، سنجوگ
 وچوگ، دی سہسر دھارا توں کس طراں افسادی ہو سکدا ہے
 افسر بھائی ویرنگھ توں پنجابی دے کجھ وودان آلوچکاں نے افسار
 دادی کوئی ٹھہرایا ہے - اُنہاں دا اعتراض ہے کہ بھائی صاحب نے
 درتمان دیاں تلخیاں توں مُکھ موڑ کے اجیے سہجوا دی افسار دی
 شرن لئی اتے جیون دی نہیں - جھان وچ ٹھلن توں دریغ کیا
 اُنہاں دے سے مِچ دیش توں آزاد گیارڈن لئی انیکاں لہراں
 جویں غدر لہر، اکالی لہر، کانگریس لہر وغیرہ اٹھیاں انیکاں
 دار داتاں ہونیاں، کھلیاں والے باغ وچ مہنیا کانڈ واپریا،
 بنگال وچ مارڈ کال پیا - پر بھائی صاحب دی کوتا مِچ اس
 ہونیاں بھرے سے دا کوئی پد چنھ نہیں دیکھیا جاسکدا - اُنہاں
 دا دچار ہے کہ ایہوں لگدا ہے جویں بھائی صاحب نے دھرتی
 دی کوئی آواز نہیں سنی - ادہ اپنے آجیرے عشاں دے واسی سن
 کہ دھرتی دی آواز آنتوں تک جائی جائی تہجہ جائی سی - تے جے
 کدے ادہ آکاش کوک وچوں اُتر دے وی سن تاں ایہوں محسوس

کر دے سن سے

تیرا تھاؤں کے ندی کنارے
تیرا تھاؤں کے جنگل بیلے
توں کہیں روئیاں رُوح آ کھلوتی
نیرے چار چھیرے جھٹلے -

تے اینہاں جھیلیاں رُوح ڈور بھور کھلوتی چند توں ادہ سستی دے
اکانت منڈل رُوح ڈہن دا سنگیت کر دے ہن -
ہوشاں نالوں مستی چٹنگی
لکھدی سدا ٹکانے

پر اس قسم دیاں اکثر ذکر سترال توں بھائی صاحب توں اپار
وادی کوئی سیدھ کرنا ٹھیک نہیں - ایہجے بھائی صاحب اُس
ہوش دے ورودھی پن ہوجیوں - اننتنا دی اکتیا توں اکتیا رُوح
وند دھپے - کیلویں دے گل لگی ویل وی ایہو آکھدی ہے -
ایہ ہوش توں بھائی صاحب بدھی اتے عقل آکھدے ہن
جیٹری جیوں دے راز توں اکائی رُوح وکھین دی تھاں کھنڈ کھنڈ
کرشے دیکھدی ہے - گنگارام والی کوتا رُوح اس ہوش عقل اتے
بدھی دا سنگاپ سپنٹ ہے سے

آک اردس ہو رہے سائیاں !
مہر کریں دے کن سن
پشو - ایس ہاں پشو لکھا دیں
بے شک سکھنے سجن گئی

ادہ نہ عقل اسانوں دیوں
 ادہ تہذیب دواویں نہ
 ادہ سبھیتا دور راموں
 ودیا ادہ سکھادیں نہ
 حال پان تے گھرن پنجرے
 قید پان سکھلاوے جو
 کھنہ توڑ کر بوٹ بہاوے

دو جیاں بندی پاوے جو - وغیرہ
 کی ایہہ ادہی عقل نہیں جس دی انگل پھڑکے ڈاکٹر فاسٹس
 (Fausts) گوشتے داہیرو (اپنا جیون برباد کر
 کیتا ہے اتے جدوں نتشے (Nietzsche) آتما دین
 (Three metamorphoses of soul) دیوں آتماں دا انتم اتے
 دیں اچتم روپ بچن دسا ہے تاں گیت روپ دج ادہ اُپر دکت
 ونڈیاں پاوے والی عقل دی تھان بچپن والی سادگی معصومی اتے
 وشواس نوں شخصیت دے تے منظور کردا ہے - ایہہ مستی
 غمگیاں والی مستی نہیں سگوں ادہ مستی ہے جس چوٹ سرت اُچی
 اُکھدی ہے بدھی منڈل دی قید توں اگے ولولے دے دیش
 ورج پیچیدی ہے -

بیمہ دے گیانی بدھی منڈلے دی قید دج
 دلو لے دے دیش ساڈیاں لگ گئیاں یاریاں
 ایہہ سرشتی دی آتما مال اک مریوں دی اوستھا ہے - جتھے کھرن

کھڑا دن باجھوں ساوڑں پورسرت نہ کاٹی رہ جاندی ہے۔ ایہی اُنہناں دا جیون فلسفہ ہے۔

کھائی دیرنگھ نوڑں اپار دادی آکھناں کلاکار دے
 دھرم نوڑں ناداف ہونا ہے۔ کلاکار دا دھرم تخلیق ہے۔ مٹکھ
 دی تخلیق۔ ایہہ تخلیق جھوت کھبوکھ درتمان (ماضی مستقبل اُردھال)
 دی قید وچ نہیں مہندی۔ بھادیں اس گل نوڑں انکار نہیں کیتا
 جاسکا کہ ساہتکار دی سرجنا تے درتمان دا پر بھاد آؤش پیدا
 ہے۔ پر کی سارا درتمان درشتمان دیاں سستھتیاں وچ ہی پخت
 مہندا ہے؟ تے کی کوئی لئی انہاں پر سستھتیاں نوڑں پرگٹ کرنا لازمی
 ہے؟ جہ کہ پر سستھتیاں وی عمر بڑی چھوٹی مہندی ہے۔ ایہہ وا
 ورو بیاں دانگ لنگھ جاندیاں ہن۔ درتمان دیاں پر سستھتیاں دی
 پیشکاری جرنلٹ داکم ہے۔ ایہہ پیشکاری سرجناں نہیں۔ وٹلشن
 ہے۔ اخبار نویسی ہے۔ سرجناں تاں ہوو گی جے انہاں دی ادب
 تیج تھلے مٹکھ دی شخصیت لئی پوئیں شکتی تے پل دا سنجار کیتا جاوے
 ترقی پسندی اس گل وچ نہیں کہ کلا وچ وقتی ضرورتاں دا پرچار کیتا
 جاوے۔ گھٹنداں تے پر سستھتیاں سمجھدی لکھیا جاوے۔ جلسے
 جلساں پڑتالاں دا بیان کیتا جاوے جہاں مٹکھ دی حرص اٹے
 پڑس ننگی سمیٹی جاوے۔ جہاں جنسی اٹے مانسک بیماریاں
 نوڑں پیش کرن دی دیری کیتی جاوے۔ آرٹسٹ دی ترقی پسندی
 دی بنیاد اس گل تے مہندی ہے کہ او جیون نوڑں کس نظر پے
 نوڑں دیکھدا ہے۔

بھائی دیرنگھ لئی ایہہ جیون نہ دکھاں دا گھر ہے نہ مایا دا
 چھل، نہ زبردی گندل اتے نہ آد گناہ دا پھل۔ ایہہ اک
 کھٹرا ہے اس سمندھ وچ اُنہاں دی اک ایہی نظم جیون کھی
 ہے؟ دے پہلے شبر دیکھین لاگ ہن۔

بھائی صاحب دا فلسفہ

جیون کی ہے؟ اگر سوال ہے جو ہر دل
 وچ لہرا رہا ہے کتے۔ اسیوں کتے گدگدی
 کر کے، کتے چنگی طرح ہل کے، کتے ڈونگھ
 پا کے، کتے گھاؤ لاکے چھڑا ہے۔ کوئنا، دشن (فلسفہ)
 دھرم دا سا ہتھیارے پشن دے لائے گھاؤ دے علاج معلی
 ہن۔ نراشا ادا سینٹا، اپرا متا تیاگ کتے اس دی طہم ہن۔
 ہون گرہن زور جبر کتے اس دے اُپر لے سہدے ہن۔ پیر اس پشن
 دے گھاؤ اس طراں ہرے ہی رہندے ہن۔ جیون جو کجھ ہے پرشوتر
 دا محتاج نہیں۔ وچارا گوچرا نہیں۔ ایہہ جیون جیوندیاں نے
 آپے سوچاں تے اس اندیشیاں نال، جو کجھ کہ ایہہ سی اُس نوں
 عورویں دا نور دیں کر رکھیا ہے۔ سوچاں وچاراں اُس نوں اصلے
 تے نہیں بیاوندیاں۔ جیون جو کجھ ہے اُس دے پاس ہے اتوا
 جیوند کوئی ہووے جو جیون نوں ایہوں جی رہا ہووے کہ جویں ایہ
 اپنی اروگتا وچ سہدا ہے۔ تہ اُس دی چھوہ اُس دا حسن نظارہ
 جیون دی اروگتا بیاوندنا ہے۔

اس نیکی جیوی کو تیا وچ جیون کی ہے؟ دے پشن دی
 انتر آتے روگن اس دے علاج لئی سیر مکرانڈی۔ اک چھنبھ

تے آکے اپنے باورے پن وچ ایہو پشن چھنبھ تے کردی ہے چھنبھ
 توں پھر آدیں دی آواز اُس نوں سُنائی دندی جا بدی ہے کجھ دناں
 مگروں اوہ پھر آدندی ہے چھنبھ وچ کنولاں دے پتے آ جانڈے
 ہن - ایہہ دیکھ کجھ گلاں کردی ہے پر پھر آدیں دی پھر سسند
 سندی ہے پھر پھر آدندی کنلاں دیاں گندلاں نے سرتھڑاں
 کلپیاں پھر سیدھیاں کلپیاں آد دیکھدی ہے - گلاں کر کر جاندی
 ہے انت اک دن سارا سرور کوں پھلے نال کھڑ جانڈا ہے -
 اوہ کھڑے حسن نظارہ - ادہ اہل سندرنا دی چھبی ویکھ ایسی
 کھڑدی ہے کہ اُس دا جیون اصلے دے رنگ وچ کھڑ جانڈا ہے۔
 ایہو کت چرچہ توں سہشت ہے کہ بھاتی صاحب
 لئی کھڑے کے جیوناں ہی اصل جیون ہے ایہی اُنہاں دا درشن (فلسفہ)
 ہے - پر بھاتی صاحب ایہہ چنگی طراں جانڈے ہن کہ اُچی کوتا
 فلسفے دیاں اُکتیاں جھگتیاں، دماغی جھگتیاں، مبدی دے
 چلتر نال نہیں اُچدی - سگو بچے دی محسوسیت اتے
 وساد وچ پیدا سندی ہے اس کر کے اُپنشماں کوئی نوں چرچ
 گیانی اتے پکھنڈی علمدان ہون دی تھاں بچہ پن دی سیکھیا
 دتی ہے - اس چرچ کوئی شک نہیں کہ ہر مہا کوئی فلاسفر دی
 سندا ہے پر اوہ فلسفے نوں اُچا سندا ہے جوں تریل - پیکے - پائی
 ہون دے باوجود پائی توں وکھرے مہرے ہن -
 بھاتی صاحب دی ساری کوتا اس فلسفے دی اُتھ ہے -
 ایہہ کھڑے دا فلسفہ اُنہاں دی شاعری وچ

رستو داد دے روپ دچ پرگٹ یو یا ہے۔ ساؤں رستو داد
 جاں فلسفے دی بحث دچ پین دی ضرورت نہیں۔ پرشاعری
 اتے آرٹ دی خاصیت بارے کچھ کہنا لے لوڑا نہیں ہووے گا
 کلا دا سمبندھ تنکھ نال ہے۔ صرف تنکھ۔ نہ تنکھ توں
 پہلاں کچھ سہی نہ اس توں مگر توں کچھ ہووے گا۔ ایہہ آپنے آپ دچ
 اک برہمنڈ ہے۔ جتوں تک تنکھ نے اس برہمنڈ توں جان لیا ہے
 کھو کھ پڑتال کر لئی ہے اس نال کلا دا کوئی واسطہ نہیں۔ کلا
 اس توں اگے ترقی تپے کے ان دیکھ ٹاپوٹل۔ کسے انجانے تارے
 ول۔ تنکھ آپنے ہی رہیں دی دھند پچ تریا جا رہا ہے۔ رہیں
 ہی اس دے چسے لار رہا ہے۔

چند نہیں، سورج نہیں۔ میری بیٹری دچ دیوا نہیں۔
 پانیال ہی چھاتی تے کوئی راہ سڑک پگھنڈی نہیں۔

میرے نیتا لے چھوہن۔
 پانی بیٹری تیل کاٹی جا رہا ہے۔
 جوں جوں کشتی ترقی ہے
 مکدے چاننے دور ہی دور جا پدے ہن۔
 پانی ٹھنڈے ہن۔ لہر دار ہن۔ ہوا ترکھی ہے۔
 جھپیاں پاندی ہے، پرہن سہہ ٹھہر دے ہن۔
 داتا؟ اے کہتے کو!
 رات ڈھلک پئی، تارے لٹک گئے
 بیٹری تنکھ دی جارہی ہے۔

پانی چھوڑاں دا سنہ چھڑے ہن، تے آکھڑے ہن
چل، چل، چل -

وس داتا ! کیجئے کو ؟

ایہہ کلا نے شاعری دی خاصیت ہے -

اس وچ ترنا ہی ترنا ہے - رستہ ہی منزل ہے - ترکھا ہی تریتی
ہے - بھلکن ہی آرام ہے - ایہہ سفر ہی اجیہا ہے - شاعر اس
محبوب نال عشق کردا ہے جس نے اچے جنم لینا ہے اس دی
اڈا یک وچ تل تل کر کے بدلا ہے جس نے کدے آدنا نہیں -
بھائی صاحب نوں ایہہ اڈا یک بالی عمرے ہی لگ گئی سی -
(لگ گئی سی بالی عمرے)

اس اڈا یک وچ جوانی دا رور ہے - پہاڑی نالے ورگی
روانی ہے جوانی وچ دھچھڑنا دی قہر ہے تے ملنا وی قہر -
پھیر ادھیا تک انوکھو وچ تاں سنجوگ وچوگ دی اوستھا
ہو رو کر شے والی مہندی ہے - بھائی صاحب دی پہلی
کو تیا (جو لہر ملارے وچ ملے کا ہے) بھادویں ادھیا تک ہے پر
اس وچ جوانی دے گرم خون دا رنگ ہے - رجویں
پینے وچ تیس ملے اساں
اساں دھا گلو کرئی پانی

ہاں

بھلہاں آدھ - کھلہاں نوں، مانے
میرے بھلہاں آدھ میٹیاں نوں

چہرہ گیانی لگ گیا فی
کون کچھ لاکھیا ۔

آپے فی اوج رات سجن نے
ساروں پھر گھٹ لکھیا

کیوں سہیو کوئی سواد سجن نے
چہرہ ساڈی دا بی چکھیا ؟
(منہدی)

سہائی صاحب
دے گیت

خوبصورتی دے تہ نال بسمل ہوئی جوانی دی آواز
گیت بن جاندی ہے ۔ سہائی صاحب دی دھیا
کو تانتاں دچ ہی ملی ہے ۔ گیت دا تجربہ نظم دے
تجربے نالوں دکھ اسہندا ہے گیت دا اونیہو کے سجنو گئی گھڑی
اچانک بھل وانگ لشک کے الوپ ہو جاندی ہے لشک پھڑی گئی
تاں گیت بن گیا جے نہیں تاں ایہہ لشک دھنگو جوری پیدا
نہیں کیتی جاسکدی ۔ ایہہ تاں اڈ دے چھناں دے پر جھادیں
پھرن دی کھیڈ ہے ۔ گورر گوند سنگھ جی نے گوداوری ندی
دچ چن پائے ۔ ایہہ اک اتہاسک گھٹنا ہے ۔ پر سہائی دیر سنگھ
نے ادھ چھوٹی سنہال لیا ۔ کوئی دے کرتاری من وچ گوداوری
وگن لگ پئی ۔ چرناں نے سپریش کیا ۔ جل کنبیا ۔ ایہہ کبئی

شداں وچ کئیس گئی تے گیت بن گیا - گیت تاں چھناں دی
 کرامات سہدے ہن - انبر وچ جس چھن سترنگی پیگھ لکدی ہے
 در در دکھ (Wordsworth) دے من دتج کرامات دا پر
 جانڈی ہے -

My heart leaps up when I behold the rain-bow

میرا بائی جھوڈے بدل ویکھ کے ڈردی ہے :-
 ”سکھری سی میں تو بار دیکھ ڈری“ گوروانک دیو جی دی
 کوتا وچلی برسہنی بجلی ویکھ کے ”پرگھر نہیں آتے مریے
 ماوے، دامن چمک ڈرائے - آکھدی ہے - اینہاں
 چھناں دی کرامات دتج آ پے شبد گھڑے جانڈے ہن
 تے بچھ جانڈی ہے - سنگیت لہرا ٹھڈا ہے -
 انکار بن جانڈے ہن - ایہ سب کچھ اکو سنجو گی گھڑی
 دتج پو جانڈا ہے - بولی دے کناریاں وچ سنگیت دے
 دریا دگن لگ پینڈے ہن - لہراں وچ بہے کے شداں دیاں
 تیکھیاں نکراں بھر جانڈیاں ہن -

بھائی صاحب دے گیت انہاں سنجو گی گھڑیاں دے
 چنتکار ہن - بہتے گیت قدرت دی سندرتناں درو سائے
 ہوئے ہن - ملک پلاڑے دے گیتاں وچ قدرت دی
 خوبصورتی سہندر دھارا بن کے وگ رہی ہے - اس سہندر دھارا
 دتج ہر چھن سنجو گ و جوگ، ہرکھ - سوگ، ویراگ اُنما
 ناں رنگیا ہو یا ہے - کتے کتے ویراگ تے اُنما دھپ

۳۴
چھاں دانگ اکھٹے اُیکے گئے ہن۔

میں رنی میں رنی دے لوکا
میں جیوں چھہر لائے
ٹری دوستھاں دل بھر آئے
تے وکر آمد آمد آئے
آپا پیٹھ دچھا کے سہیو
اساں نواں کشیر بنایا
گار سہاگ فی سہیو! سہنا
کدے سیر کرن چل آئے

بھاتی صاحب قدرت دی آتماں وچ اُتر کے اس دیاں
ڈونگھیاں تے گونگیاں، سنگیت - کنہیاں اپنے گیتاں
وچ گنڈ دے ہن (نہ کوئی ناما دسرو دسیوے پھر سنگیت
س چھایا)

قدرت دی خوبصورتی توں علاوہ بھاتی ویر سنگھ دے گیتاں

وچ بجلی دیاں اوہ لشکاں دی ہن جو سرت مندل وچ
کڑا کے دانگ ویدیاں ہن۔ ایہہ اوستھا پنے دانگ چھن بھنگری
سپندی ہے۔ بھاتی صاحب دے بہترین گیت ایہہ اوستھا
دیاں بجلیاں دے ہاراں نال شنکارے ہوندے ہن۔ کدے
کدے بجلی دی بہت جھوٹی جیہی لشک اُہناں دے سرت مندل
وچوں تلکدی ہے

دے مایہا گلے تیرے گانیاں
 روتاں پانی نوں کھلانی جانی آں
 ایہ اک مکمل تجربہ ہے جس وچلہ اکھنہ کھنہ نالوں دی
 ودھیرے مل والا ہے - بھائی صاحب اس مکھن سیٹی
 دھپ چھاں - جاگو میٹا والے او بھو دے مہا کوئی ہن
 اُنہاں دے کلپنا لگن مچ چھناں دے سندر پنھی داراں
 بنھ بنھ اڈ دے ہن - بھائی صاحب اُنہاں دے الو کیک
 اڈ دے پر چھاواں نوں گیتاں مچ پرو دندے ہن -
 ”میرے ساتیاں جیو“ کیتک مچ بھائی صاحب دا ادھیاتھک
 الوبھو وشواش تے صدق دی اوسٹھا مچ پنہنج کیا ہے
 ایہ کویتا اصل ارتقاں مچ آج سندنا دی پرستی دی کویتا
 ہے - ایہ ادھ اوسٹھا ہے جتھے کوئی پن پاپ توں دیش
 کال نوں، رنگ روپ توں پرے جیون دی اننت ادیس،
 اکال، اروپ - اجنم اصلیت نال اک سر پو جاندہ ہے -
 چاہے اُس نوں برہم گمانی آکھ لوو چاہے کجھ پور -
 اوہ اپنے صدق دے روز نال اُس اوسٹھا تے پنہنج جاندہ ہے
 جتھے ہڈائی خوبصورتی آپ اُس کول تر کے آندی ہے -
 ایہ تاں میری ہے آپنی چھن
 گلی نکھاں دی، کامیاں دی چھن

وِج سیٹھے نے میرے مہاراج
 راہا جی راجہ مہاراج
 کج گئے ہو آ میری گکھاں دی چھپن ؟

لے کے جھولی دے میں دچکار
 کیتے راجے نے بل اگھاڑ
 جہڑے کردے نے مینوں پیار
 ادہ جانڈے نے میرے دوار
 کوں مل جے اُنہاں دیدار
 پرگردا پس جنہاں لڑن پیار
 جاندا آپ مل اُنہاں دے دوار
 دوار اُنہاں دا میرا دوار

تے اس اٹوٹک جھلکارے دا اوزھو کجھ اس طراں دا ہے :-

تک گئی میرے ہتھ دی پوئی
 چپ ہو گئی گھو کیڈڑی چرخ
 عرشاں دا چند زمین آکھلوتا
 صورت گئی میتھویں زکھی نہ پرکھی
 کنب گئی میرے نیناں دی جوتی
 جند گئی وِج جند دے کرکھی
 درس سہاواں کہ درشن بائناں
 کھر چڑھے اک لہر تے ہرکھی

ایہ کوئی بھرم مجھلا دیا (Hallucination) نہیں۔

ایہ رہیں منی اصلیت ہے۔ اُج سندرنا دی پرنتی ہے۔
صدق دی پراپتی ہے۔ پر اس پراپتی وچ ٹھہراؤ نہیں روانی
ہے اس پڑاؤں اگے ہو روی سنہری کلش دسدے ہن !
بھاتی صاحب دی دب درشتی سامنے زندگی امکھ رنگاں
وچ اپنا شنگار کر رہی ہے تے اس دے شنگار دیاں
لشکاں بھاتی صاحب دے شیداں وچ کنڈیاں ہن ۔

ہن اس رہسہی انوکھو وچ معصومی ودھ گئی ہے۔ اس
وچ "بالی عمر دے" عشق دا بھولائین ہے۔

"لگ گئی سی بالی عمرے"۔ "وڈی دات" جاندا آپ انہاں
دے ددار۔ "میرے چپے لگ رہے ہن"۔ "کیر دہارا، پھیرا
پا جاندی پر بھا، اس پچھو نوں انویم کوتا داں ہن۔ انہاں
کوتا داں وچلی معصومی سادگی۔ مان، زمانہ۔ اتے
جیون رہیں دے جھکے آدھنک پنجابی کوتا دی گروشیل
پراپتی ہے۔

d.

میرے گیت ! میرے ساتیاں پر راز بھ

تساں لٹی گائے گئے گیت سمجھے چلے جانے ہن ؟
چپ چپاتے ٹر گئے ، ہائے کیوں ؟ میری دل - دیا دا ٹھاٹھ چپ ہو گیا کیوں ؟
مٹھی مٹھی تھراٹ پیاری پیاری کبتی -

تاراں ، طرباں دی ، کیوں کھلو گئی اے ؟
سُن میں ساتیاں میرے ! کی بھٹیا کراں آپ ذن ؟
سُن کس ذن گھلاں جوئساں دے سنگتک شردن - منڈل
وچ جا کے اپنا بال - چوچی نرت کاری کرے ؟

میرے گیت -

میرے ساتیاں جی دے گیت سوہے !
ہاں -

پرت آؤ ، پرت آؤ سوہنیوں !
کس دیو آکے میری دل دنیا دیاں تاراں طرباں -
کرو پھر نرت کاری کسیاں آتے ،
چھوڑ دیو سرائ دل بچھ
تے نغے دل چیر -

دندھ دیو پھر تھراں تاراں نال میرا من
مٹھن ترنگاں ساگروں آتی پون دانو
چھہرے میرا چپ گلا بولدی بلیک دانگوں ،
اں بال گلے دیاں بھنگدیاں بھنگدیاں
تاناں میریاں پہنچ پین

تساں میرے ساتیاں جیو - دی

حضوری وچ

ایک اونکار ست گور پر ساد

میرے سائیاں جیو

جیو آئیاں تُوں

لکے رہے ہو بڈلاں اُہلے
 دن کنیاں تُوں سہنے سُوں !
 سِکدی وِچ اڈیکاں ترساں
 کوں جِلے مڑ تیرا تُوں
 آپے اُج اُدے ہو آئے ،
 جی آیاں تُوں جم جم آو !
 درشن تیرے چاڈ چڑھ رہا ،
 دھرت اکاش تُوں بھر پور

وچھیا رہو

وچھیا رہو من وچھیا رہو	وچھ جاوانگ دیلچے درتے
آپا بھٹیا دھر کے پہلو	نور نہ کوئی ، سہک نہ رتی
بہراں - مینہ اڈیکاں وِچ	دھرتی جویں وچھی دھر آشا
تر ٹھسی آپے تیرا شہو	بہراں - مینہ وساؤں والا

صدقے تیری جادوگری دے

میرے اندر ، دھراندر ، دھراندر دے
 شے اپنے لکے میرے پر تیم !

ہاں ،
 ٹہننے او ایشیاں سنگیتک ٹہناں مال ،
 جگادینے او طریاں تاراں
 اندر لے دیاں ،

گھاؤندیال ہن اوہ گیت
 - ناں جی دے پہرے ، ناں جی دے ہن دے ترانے -
 جو کر دے ہن جادوگری میرے ہی آتے -

میری ہیں بہر بہر تکی
 رہ جانی اے کندی تے تھراندی -

نہند ، ہاں کھنسی لچاندے ہو میری نیند -
 جاگ ، ہاں لرزدی ہے میری جاگ ،
 جویں لرزدی اے تلے دی تار
 سندر دے پلے نال پلری -

آہ پر تیم !
 دس دے اپنے مکے پر تیم !
 کول کول پر دور دور ،
 دور دور پر کول کول ،

- صدقے تیری جادوگری دے

رہنا ! ہاں کندی تھرکدی رشا چپ - سیکھے
 ایسے بولن دی نہیں جا -

لگ گئی سی بالی عمرے

بالی ساں میں اچے اک بالی کھیدی
کھیدی ساں گدیاں پڑے بال میں -

سہیاں دتھ پاندی ساں میں کھینو آن دے تھال -
تے کھاندی ساں میں گیت اپنے دیراں کمال
بالی سی درمیں پیری اچے رنجان

ستی پتی گھوک ساں میں بچنے دی بند
کول سی نہ کوئی میرے دانی، مانی، باپ

پارہ سی چاندنی ادھ چند عرشاں توں
مارے سٹارے سن مٹھی مٹھی لو -
مٹھی مٹھی لو - مرے چہرے اُتے لو -

آتے تیں چھو پلے تے ہو چھو پلے
چم بیا مٹھا دتھ چاندنی چمک
دتیو نے چھاپ پائے چھی انگلی
پھر تان دل جھکے ، آکھو نے گھٹ
ستی پتی میں خبرے وچوں جاگدی
چلے گئے چھو پلے تے ہو چھو پلے

جاگی ، پھر جاگی میں ساں بالی ، نیندردن
نکال ہور ہوئی میں ماں ہور ہو گئی
ماں ادیری ہو گئی ساں ، میں اپنے آپ توں -
سوچاں پتی - گئی ساں گواچی میں کتے ؟

کہ آئی ماں پرست میں گواچی کدھروں ؟
 سمجھو نہ پوے میرے بال بڑھ دے
 متھے جھرنٹا میرے چھڑے پل پلے
 - سوہنی جھرنٹا ادھ سہی کنبے لاو لی
 ہو گیا کی متھے میرے ؟ سرت نہ پوے

چیچی پٹی کنبے تھرکاوے دے لے نوں
 چھاپ مینوں پے گئی اے سپن وِج ہی -
 نکاں پھر تھیوا ، وِج حرف چکدے
 سائیاں میرے سائیاں " اے لکھت اُکری -
 کتاں وِج جھرن جھرن ، سدگو بندی
 - " سائیاں میرے سائیاں " دُگیت ہو رہا -
 لگ گئی تلی تیں اجان بال نوں
 سائیاں میرے ، سائیاں جی اد ، سائیاں میرے او - !

آئے ساد پھیر کے سپن وِج آپ ،
 دے کے چکارا اکر گئے چکدے
 " تیں ساں میں " آکھدے سنگیت - رنگ وِج ،
 چالے تے ، چلے گئے تھرے نہ رتی کو
 جاگی تاں ادھ تل بیگی گئی وِج دھو پور
 " سائیاں سائیاں " آکھدی آجاو میرے کول
 کول کول ، پاسو پاس ، آرے ، نال نال ،
 " آجاو جی سائیاں ! ماں آجاو ضرور -
 اپنے ہو تھیں چھیا آ نکو تھرکا

مٹھا میرا تیکو نال چچی کنبدی
 مٹن پائی چھاپ آپ دی سنے او کنبدی
 ”منگدی اے چھوہ تیرے چرن کمل دی
 لوچدی دیدار تیرے نوری روپ دا“

وڈ مہلی ذات

لے دیا !
 آئے نے تیرے راجن آج
 گئے نے مندر
 مگرے کیتی میں دھائی !
 اچے پھتی ساں آدے
 کہ نہیں بے گئی جھنکار
 گھنکر و جھنکار رنخہ - گھوڑیاں دے گلے دی -
 مانگ بچھ کے مگھلی میں راہ دے آتے ،
 درشن ملن گے ، ہون گے دیدار -
 بندے ہون گے سائیاں جی رنخہ توں باہر
 نظراں سوئیاں دے نال - اک وار

رنخہ آ گیا سوچن دے نال ،
 دس بے سوچنے دیدار
 ”سائیاں جیو“
 ہاں دس بے دیدار
 ”سائیاں جیو“

پرے گئے رنخہ توں اڈندے
 ہوا نال گلاں کرن دا لے گھوڑے

پو پئی وِ چکار -

ہاں ، بے گتیاں لیہاں سُرک دی دھوڑی وِ چکار

سو دھوڑی رچ لیہاں دے پاس

میں پتاں دے بھار

ہاں پتاں دے بھار

بہہ کے

چاپی دھوڑی سچے ہتھ نال

لائی مٹھتے ، ہاں

چرٹھائی مٹھتے تے سوہنی روال !

آکھیاں منا ! کر وِ چکار

ابہہ بی ہسی دات -

بھر بھر آوندے سین بکین

دھوڑی مٹھتے لڑن چمڑے

کردی رنسا بیکار -

اے دو ملوئیں دات

ہاں ، مہی گرامات

ملنی دھوڑی دی دات

نال درشن دی جھات

اے دو ملوئیں دات

اے دو ملوئیں دات -

وانس دی ٹوری

جدوں گاندی ہاں ساتیاں ! اتیں تیت
 نڈوں و سنی آں ویتھ حضور
 غائب ہو جتے جدوں حضور
 تیروں آندی اے بندی نوں سوچھ :-
 تیس ، ہاں تیس ساوہ گاویاں گیت ،
 تیس ساں وانس دی ٹوری بیجان ،
 بھری ہوئی ساں چھیکاں دے نال -
 تیس بھر دے ہو گیتاں دے نال ،
 تیس وانس دی ٹوری نوں آپ
 پلکین کر دے ہو آکے نہال -

رس ، رسیا ، رسال

وین کار نوں وینا پی آئے :-
 تیرے گیتاں نوں چاڑھاں تیں رنگن ،
 وین کار نے پرے چاڑھ کھن
 دتی تال غلاف لپیٹ ،
 نڈوں آگئی وینا نوں ہوش :-
 تیں ساں تنکڑی ، تندی تے تار
 زنجیر سی مینڈڑی دیہ
 ابھرتاں ساتیاں دا جادو امیٹ
 بھر دیندا اسی نال سنگیت ،

رگو ریشا میرا تانا مار

ندوں بولدی ساں پیار پیار

پھیرا سائیاں سی گاندا میں نال

موسیت مہندا سی رسندا سنگیت

کان، گاندا وجاںدا سی آپ

پھیر جھوڑا سی آئے آپ

رس لیندا سی آپ رسال -

واہ دا چوچ پترے میرے سائیاں !

پترے گیتاں دیاں تینوں ددھائیاں

توہوں گیت سنگیت لے سواد

رس رسیا لے آپ رسال -

مل دیا او

ندی کنارے کوک چکاراں

آمل آمل بانہ آلا راں

سائیاں، سائیاں، پکلاں ماراں

توں ساجن البیلا توں !

دتر کے آواں زور نہ باہیں

شو کے ندی کانگ بھرا ہی

دتر کے آواں راہ نہ کافی

ساجن سکھا سوہیلا توں !

تلہا میرا بہت پیرانا

گھس گھس ہو یا ادھورا نا
 چپے پاس نہ کوئی تھانا
 چڑھ کے پہنچ دھبلا او
 بدل وانی کہہ ہوانی
 آڈن کھٹولے والے بھائی
 دھوم مچائی ، دتی دکھائی
 اے نہ آڈن ویلا او
 بے وسیاں ہر طپیاں سائیاں !
 تانگھ ملن دی ڈون سوائیاں ،
 کوک پکاراں ، میرے سائیاں !
 آ آپے کر میلہ توں
 توں سمرتھ شکتیاں والا
 جو چاہیں کر سکیں سکھالا
 رہم توں مہراں ترساں والا
 کر چھیتی مل - ویلا او
 چاہو ہیں البیلہ توں
 ساجن سکھا سہیلہ توں
 آ آپے کر میلہ توں
 کر چھیتی مل - ویلا او

جاندا آپ مان اوہناں دے دوار

میں بکریاں چار دی ،
 د پہراں دے سورج توں تھکی ،
 چنار دی چھا دیں پھرشلا تے بیٹھی نوں
 میرے راجن ! تیرے سپاہی نے
 تیرا حکم سنایا : —

رات گ ، مان ادھی رات
 آہلیں ، کھڑکا دروازہ
 پاتشاہی جیل دا —
 پچھوڑے پاسے دروازہ -
 کھولیکا آپ آ راجا (راجہ)
 اپنے کوڑے !

مان تڑدی اے تھکدی اے - !
 بھاگیا اے راجا نوں
 تیرا لیبرال لپیٹا روپ -

کنبدی تے او دردی
 کدے امنا کردی
 کدے ہاسی سمجھدی
 میں تر ہی پتی ادھی رات -
 تڑدی ہوتے ٹھہری ،
 کدے تھکدی ، کدے بفرکدی

آہٹھی مان تیرے دوار - راجہ جی کھولو کوڑے -

میرے بھاگال نے آندے نے میگو
آجڑے نے وِج اکاش ،

چھا گیا ہنیرا چھپر ،
آئی کھو کراں کھانڈی میں ڈھیر
تندی آسا دل لڑ گھٹ گھٹ
آپہنچی ہاں تیرے دوار -

راجہ جی کھو لو کوار -
لیہ پتیاں نی بوندال ہن ، ہائے ،
جھل پی اے پرے دی پون
میرے راجہ !

گر جھک دی اے بجلی اکاش ،
نال گج دی اے بدلاں دی فوج -
چندھیا ندی اے اکھاں نوں لشک
پر دکھا جاندی اے بند کوار ،
تیرے راجہ جی ! بند کوار ،
تھول اپنے بند کوار -

لے تھو او بند کوار ؟
میں تاں مرگئی ساں تیرے دوار
تیرے دیکھ کے بند کوار
کھا کے میہاں دی ہائے بچھاڑ

ایہ تاں میری ہے اپنی چھن
سکلی لکھاں دی کانیاں دی چھن

روح بیٹھے نے میرے ہمارا راج -

راجہ جی راجہ ہمارا راج
کچنگ گئے ہو آ میری لکھاں دی چھن
سچ گئی ہاں آ دیکھ بند کواڑ ؟

تیکے جھولی دے بین وچکار
رکتے راجے نے میل اگھاڑ -
جہڑے کر دے نے مینوں پیار
اوہ جانڈے نے میرے دواڑ
کوں مل جے ادھنا دیدار
پر کردا میں جہناؤں پیار
جاندا آپ ہاں ادھناں دے دواڑ
”دواڑ ادھنا دا میرا دواڑ“

حضورِ

سہیو فی شہو آپ نہ آیا ،
پر آسنے رنج کھیل حضورِ
کر لیا حاضر سالوں آپ ،
ملو سٹی ذرو ذوری
کر لیا حاضر روج حضور -
کو لو کولیتے نالو نال ،
دوری سٹی دور نکال
سائیاں جی دا تک کمال
دوری سٹی دور نکال

سائیاں جی دی سیان

اے کون ہن جو آکھدے ہن !
تیرے سائیاں جی سیان نہیں مندے ؟
میرے سائیاں !

سیان لیندے ہن نیناں والے تینوں !
تیری دل دل پے رہی سندر تا توں
جو نظاریاں توں نظراں تے پئی پئیدی اے -
سیان لیندے ہن کناں والے تینوں !
تیری سنگیتک شبد گونج توں
جو مہو رہی ہے سارے -

ہاں اچھل گد پچھدیاں
سگندھیاں سیان دے دندیاں ہن
مغذاں والیاں توں تیری، میرے سائیاں
پھیر تریہماں توں وکھرے -
سیان لیندے ہن تینوں -
تیری جھرن جھرن لاون والی چھوہ توں -

تیریاں جھرن جھرن پے رہیاں
امت بوندال ،

جو سیے وت
کو گدیاں دے موہنہ آ پندیاں ہن
کسے سوانتی چھترے ،
دس دیاں ہن تیری ہوند دا سواد

بڑائی رسنا والیاں ہوں -
پنجاں دے رسیاں توں رس - اچیاں توں

ہاں !
لکھا دینے او تیس آپ
- "اٹی پھلاں سہرے کر دے اُتھا دے
اپنے من منڈل دے پچھوار کھلوتے -
کدے اگے ودھدے پچھے ہٹ دے ،
رلدے دیکھ سہندے تخت گھٹ ملدے ،
بل بل جاندے
ندی ساگر دے سنگم وانگوں -

نکی گود وچ

انج تہر دے ترہ گے
جدوں نے رہی سی سویر انگریاں
پہو چھالے دی گود وچ
تیس کھیل رہے ساڈ میرے ساتیاں !
رکج، ہاں رکج ! آگے ساڈ
اوس نکی گود وچ ؟
میرے ایڈے دوٹے وشال ساتیاں !

مِلسو ہاں مِلسو ضرور

”میں بلیا ساں
 ملے ساؤ، جی ملے ساؤ ،
 ہاں ملے سو ضرور ،
 مل کے ملن - تاکھ کر گئے سو
 ہاں کر گئے سو تر بھی دون سوائی -

”مِلساں
 ہاں کیہ گئے ساؤ مِلساں ،
 کتیں گونجدے ہن واک
 دہ تھناں ہو کے تیز -
 ”مِلدا ساں“

ہاں پٹنیاں وِج پاندے ہو پھیری
 جہاں دون سوا یا فراق
 ہاں دون سوا یا فراق

”مل سو“
 کیہ جو گئے سو مِلساں ،
 سو مل سو ضرور -
 پراے سینے ساتے تے دن
 گھڑیاں پلاں ہو لکھ ہزار -
 - وگدے پانی دی لہراں دے وانگ -
 لنگھ لنگھ کتیاں ہن لکھ ہزار
 کول کنارے اک بیٹھا اے بال
 پیانگن دا اے لنگھ کے ترنگ ،

نہ مکدی ، نہ مکدی اے گنت -
 پلاں فراقِ ندی دیاں مکھ
 لنگھ لنگھ جاندیاں مکدیاں تا نہ
 مل سو مکیاں تے سائیاں آ کے
 کہ یلسو دگہیاں دے وچکار ؟
 واکست تہا ڈے اقرار ،
 مہراں ست تے ست ہن یول ،
 پرتیں بال بے صبری ہاں بال ،
 مینوں چھیتی تے کاہلی دی بان -
 نہ کر سائیاں جی اد ! ہن دیر ،
 یلسو ہاں یلسو ضرور -
 ایس آسے ایس آدھا
 لمی مورہی اے چند دی دور
 سائیاں جی او میندی چند دی دور

بولن دا دہنیوں تان

میری یاد ، میں میری یاد
 میٹ دیندی اے دتھ میں سائیاں !
 پر جہ پاتاں اس آن گلہری ،
 دتھ جھپی دے لیناں ایہ گھٹ ،
 مونہ بند - ہو جانیاں بٹ -
 دساں تہذا اے کون جوال ؟
 اڑیا چپ دے سہنیاں چپ
 ایتھے بولن دی دہنیوں وے جا -

سمجھن ، سوچن تے بولن دی تاب
 صک جاندی اے اپنے آپ -
 ہاں دے اڑیا !
 جدوں لیناں ایں جھٹے تچ گھٹ ،
 رہے بولن دا نہیوں تان ،
 رہندا بولن دا نہیوں تان -

سائیاں دا دلش

اوے گنگ و جاندیا جو گیا !
 پیانگناں ایں برسوں دے گیت
 پیانہ نہیں توں باولیاں وانگ ؟
 کی چھا تیرا - میں - پی دے دلش ؟
 جے پیادا دلش تہ دس سندیش
 کوئی پیادی سدا
 دس کتتی اے دور -
 میرے سائیاں دا دلش ؟

جوگی - پچھا سائیاں دا دلش
 توں سن مسیارے !
 پچھا سائیاں دا دلش ،
 میرے سائیاں دا دلش -
 طریا دیکھن ساں دینیاں
 میں تال کرنے توں سیر ،
 بھل گیا ہاں راہ دلش ،
 دور پیارے دا دلش

کوئی لہدا ہاں راہ نشان ء
 پھر دا دلش بدیش پردیش ء
 پھر دا شہر گراں تے گلپان
 کیتوں لہدا ہنیاں ہے راہ
 میرے سائیاں دا دلش
 تیرے سائیاں دا دلش -

تار - تُوں پھر گنگ و جا ء
 میں تد گانیاں گیت ء
 دل کے برہوں دے گیت
 کل پیا آکھدا سی آک سنت
 اُردے کن سنگیت
 آہن گا دے گیت
 ہاں سائیاں دے کن سنگیت -
 آہن گا دے گیت
 اُس دی ہما دے گیت
 اُس دے برہوں دے گیت -

شایاش

نہ صر ، نہ تار ، نہ لے
نہ گمک ، نہ مچھی اواز

نال ساز دے ملنے دی حاج
نہیں آئی اے ، سائیاں ! ہن تیک
پھر گاد نے سدڑا شوٹک

نہیں مٹا کی کران اُپاؤ؟
پھر تینوں سنادن دا شوٹک
ودھدا جاندا اے روز بروز

کیوں ! سائیاں جی میریو ! آپ
نہیں پاندے او جھڑک ، نہ وٹ
سگوں سڈے او لا کے دھیان ،
جھوم پیندے او اکھیاں میٹ ،

کہے شایاش دی دھیمی اواز
پے جاندی اے مینڈرے کن

اندر لے میں

اکھ -
انسان دی اکھ
نہیں سکدی سی تہاں نوں دیکھ
میرے سائیاں !

چھارہ ماہی گھپ پنیر
اس دے علم تے عقل تے -
سکے ہن بی تہاں نہ دیکھ -
تکھے چاننے رہی چندھیائے
ہاں ، چاننے غماں دے تیج -

کر دیو اک نظر سولی
کھمبل دیو سو اندر لے میں ،
تینوں لین جو سیاں
روح چانن پنیر چندھیان ،
تینوں ، میرے سائیاں ! سائیاں !
ہر جا ، ہر رنگ ، ہر سو
کر دا کھیلاں تے رہندا سنگ
سہنا سندرتا دا سردار -

تولا

اج آگیاں دوارے - تیرے ہی ماں دوارے
 یں کے قلندر شاما ... !
 اک خیر پادے پادے
 اس در کھڑے نوں، شاما!
 تولا بی پاس میرے

جس وچ کہ خیر پیسی،
 ابیر نہیں نہیں ہے،
 یا تا ! نہیں نہیں ہے۔

اکل

سینو دے کن داتا !
 کتنا ہزار والے !
 تیرے بنا اکل نے، گھبرا لیا مینوں
 تھنا ماں درتے آیا - اس نوں چھڑا نے شاما !
 وچ اپنے بگائے، وچ بھڑکے بھڑکے
 وچ جنگلاں کہ بیلے ندیاں سمند کنڈھے
 ایہ چھڑدی نہ کھڑا، کھانڈی ہے کالجے نوں -
 تیرے بنا نہ کوئی اس نوں چھڑا سکے ہے
 دیدار دے کے اپنا اس نوں چھڑا لے میتوں
 سر سد کا کے دا پیارے ماں اپنے دا
 پا خیر در کھنے نوں۔

تیرا ہی ہے سناکھاں
تیرا ہی ہے سناکھاں

نُردی سَنجھ سویر

ترکھی وگ رہی اے پون
وگ رہی دن تے رات -

کردی جانڈی سنگیت
سائیاں سائیاں، دی سَد

سائیاں سائیاں دا نادر
ناو اہند ہے نادر -

لگ لگ برجھاں دے نال
گلے بل بل کے پھیر

مٹھہرے کدھرے رتی نہ

نُردی جانڈی اے راہ

نُردی سَنجھ سویر -

رکدی اس دی گنتی نہ

بہار

”باغبان آگئی بہار“
 ”باغبان آگئی بہار“

سنی بوٹیاں آواز
 رکھڑپے دیکھن بہار کھڑپے دیکھن بہار
 راہوں بھر کے مسکنڈھی
 ترپئی آگے بہار
 راہوں بھر کے مسکنڈھی
 ترپئی آگے بہار
 آئی سادے سے دوار
 آکھے کھول کوٹ
 پھر پانی اس دند
 مین نہیں پالا نہ کھنڈھ
 کھول دیو کوٹ
 آکھے

سنو بھوریاں دی گونج
 شہت مکھیاں گنجا
 سنوئیں پنچیاں دے گون
 نالے مبلل دا گیت
 سنوئیں گادیندے چھنت
 ماں رچ راگ کنت
 گھر گھر ہو رہا ماہ

روئی لبائی سندیش آئی دیکھ پادیش
 سنی سن سہنے لا

کھندی

سائیاں آئینکا دوار
 بن گھن ہو جا تیار
 مین ہو جا تیار
 رکھیں نینا آگھار
 رکھیں کھوٹے کوار
 پیا آئے گا دوار
 پیا آئے گا دوار

چھن

سیکھنے نی اسن کتن لکائے
 میرے جاگن تے سون وچال
 اک چھن ہے بڑی عجیب
 دس بوند لکائے رکھی
 اس چھن دے شہ وچال
 جوں پھلاں دے دج وچال
 بوند شہت دی مہدی ہے رکھی
 اس چھن میں چھو مہدی ہاں دوار
 سائیاں جی او دی شاعر مہاٹھ
 او ہوش لے ہوشی دی کھن
 پکڑ سیکھ کوں نی بھین !
 کر سکے اپنے ادھین

جاگی جاں ایس نیندوں

بالی سی عمر میری
 چلی سال میں مدرسے ،
 اک نیند چھا گئی سی
 اس پھر کے چا بھایا -
 اس نیند دُوح بی پر میں
 بے سرت میں نہیں سال ،
 اس حال چھا رہا سی
 اس چھا رہا گئی -
 بے سمجھ کچھ نہ سمجھاں ،
 رس لین کر لیا اس
 رس جو سی پار سمجھوں ،
 ادھ چھا رہا گئی

جاگی جا ایس نیندوں
 جو نیند سی سمجھاگی ،
 جس دُوح سی رس گئی
 سہا سی نور پالاں
 آکھاں ! ہے لہجنا اے
 کھقوں سی رس اے آیا ؟
 جن اپنے سوادیں
 مینوں سی لہجہ لہجایا
 مینوں سی لہجہ لہجایا - !

میرا سندش

اُدے کالے کبوتر !
 چھو آیاں توں دیر !
 آیا میں منزلاں گٹ
 تے دیکھاں توں چیر
 لیا لیا میں کوئی سندش
 جو بھادے میں دھیر ؟
 نیلی گانی اے گل
 نہ چھٹی سندش -

اگے ہسیاں آداس
 ہور ہوئیاں دلیگر
 ہاں، میں سمجھی ہاں دیر
 لیا لیا میں نہ، لین آیا میں سندش

مڑیا جانیں توں دیر
 میرے پیا دے دیش
 لے جا میرا سندش
 چھٹی بنم دیاں تیرے گل
 اچھل اچھل کے نیر
 نین بن گئے پھارے
 اچھل اچھل کے نیر

سینت

شہو گل لگنے دا سکھ مہ جو
 سائر دی چھ ہوا توں
 تیرے گلے ادھ لگ لگ
 گل لگنے دا سکھ جو
 سہجہ سجھا دے گی -
 چھ باغ دی لپٹ توں
 شہو گل لگنے دا سکھ کی ؟
 تیرے مغذ لپٹ کے
 گل لگنے دا سکھ جو
 آ پے سنگھا دے گی
 گوری توں چھ دیکھیں
 شہو گل لگنے دا سکھ کی ؟
 بلان توں شکرا کے
 نیناں توں دے شکا
 گل لگنے دا سکھ جو
 نینوں جتنا دے گی
 سائیں ملن دا سکھ جو
 رنگ رترے توں چھیں ؟
 احقہ کرن دو نینوں
 متھے تے دک آ کے
 سائیں ملن دا سکھ جو
 سینت لکھا دے گی -

پریت دا اگھاڑ

میرے سائیاں !
 تیرے گیت گادیں
 میں جاتا سنگیتنگ ہاں
 تیرے چھت پڑھ
 میں جاتا کوئی ہاں
 لاڈاں پیاراں نال دا جاں ماریاں
 میں جاتا ساد ہاں
 برے نے ہاڈے اچارے ،
 میں جاتا عاشق ہاں -
 کدے کدے کوئی منکر پے گیا
 میں جاتا خبرے معشوق ہی نہ ہواں
 اچ ہاں اچ
 سوچھی آئی کہ میں اندرے
 منگاں ہی منگاں من تے
 نہیں درتے بھیکھک ہاں -
 ہوتا بھیکھک تے بننا پرمارت
 اے ہے میری پریت دا اگھاڑ -
 بہتریں سائیاں ! میرے سائیاں -

میری مشکل

وچھوڑے دُچ روتی ہاں تے کہنی ہاں! جی اد آؤ
جے تھپچل آون دی سوچاں تا کہنی ہاں کہ نہ آؤ۔
تدوں سوچاں کہ میں چلاں پیے تھو بن اپراں کیکوں؟
میری مشکل داکیں سائیاں تیں کرئو ہی سلجھاؤ۔

توہوں بوئی اے لاتی سی

تیری اے یاد دی بوئی،
تیری یکتی اگاتی سی
تیری اک نظر نے اس دُچ
لہر جیون، چھڑائی سی
تیرے اک ناز دے غم دے
مگن دھ اس دُچ بھاتی سی
مشک اک پھر جی من دُچ
مگن شیرتی ہوئی سی
بھلاؤ جے تیں سائوں
کوئیں رہن چمن ساڈے
کھڑے تے مشک دے سائیاں!
جھنپے ایہہ مہک پانی سی
توں اک کھن نہ بھلا سائوں
نہ بھلاں میں تیاں تاہیں
کہ بوئی اے مشک والی

تال ہی آپ لائی سی
 چھڑا دینا میرے ہتھیں
 تے جھڑے تال میں پیریں
 چھڑے اے گیت۔ "توں ساریاں" !
 "توہوں بوئی اے لائی سی"

ہنس پھیری

آکاش روح اڈندے ہنس توں دیکھ کے
 آ جا اوترن والے
 ٹھیکے توں ترن والے
 عرشاں دی تاریاں لے
 اڈن توں والیا وے !
 اڈن نہ حاج مینوں
 نردی ہاں ڈوگمگا کے
 ترنا نہ آئے مینوں
 تارن ہے والیا وے
 کوئی نہ حاج آئی
 سکھیا نہ کوئی سکھی
 سچنا گناں توں کھالی
 سب گنن والیا وے
 درشن ہی دے دے اپنا
 ہے اجلاں دے اجل !
 بیٹھی آؤ یکیدی ہاں
 مہراں ہے والیا وے !

آکھن اے جوگی ہو جاں
 درشن میں مل گئے سن
 تیں ہنس دے سہاؤے
 پھنناں ہے دایا وے !
 نیناں ہے دایا وے !
 نیناں تراسیاں تے
 اک نور نیچھ پادے
 آج نیچھ دایا وے
 مہک دم پٹھاں آجا
 چھاں آئی آچھا دے
 آجا آڈندے سسے
 کرناں ہے دایا وے

ہیچاں سرور وچ آتر آئے ہنس نوں

آپے ہی آگیاں ایں ،
 آجا ذرا اے ہنس ،
 توں مانسرتے بھم بھم
 بھٹکن ہے دایا وے !
 دل ساگردل دو موٹی
 آکھاں نے لبھ آندے
 دھر کے تلی ماں بھیکھی
 نظراں ہے دایا وے
 ان ددھ اے دو موٹی
 چگ لے آئے آئے آ
 چل سدا توں موٹی
 مچن ہے دایا وے

کھتے ہو ؟

کھتے ہو ؟

کو لے ہو

کو نہ لے نہیں ؟

کو نہ لے ہو پر کتنی سدا سببندی نہیں !

کھتے ہو ؟

کو لے ہو

دس لے نہیں ؟

دس لے ہو پر صورتِ بین و سببندی نہیں

کھتے ہو ؟

کو لے ہو

بلد لے نہیں ؟

بلد لے ہو پر تنِ نون دہہ لپٹندی نہیں

کھتے ہو ؟ میرے سببے سائیں !

کو لے ہو میرے پیارے سائیں !

ہو کو لے پر شرفِ یلن دی

سہلندی

سہلندی نہیں

آبسیاں راتناں

پنیاں دا چند

چھٹکی ہوئی چاشنی رات ،

چو لے پکھ رونس ،

اُتے ہوواں میں ،
 نین بون بند ،
 سچھی مچھی رومی -
 دل - کھل تے تیں ،
 تیں تیں تیں
 اجنت اجنت ہوواں میں -
 دھیان جیھی وِج : تیں تیں تیں -
 سائیاں جیو ، سائیاں جیو !
 دیو نہ آئیاں راتاں !

دکھ اندوہ گئے سبھ بھل

دکھ تے دکھ پن سیر میرے
 جھکھڑا دکھاں پیندے جھل ،
 آساں چاوا کھنہ لا آدن
 من سندر دے دیوے گل
 رکوی روشنی مڑ آ چمکے
 کھڑ جادے جیوں کھڑ یا جھل
 "سائیاں میرے ، سائیاں میرے"
 کرن کوئی اک چانن تل
 گھل دیندے ہو ، آ چمکاوے
 شمع دے دیاں ہوئیاں گل
 ایوں جا پے جیوں آگے آ پوول
 دکھ اندوہ گئے سبھ بھل ،
 چمپے راگ ترانے اندر ، سائیاں سائیاں بھرن بھل

رُک جائے کال چال

سوکھ سارے دُور ہوں چنتا نہ پھٹکے پاس

سیدھا پویا ہووے من تیری پیار کھینچ نال -

رات ہووے آپنی تے دن نہ پرائے ہوں ،
ساہ سوکھ نال چلے ،

لورنا نہ ہلاوے لال !
سائیاں جیو ! سائیاں جیو !

لگی ہووے لال پیاری ،
بن کے سنگیت ترے

ماوے کے ستر نال
جیپھی دھیان والی رچ

تسیں ہووے بیٹھے لال -
رُک جائے کال - چال

یلے دان ، شرن پال -

بنسن مار دا پریم

سائیاں جیو !
 جس جس شے تے نظر جاپیے ،
 جس پیار من لایے
 تیجھوں بن جو ہووے
 سوئے جن پر جاپیے
 افسوساں ارماناں آتے
 اپنی ٹیک کھائیے -
 بنسن مار ہوئے جو سمجھے ،
 جو بنسن دکھ پائیے -

لڑ لگی

منگاں میریاں اچے نہ نکیاں ،
 میں میں ، میری اچے نہ تھکی ،
 لمیری میری ، پھر دی مگرے
 منگی گئی نال پئے تیرے
 نام تیرے دے لڑ لاک نکیاں -
 لاسائیاں ، سائیاں ، گوک پکاراں
 دنیری ، تیری ، دیاں دھائیاں
 آبل آبل ، لالاں دیواں ،
 وار وار اے دیاں دھائیاں
 تک نہ سائیاں میریاں کھپیاں

امیت وڈا پتیاں اپتیاں خاطر
 چاہو کے پیارے سدا کے
 گردے مہر مہر دے مالک !
 ساگر دانگ ویکھ وڈیا پتیاں
 توں اپتیاں توں اپتیاں سائیاں -

اٹک بن

تڑپ تڑپ کے رات گزاری
 وچ آڈیکاں سیک سیک
 سائیاں سائیاں کوکاں دیندیاں
 گن گن پل پل اک اک -
 بھور بھتی تیس آگے پیچ پر
 جھگ بندی دے نیارے
 رہے اٹک جو بن رات بھر ٹک ٹک
 ٹک ٹک گئے ٹک ٹک ٹک ٹک

دور کنج ہوئے دوری

جدوں پریم سی دور
 آکھاں آجاؤ حضور
 جدوں آگیا حضور

ندوں رہنیاں دور

ادے رملیا رمل
 کوئی دس آ پاد
 دور کنج ہوئے دوری

کیکوں رہاں میں حضور؟

مشوہرا (خیزاں وچ)

اوسے ویر مشوہرا ! دس -
 توں اوہو جو پھلیں تیں پھلیا ؟
 کھڑی ہوئی سی جھدی گلزار
 گھماہ جس دے سن سنہ زار
 پے گیا اے پیل او گھماہ
 پور پے کھرا اداں !
 تیرے پھلاں نے کھا دھی کھلائے
 سرست کے کھڑے اداں
 جاؤں سکدے تے پے کرن !
 بچیوں وچھڑی ماؤں دے دانگ
 سچلدار مین پھلاں توں ہین
 دسدے پے جیوں وچ ولاپ !
 نال پے نی رنگ وٹاے
 دگدے ہوادے جھوکیاں نال !

مشوہرے دی سیال - دھپ

دگ رہیے مٹھڑی پون
 آدے ترخان توں پاگلکڑی
 ٹھنڈی ٹھار تے لاؤدی ٹھنڈھ
 وگدی چپ نہ پانؤدی ڈنڈ -
 دھپ پالے توں ماردی پھنگ
 سورج لوک توں بھدی آئے
 پالے کھڑیاں توں لے وچ گود

دیندی ماؤں وانگوں پیار - نیکھ
 وِہل وِہل تے کھل کھل ہے کھل
 جو غشاں توں رہی ہے دل -
 ہے اکانت اکانت ایکانت
 سائیاں جیو دا ہے پر جھاؤ
 بھریا مہک وانگوں وِہج چاؤ
 شانت شانت ہے چھینا ایہ چاؤ
 نین مٹن تے اندر توں اندر
 رخ آپے دا آپے وِہج جائے
 سائیاں میرے دا ہے جو دیش
 جاندا ہو تو دا اسان پر دیش -

ہتھ کار وِل ، رسا اچار وِل

اک آواز آ رہی ہے :-
 کھٹ کھٹ کھٹ کھٹ
 کھٹ کھٹ کھٹ کھٹ

توہیں ، توہیں ، توہیں ، توہیں
 کھٹ کھٹ کھٹ کھٹ
 کھٹ کھٹ کھٹ کھٹ
 کھٹ توہیں کھٹ توہیں
 کھٹ توہیں کھٹ توہیں

سن کے سکھی پرتی اک سکھی آکھدی ہے :-

ایسہ کی ہے کھرڑ کھرڑ
 نالے تو ہیں تے نالے ٹھڑا ٹھڑا -
 سکھی دا آتر پہلی سکھی پریتی :-
 دُنبیاں دِج مِلٹ پِلٹ ہی
 پے چنڑ چنڑ رگر دے ہن -
 پہلی سکھی :-

پر چل سکھی دے دے دے
 چل تیکے

اے اٹلویاں ملویاں
 دوجی سکھی :-

تھاؤں تھوڑی جیہی لگے دُور ،
 چل پو جے چلن منظور
 دوویں تری پٹیاں ، آواز دے کول تپخ کے پہلی سکھی -

بیسو رانیوں !
 کہنیوں سوانیوں !
 کیہہ کرینیاں او ؟ تے ،
 کیہہ گادیناں او ؟
 ہتھوڑی نال اک پتھر توڑ رہی توڑن مارے :-
 پٹیاں توڑیناں ہاں پتھر دے
 ننگے ہون ہتھوڑی دی سے

دوجی سکھی (گاہلی نال) -

کی کہنیاں پٹیاں او مٹھوں - "و"
 اہوں جا پے جیوں کہنیاں او توہوں !

دوجی پتھر توڑتی :-
 ہاں گادیناں پٹیاں ہاں توہوں ،

توہوں توہوں، تے "توہوں ہی توہوں" —
پہلی سٹھی —

کس دن کنڈیاں پیاں او توہوں ؟
اک پتھر توڑی — جیہڑا اٹکلیا تھٹھ ساڈے اندر ،
بندھا سدے جو تساڈا اے گیت —
تہا تو لگدی ہواد ساڈی ڈنڈ —
ساڈوں پینڈی اے گاگا کے کھنڈھ —
خوش تہندا سہے سٹھکے او ساہیں —
کر دا ساڈیاں رد بلائیں —

پھیر چھڑی آواز —
ٹھٹھ ٹھٹھ ٹھٹھ ٹھٹھ ٹھٹھ ٹھٹھ
ٹھٹھ ٹھٹھ ٹھٹھ ٹھٹھ ٹھٹھ ٹھٹھ
ہے تو ہے تو ہون مار !
پہلی سٹھی —

زرا پتھر جاؤ میری بھین !
ساڈوں دسیو مورا اک گل !
کھانڈوں کر دیاں او — دوکھ —
تھک جان دیاں ہو سو ضرور —
اک سیانی پتھر توڑی —

پتھر توڑی تے ملے مخوری ،
رات کھانیاں کٹ کے چوری ،
لیہ جائے اس دیہ دی تھکان —
دو جی چڑھے جو دل نوں اکان —
نالونال اس توہیں دے زور —
لہندی رہندی ، نہ چڑھے ہے مہور —

ہو رہی دد کماں دی سانٹ -
 کوں لگ گئی ہے لے چاٹ ؟

سیانی پتھر توڑنی -

کوئی آیا سی پھر دا سنگ ،
 مہنت دیکھ کے ہو یا اُداس ،
 آکھے : سنیو نی گڑیو میں گل ،
 دیہ تھکی لے سکھنا دل ،
 دیہ بھروگیاں ردی دے نال
 دل سکھنا بھروگیاں کجھ
 دساں توہاں دی کڑی بلہار
 واہ دا کردیاں ہو پتیاں کار -
 پیٹ بھر یگی سہنی اے سٹ
 جھکے رہن گے سکھنے دل
 لاؤ ادس لی بی کوئی ٹیل ،
 پھر بہ گیا اسان وچکار

پتھر توڑن دی لگ پیا کار
 نالے گا نو دا سہنی اوسد :
 "ہے تو ہے تو ہوں مار"
 "ہے تو ہے تو ہوں مار" — سنگ جلا
 توہوں توہوں توہوں توہوں
 توہیں توہیں میں بلہار ،
 پتھر توڑتے تے گا نو دا تال
 جہر اکھڑیا تے اکھیاں شوخ
 رنگ رتیاں اکھاں دا سواد

تیرے چوہاں دی چال
سمنے سائیاں جیو !

پلہار
تیرے رنگاں ڈن سد پلہار -
لکے کردے او کو تک میں اندر
کدے چھتے ہنیرے دے ادے ،
کدے لکے لکے - بچ جان -
ترکھے ترکھے آپے جان -
کدے کھیلدے دے ، لاہ گھنڈ -

پیراج

ہاں ، سائیاں جیو میرے ، آج
کی کیتوئے چورج اچرج
ہیں پیراج سوئے سوئے
آڈ گئے اکا شیں آتے آتے :
دور دور کہ دوروں می دور ہے
پر دڈ نے جھلکا جھلکائے ،
دوروں دوروں اورنگ جمائے
موہ لیوئے اکو لشکار
نوری روپ دی جھلک جھلکائے

واہ وا پیارن جیو تیرے چورج !
واہ وا سائیاں جیو تیری کورج !

اے اے اے اے اے اے اے اے
اے اے اے اے اے اے اے اے

جوں چاہو چاکر نہال - تیرے چوہاں دی اچرج ہے چال

چھڈی

پرشن - تُوں کون فی مائی ؟
 اتر - میں ددھ دی جانی ، پر دی نہ ،
 میں ددھ دی جانی ، پر ملائی نہ ،
 میں ددھ دی جانی ، پر بکھن بی نہ ،
 میں ددھ دی جانی ، پر لسی بی نہ -

پرشن - پھر تُوں کون ہیں مائی ؟
 اتر - کنڈاں چھے سہج دھ کے سنی میرے ویرا !
 میں ادر چھڈی چھڈی چھڈی

پرشن - پھر مائی تُوں کسے کم تھانہ نہ ہوئی ؟
 اتر - نہ دے ویرا ! ایوں نہ آکھ
 مینوں مل لیندی اے سوانی

اپنے ہتھوں دے نال ،
 ادھ ہو جان دے ہن کوئے
 لکدے ہن پیادے گل جائے -
 سن دے ویرا !

مینوں بلدی ہے سوانی
 آئے چہرے تے آپ ،

پیا سٹک ٹیک کے چہرا
 پیا ہندائے نہال -
 سینے سائیاں نے دتانی مان
 اسان نمائیاں جوگ ،

ہاں ،

اسان نمائیاں جوگ -

دل وٹا اندرا

تیری چمک کپول پیار دیاں کھچیاں مارے -
 نہ دے ڈھولا نہ، پیار میں نہیں دے
 نین تیرے بھر نیر پیار توں روڑھ لجا دن؟
 نہ دے ڈھولا نہ پیار توں اندرے سجن -
 لک کے ہے پیار ڈھول وے رچ دے دے
 نازک بڑا ٹوٹ نکے رچ قلعے دے
 اوس قلعے رچ پہنچ کویں سو نینا والی؟
 کیوں لے دیدار؟ شہل آس سندرجی دا؟
 اوکھی ادتھے پہنچ سنی توں ڈھول جھیلے!
 کوئی دس اُپار شہنئے نازک شہیے!
 دل دی شہدی سانٹ دے دے تال مے ڈھولہ!
 دل دیناں دل لے ہئی ایہ نیم پریم دا -
 اپنا کر دیو بھٹک ندوں دل پیاراں بھریا
 آئدا ہے ڈھول! ہو ر کوئی نہیں چارا
 ہو وٹا اندرا جائے دلال دا آئدا ڈھولہ!
 اکو دل رہ جائے پریم تے پریمی پلے -
 اک دل اکو پاس رہے اے نیم دھراں دا -
 دو دل سکین سمائے اک نہ دیہی اندر -

میرے چہ لگ رہے ہن

میرے چہ لگ رہے ہن -
پانیاں دی چھاتی تے میری کشتی ٹری جا رہی ہے
نولے نولے، سہجے سہجے، رُکے رُکے -
دن ڈھل گیا

چہ لگ رہے ہن، کشتی ٹری جا رہی ہے -
ماں کتھے کو؟

شاماں پے گئیاں، کشتی چل رہی ہے،
میرے چپیاں دے پانی نال لگن دی ادا
کہہ رہی ہے:

چل چل چل چل

ہنیرا ہو گیا

دور دور کتے کتے دیوے ٹمکدے ہن -
چہ لگ رہے ہن کشتی چل رہی ہے، .....
اے چلی جا رہی ہے

دانا کتھے کو؟

تارے چڑھ آئے، پانیاں وچ اتر آئے،

ہوا رُک پئی،

تارے پانیاں نال کھلدے ہن، میری کشتی دی
چال توں بے پرواہ ہن -

میرے چہ لگ رہے ہن کشتی چل رہی ہے
دانا کتھے کو؟

چند نہیں، سورج نہیں میری بیٹری فریج دیوا نہیں -

پانیاں دی چھاتی تے کوئی راہ سڑک پگڑنڈی نہیں
میرے نتانے چتے ہن -

پانی بیڑی تلکائی جاندا ہے ،

رجیوں جیوں کشتی ٹرڈی ہے

ٹمکدے جانے دور ہی دور جا پدے ہن -

پانی ٹھنڈے ہن ، لہر دار ہن ، ہوا نرکھی ہے ،

چپھیاں پاندی ہے ، پر مین ہتھ ٹھڑکے ہن

دانا ! اچے کتھے کو ؟

رات ڈھلک پئی ، نارے ٹلک گئے ،

بیڑی تلکندی جارہی ہے ،

پانی چپیاں دامنہ چمڈے ہن ، نے آکھدے ہن ،

چل چل چل -

دس دانا ! کتھے کو ؟

کیرو پہاڑ

صبراں دے حجرے تیج واسا بلیا ،

کیرو پہاڑ دے لاگے

پتھر نے پتھر آ حجرے تے پینڈے ،

کرکن نے دیوں دھاکے -

اک دی سٹ تے سدر نہ سکری ،

ہور نویں آ آ پینڈے

بندی ٹاڈی داوت جی نیتانا

جانو تئیں شہو جی آپے

سائیاں دی ساری

رکھی رہی میری پون سِلانی ،
 رکھی رہی میری پون پٹاری ،
 جھٹک گئی میری چرخ نکھن بھی
 وِٹ گئی سبھ ترنجی دلا ری -
 بچن نہ ترپن نہ کھڈاں رہیاں
 سائیاں نے سینت جہول اماری -
 نظری پرو زسو گنڈی جیوں مچھی
 سائیاں دی ہوئی میں سائیاں دی ساری -

جھانولا

دوری ہے ، ہنیرا کچھ ہوندا نہ سہی
 پیندا پیا اے جھانولا سو جھانولا ہی سہی
 جھانولے نے اپنے دل دھیان کچھ لیا
 جھانولے دے آسرے ہے سیدھ بچھ رہی -
 داجاں پی مار دی ہاں سیدھ آسرے ،
 کہیں تیاں پہنچدی اے سدنکی جہی -
 گوندے سہندے ہو نہیں ، نہ یولدے دسو
 آپیر گن آکھدے - "یولدے ب نہیں"

لال یوں بولدے جیوں تاریاں دی لو ،
 تاریاں دی لو کافی نہ ہو ہی سہی
 سچی تھی پیار والی مجھے من لگی ،
 مینھوں کد مٹگیو یگی اے نیکی من لگی -
 کچی تندی آپ توں پکا دے سائیاں ،
 تیری لاتی تیری کھچی مٹے تیں چہی -

دل سدھر

میت پوچھ لوں دیکھ سدھر میری اُجھڑے
 تیں رہو چھو الہ میری میں دے ہی چھانہ
 گھٹے نہ دیکھن شوق عمر اجاندی بنیدی -
 اگو اگو اگو ہے میرے توں پیارنا !
 اک چھن درس دکھال بیناں ساہوں آیکے
 میٹ سڈے بین اک دن مٹن خاک ہو ،
 مٹن پہلیوں آتے درشن دے اک وار میں -
 گل کرہ ی اک وار پا کے ملو پیارنا !

پیار - طرباں

دیکھو را با آدین دجا
کوئی کستیاں کلاں جگا !
توں کھچ دے اہل دیا کھلیاں
ترباں پیار دیاں پتیاں دھلیاں -

او دے
موتے منے روج جڈری پا
کوئی دے آلا بنا لگا -
کوئی چھیر دے پریم دی ریت دے ،
دل چیر دیں گگا کوئی گیت دے
بیاواں موتیاں دا بھر تھال دے !
تیری جھولی تیراں مالا مال دے !

جان اچکیاں

او دے ڈھولیا ڈھول دجا ندیا !
سر پیا ملن دی گت دجا !
کوئی لا شریانے دی سٹ دے !
جر تھال دی اندروں سپٹ دے !
ہن دکھڑے نہ کوئی بھول دے !
بھر خوشی و جے تیرا ڈھول دے !
تیرے دج دیاں ڈھول ڈھمکیا
سائین آجائے جان اچکیاں
تیرا بھر دیاں سکھنا جھول دے ! سائیاں آگے بولدے بول دے !

مڑ مڑ پھیرے پاندی آل

جیوں ساگردی لہر کینارہ -
 چم چم مڑ مڑ جاندی آ -
 نیوں میں باد تیری دی دہیلی
 چم چم مڑ مڑ جاندی آل -
 اکدے تیں نہ اکدا ساحل

ایہ خوبی جند لاندی آ

ساگر کندھا ا ہے مڑاڑا

چرن تساں پر گولے ہن

سہ جاندے ہن چمن میرا

تیک تک سد کے جاندی ہاں

سہن شیلنا دیکھ تیاں دی

مڑ مڑ پھیرے پاندی آل

برہوں لیکھ

اوے جوشی ! پتری دیکھ دے

رکتے برہوں والے میرے لیکھ دے

اوے رلیا ! ریل لگا دتیں

کدوں پیا میرے گھر آ جی -

اوے جوگیا ! داغ اگم دے !

کد مٹی برہے والا غم دے !

اوسے سائیں دے پھر دے فقیرنا !
 میرے برے دی آں میٹ لکیرنا -
 ستا ! مار کھاں کوئی توں میٹھ دے
 میرے میٹ برہوں والے لیکھ دے !

کوئی سنے نہ خوش بکارنا -
 کوئی چمکڑا نہیں ہے پیارنا !
 تھک لٹھی ہاں گھنڈی واسطے
 تیرے سکھ سہنیاں دے واسطے
 ہن تال آس بدھی پئی جینیاں
 درشن کارنے سدا اڈینیاں
 عمر ایتیدی وچ اڈیکنا
 پور صبر دی رتی طوفیق نا -
 آجا آپ دے سہنیاں پیارنا
 دیر رتی نہ لائیں دلارنا
 منتاں تیریاں تیریاں دریاں
 عرضاں کردی ہاں پیاریاں پیاریاں

تیرا اشیانہ

لئی پھر دی بیٹھے توں بیٹھے
 سی قدرت پچھدی توں دس بکلی !
 تیرے لائق دا جے کوئی باغ ہے دے ؟
 جے ہے تے تہاں میں کر دیاں گی

”تیرے اک آشیانے دا ٹکانا۔“
 رکھا اُس صمکراتے ہو ہر اُنے :
 مرے لائق دا اُنکی ہے، میں نہ جانا
 کہ جس جس چھن نے میں جی دکایا
 اڈاری مل گئی اُس تھاں توں آپے۔

سو سن لے بِنیتی میری توں سیئے :
 میرے ساتیاں دی جس تھاں لپٹ ہووے
 مرے ساتیاں دا جس تھاں رنگ لہرے
 بنادے آشیانہ اُس بیغچے
 چہے رکھ ڈالیاں نے چھپا نڈی۔

کھج
 ”وڈے کھچن چھوٹیاں“
 تہاں بنھیاں نیم۔
 سورج کھجے دھرت، دھرت پھر چند توں
 چند مار ڈا کھج اُچھالے ساگراں -
 رکھ اپنے دل کھج سبھ توں وڈیا !
 کھج اپنی دل کھج اساں نکیاں -
 جے نہ رکھیں کھج ساتیاں میریا !
 جاساں ملے گواچ بلانے بلیاں

مُر جاؤ نہ

جدِ ملدے ہو میں سائیاں جی !
تد ہوش میری کھس لیتے او
نہیں ملدے بے پرواہ نہیں
سماں ہوش میری تر پھیندی اے

جد یاد میری رچ ویدے او
تد درشن تانگہ آگہی اے
چمکل ساگر دانگوں پیدی اے
پل آگہی اے پل دھندلی اے
جد آتھوں بی اٹھ رڈے او
تد ہنتاں تر نے کردی آں
کئی گھٹ واسطے پھر دی آں
پھر پھر کے سماں بہندی آں
پھر سہدے او دل کھدے او

رس رسدے او میں سائیاں جی !
چپ تیکن تیکنی تیکدے او
تیک جان میری تر پھیندی اے
کوئی روپ نہیں کوئی رنگ نہیں
کوئی وسی کرن دا ڈھنگ نہیں
مُر جاؤ نہ ، مُر جاؤ نہ
اپنے جندری کوک کو کھیندی اے

او جھل ڈاچی

ہے اربوب! تیس روپ وان ہو کدے تاں لاؤ لڈاڈ،
 یا اربوب سر کدے اسانوں درس اربوب دکھاڈ -
 سنی دانگوں بانہہ آلاں "او جھل ڈاچی" مگرے،
 دے رات پئی گوکھاں ساتیاں! آجاؤ آجاؤ -

نہ چھپیا کر

توں سدا چھپے
 ہاں ہے توں آ پے چھپے ہمارے!
 چھپیا رہو

چھپیا رہو
 جی حدے چھپیا رہو -
 پر توں اپنے پیارے توں کہو
 توں نہ چھپیا رہو -

تیرے چھپیاں
 جگ روشانی گھدی اسے،
 دنی ہنیرے گھدی اسے
 ہے توں آ پے چھپے ہمارے!

تر پھن

میں پر تباں توں پی تر
مدا ناں توں بچھدی
تھلاں ریتے ا لا بچھدی
آ کھلوتی کنارے
ساوے ساگر سہا دے دے -

لگا سوچ سی نہاؤں
بچھوں دور کنارے ساگر وچ
پلو ہریان گئی ہیں
تک کے لہر بچھاڑ
ہاں اپنیاں اٹھیاں دے کول
تک کے لہر دی تر پھن
ٹاپنے تینا دے پاس
بچھاں لہراں توں ہاتے
کیتھوں لمی نے تر پھن چرائے ؟
کر لگ گئی میری اے چھوہ -

تر پھن میری دی چھوہ ؟
سائیں ، سائیں ، کر سیدی اے لہر
اچھل ڈگے ٹکرا اندڑی جاتے
گھم جاتے تے تر پھن تر پھن
شور آمدی اے سائیں ساں ہاتے

یہی سدا سدا اے کون

ایس تر پھویں شور و چکلہ

تدیں سورج نوں کیتی پکار
اے چانے دیرا! اے دیر!

ایس لہر دا ترپ ترپاؤ
ہے کدو کناو آیا اے کھتوں؟

دس مکی کدوں اے ویک
سورج - میں ہی ہاں دشی، شن نار!

کھج لہر نوں پاندا ہاں میں

ادہ اچھلے ترپے ملن نوں!

مل سکے وچاری نہ ہائے!

وچ پئی اے دوری وصال

دوری دوری اے برہوں دی خاص -

میں - دس سوہنیا سینوں اک گل

لگیں ورن کھلائی دے وچ

اس تر پھدی لہر دے تائیں،

لگنیں چھوہندا نوں لہر دے نال

مک چلی اے دوری تہہ دور،

جو توں دسنیں تر پھنی لائے -

سورج - جتھے کھڑی این سوہنی اے نار!

جتھے میں رہیا دسنان نال

جھل پوے نکویا او بھید -
 جھل جھل ہے سکنے جھل -
 جھل ہے او ازل دا بھید -

اَصْلِیت

ہے اِصلیت میں میری دی !
 کدے ناں اس توں بکھریا کر -
 لاہ کے اُپر دس اوپرے کپڑے
 رنگ اپنے بکھریا کر
 متاں کتے او اِصلان مالک
 رنج پوے تیں بکھریا تے ،
 مار لوے کوئی چھائی تینوں ،
 چھیوں پھیر نہ نکلیا کر -

— (۵) —

ص

سمندر دے کنارے پہل دے پت دی
 نوک ناں ٹٹک رہی جل - بوند دی

ارواس

ہے ساگر بلوائے ! ساگر !
 لپہ لپہ کر دے ساگر !
 پلیم رہی رپیل پت تو کیں ،
 ملاں کو میں ؟ رتن ساگر !
 جے گداں تان پواں ریت وچ ،
 ادا پنجن دا تان نہیں ،
 اچھل جھوپ اے بوند اماہی ،
 ہے مہراں دے ناگر ۔

بہن پتھر

اک پتھر ہے پیا بے ڈول
 ہے بہن نے کوئی نہ روپ -
 بت تراش دی پتی نگاہ ،
 نال تکیا دادھو دا پتھر اُس نے اوس دِج سکی تصویر
 لیکے سٹھری جس رکھی تصویر لکا -
 دجیوں دے ہتھواری دی سٹ
 اکرا کر کے دادھو دا پتھر ،
 دیکھو بن گیا سہنی تصویر
 اد پتھر بے ڈول بہن -

تویں میرے دشمن دی شلا بے ڈول
 ہے بستن اک پتھر دے دانگ
 پر توں اوس وچ اپنی تصویر
 چہیں اُکرنی ساتیاں آپ -
 جو کچھ اوس وچ غیر ہے غیر
 م سوں پتھری دی دے دے سٹ
 پرے کرنیں اُکیر اُکیر -

میںوں مندی ہے پیڑ
 پیڑ کر دی ہے مائے تے مائے -
 نہیں دیکھدی ساتیاں! تیں پیار
 رہیں اپنی تصویر مٹا -
 میں پتھر دی رمن شلا وچ
 جو کچھ غیر ہے کرنیں توں دور -

تاکہ نکل پوے تصویر
 تیری الوتھوی سہنی تصویر -

میرے ساتیاں! توں ہیں کلاؤن
 تیری کلا ہے مہر بھر لور
 ایویں سمجھن دا دہیں شعور
 بے شعور یا کریں چا دور -

ہیرا - کئی

ہیرا ایک اسماعیل ڈھکھا
ٹٹ کے ہو گیا کئی کئی -

کئی کئی بی ہیرا ہے دے ،
جیوں کی تیوں ہے بی بی -
پار گھوآں نے پرکھ لیا ہے ،

لیندے سونے جڑت جڑا ،
کورکھ اُس دی سارنہ جانن ،
ہیرا تارے جی کھنی -

بجھو اے کون ؟

گئے سک تیل دیوے جگ جگ کے رات ساری ،
بل بل کے نال - ساتیاں ! اہن دھیاں بی تھکیاں -
گھل گھل کے موم بن بن ، بن اکلر جو ڈگن ،
نینوں شمع دے وگ وگ ادہ بی جی مگ چکیاں -
اُڑن ہیرا چھایا بدلاں نے گھیب کیتا ،
ہن بی تکیں ریتنا پیارے داہری اکھیاں -
گئے آندوں ہی پر تیم چھوں دے چھوٹے ہی ،
"بجھو اے کون" کہندے نپ لمباں آن اکھیاں -

ان سنگیتک سنگیت

بے سُر تبارا ہے میرا راگ
 ہے میرے راگ رُپ ساتیاں جیو !
 تاراں کچھ لگ جاندا اے رسمیہ ؟
 میں ہریان ہو جاندی ہاں جدوں میں دیکھدی ہاں
 اپنی چھن اندر وڑ دیاں امرت دیلے تے
 نکڑے بہہ جاندیاں
 سن میرا بے سُر راگ تے ہو جاندا یاں محو
 اُس ان سنگیتک سنگیت وِتح -

اچن چیتی دا جھلکا

تک گئی میرے ہتھ دی پوئی ،
 چپ ہو گئی گھٹینڈری چرخ ،
 عرشاں دا چند زمین آ کھلوتا
 صورت گئی بیٹھوں پرکھی نہ پرکھی
 کتب گئی میرے نیاں دی جوتی
 چند گئی رُج چند دے کرکھی
 درس سماں کہ درشن ماناں ؟
 لہر چڑھے اک لہرتے پرکھی -

کوکن بیر

واہ وا دے ایہ بیج آگیا

بیری ٹھوک + دوالے ملہو +

واہ وا دے ملہاں نال لگیو کوکن بیر !

واہ وا مرے سائیاں جیو تیاں جیو دے چرج !
کون جانے آج آسو

ہاں آسو سیو ناشیا تیاں نیاگ کے

ہاں آسو سیو بیراں دی ضیانت چھوڑ کے

گول گول موٹے موٹے لال لال بیراں دا

پریتی - بھوجن بی چھوڑ آسو

ہاں سوہے سوہے کالے بیر بی کھا دھے جان لئی

دلکدے چھوڑ آسو

ہاں سائیاں جیو چھنے سائیاں جیو !

آگے ہو میں نامی دی ڈھوک کوکے کوکے !

”جھکھ لگی اے، جھکھ لگی اے“

”ایہ، کھووا کوکن بیر لکے ہن جوتیرے ملہاں توں“

کبندی ، ہنر کدی ، خوش مہندی پر شرم دی

ہیں نڈرتے بیر

جہو آپے آگ کھڑو دے

+ جھونپڑی

+ نیکے نیکے دھرتی دے نال نال آگے بیری دے موٹے

کامی کامی ، تے لگی ساں دھوون
 کہ دھوکے دھو کے اندر دے پتے آتے
 ریا دھواں بھیت بنانی بھیت - آپ سنگی بھیت -
 ساتیاں جیو دے آگے ،
 کہ آگے ساتیاں جیو کدڑے کدڑے
 کھوہ لئے دھوئے جان لگے بیرے
 کھوہ لئے جویں کھومندا اے بال ناں دے ہتھوں کھانے ،
 تے کھانے اک اک کر کے سواد لالاکے -
 داہ میرے ساتیاں ! بلہار بلہار !

بلہار گنڈی دے کھل گئے نین !
 واہ دے نینوں ! کامی کینتو نے میرے چنچل نینوں !
 مٹے رہندو بوجے کوئی پل ہو رہا -

مٹے ! اچھا ہن
 سنوں میرے دل نینوں ! اک کراں ارزونی :-
 تیں نہ کریو کامی تن نینا - دانگوں ،
 مائے ، نہ کریو کامی ،
 سنبھالی رکھیو ابیہ موہن مورتی -
 تے روندے رہا جے
 تیں میرے تن نینوں !
 وچھوٹن دالیو
 روندے رہا جے اپنی کامی آتے -

سندرتا توں سندر وچ

تینوں تنگ دی بھڑی گلاب دلی !
 مومبت ہوندی ترمی در آئیاں میں
 تیری گندھ سگندھ توں مستیاں دی
 جھوٹاں سرے تے آگے چھائیاں میں
 تینوں پر سدیاں تھر پری کنب لگی
 وسیم وسیم لہراں اندر دھائیاں میں
 پھر گم دی جان دی آپ وچ توں
 کے وچ گلو کمری پائیاں میں
 غیبی چھوہ کوئی سندر سوہنے دی
 لئی جان دی اے وچ کلائیاں میں
 پچھلے پاسیوں میں دے کئے آکے
 ولینتا وچ ولایاں میں
 کوئی دسیو غیب دے سستیاں دے
 کئے ایہوتاں نہیں سی سائیاں میں

سکھ سہیت

اج سکھ سہیت عرشوں آتی
 "تینوں پیار کریدے سائیں"
 اومہ سائیں اومہ سائیں
 "جس دی سی تیرا رومن لائی"
 رچیوی ہوئیاں

کھبوی ہونیاں
 سن سن ساری کھبوی ہونیاں
 وچ شکرانے بھر بھر روئیاں ،
 بھر بھر روئیاں ،
 بھر بھر روئیاں ،
 حقّر حقّر حقّر حقّر حقّر آئی ،
 حقّر آٹاں دی لہر لہرائی ،
 گم ہو گئیاں
 گم ہو گئیاں
 ہن اُس چھن دی یاد پیاری
 جھوٹاں دیندی رنگ رنگاری ،
 داہوا سائیاں
 داہوا سائیاں -

دھارا دل طکے والی

ہے دل ٹکیا ! توں گنگا ہیں
 ہے دھارا دل طکے والی !
 توں دھارا ات اوچیم ہیں ،
 توں دھارا ات اوچیم ہیں
 ہے سیتل وہ رہی گنگے !
 ہے امرت چل رہی دھارا
 تیرا سورگی سروچیم ہے ،
 تیرا سورگی سروچیم ہے

توں دگدی تاں نہیں دسدی ،
 کے دگدی ٹھنڈی پاندی ہیں ،
 نے ہوند اپنی نکھاندی ہیں
 توں ردیم ہیں اردیم ہیں ۱-
 اہو گن بھاگ سہو فی !
 جو اشنا بنا ہے اس گنگے ،
 تے چکھیا نیر جس اس دا

اوہ رس بھومی دا بھویم ہے ۲-
 ماں دگدی رہو سدا گنگے !
 شان دان دیندی رہو ،
 تے پاؤں سپھ توں کردی رہو
 کہ توں پاؤں سہویم ہیں ۳-
 تیرے درشن شان تے
 ہے نن من ٹھار یا سارا
 تیرے آچمن جیوایا
 سپرش پارس الوہیم ہے ۴-
 اترنا عرش توں تیرا
 تے دل بھومی تے دہناو

ہے گنگے ! ہے الوہیم ایہم
 الوہیم ہے ۔ الوہیم ہے ۔

پھیرا پا جان دی پر مہیا

نظراں بچا کے تیں چڑھ گئی پڑسیاں
 ہلکے جاہنجی دھر چھتے
 سبکی اسماناں دل اُپر نوں، آپر

گد دتیاں نظراں، تے

ماریاں دا جان

میرے ساتیاں! میرے ساتیاں!

بجھ گئیاں نظراں،
 دھپے پے چھیرا کھیاں دے ہو ہو کے جھارے

کوئی لگ گیا گل میرے!
 میں تر بھگی تے کھل گئے مین

آہ، ایہ تاراں سی سیٹل یوں

جو کھنڈھیاں رہی سی پا

میں کیا ہن اچی روکاں
 میرے ساتیاں! میرے ساتیاں!

جگت جس نوں نہیں سناؤ تا
 ہن رہ گیا اے دور، دور

ماں، تیں ہن نیڑے ہو نیڑے

جنہا دے کنبس پچاؤنی اے کوں
 میرے ساتیاں! میرے ساتیاں!

چند آگیا اسمانیں — تیر چاندنی اُتر پئی ہن

گن ہو رہی ساں میت کہے چم پیا مٹھا

نہ جھک کھل سکے میرے بین
 کون سی پیا چھدا متھا؟
 تیں! میں تیں؟ نہیں
 ابھی تہاں سی چاندنی
 جوچم رہی سی متھا

میں کہا: سنا ہونہ غافل
 کوئی چلے، کوئی چلے، کوئی
 سنے پٹارے پر کونساں نہ چل
 سن رہے فی سنا تیرے ساہا
 گولے دلاں والے پئے فی سن دے
 تیریاں ٹوک پکاراں توں آپ

میں پھرتی جھکی
 کیس نے رکھے؟ تیرے ساہیاں
 آ رہے فی تیرے اد ساہیاں

میں
 کیس نے ستائی اے سوئے؟
 نہیں تہہ پرستی میں آپ -
 مان آج بی ہو گئی اے دیر
 ہوسن آوندے آوندے ہن تہاں -
 سنا کر لے آرہی تیار
 مٹاں اون کے توں پے تیار

مقال کیا میں سدا سپٹ
 دیوے چو مکھے رچ گھٹیا گھبو
 وٹیاں دتیاں چھو مٹوں دتیاں
 رکتی دھوپ دی بتی پھر کھلی
 چندن بور پا دھریا کافور

پھر لینا چقاں سنبھال
 کہ آتیاں دی بڑک سن دے سار
 لڑ آرتی جھٹ جگائے
 گلے پاوانگی سہرا میں آٹھ
 چرناں مکلاں نے دھرائی سیس -
 آرتی لسیاں پھر آتار -

درس رہی اے نزل پھہار
 رکھتی رہی اے ہو سب رہیں
 بھری اکھیاں رچ پٹی اے منھی
 منھی رس دی پھہار -
 جڑے جانے نے رس بھرے مین

پھر تر بھکی ہاں، ہاتے ہیں کیوں؟
 کھٹو لگا لگا گیا کوئی سے پھیر؟
 کھل گئے ہیں میرے مٹ مٹ
 دھدی اے کھنڈھ، ودھدا اے سواد
 سیر رچ سرور نیشاں رچ طراوت

پسندی سارے ہے اس دی پھہار
 مٹا کرے ہیں آرتی تیار
 ایہ نشانی ہئی پک پک
 اس دی پسندی پی جو پھہار
 سائیاں جو دے آئے داچن

اکٹھ لبائیں تدوں چمکاک
 جھاڑی اگ لگا کے میں سٹ

کہ
 جوتناں جگاواں دھکھاواں میں دھوپ
 مشک کپور نوں دیکھا دیاں آگ

[ترجما]

ہیں! ہیں! وہیں کیہ ورتیا سائیں!
 میرا گندیا سہرا ہے گم
 کون چٹ کے لئے یگیا او ہار؟

ہیں؟
 دھوپ؟ دھکھ دھکھ کے ہے میں جکی
 جوتناں بل بل کے
 سوں چھکیاں ہیں مجھ گشیاں

ہیں؟
 جین بورتے مشک کا فور
 گئے آپے تے دوتے میں کھٹ
 ہن عطر منبر آدھے

ساری آرتی ہی ہو چکی !

ہو چکی ؟

میرے سیتے بنا ہو ہو سکتی ؟

سچ سچ ، میں سائیاں ہی پیارے !

وہی آرتی ہے ہو چکی ؟

کون آیا تے کر گیا کون ؟

کھڑا مٹی دا دجا ہے پیا ،

کون سکدا اے تیاں بن آئے ،

نہ مہیٹھول نہ آتوں نہ دچوں دچال ؟

ہمے اک بن جھمکے میں دچ

اکھ پھر کئی میری دے اندر

تیں آتے تے آرتی ما آپ

ہو سو کے سدکے تیاں توں گئی

تیں آتے تے لنگھ بی گئے !

اک اکھ جھمکے ویکار -

میں کیوں نرسیندیاں آتے

تیں آتے تے لنگھ بی گئے !

دا ہوا اکھ - پلکار یا داہ

ادے کر گھبوں کھیل اٹو کھی -

سائیاں جیو آرتی ! کس نے کہتی ؟ آپے ہو گئی ؟ کس نے ؟

سہرا گلے پیگیا ! کینج
 کیر سہاگ متھے چڑھ گیا ! کینج ؟
 عطر غنبر اڑ گئے ! کینج ؟
 سنگند سدے ہو گئی ! کینج ؟
 سائیاں جیو !
 متھے ہتھ لاؤندی کہاں تیاں دے
 چرنار بند دی پیلی پیلی لپٹ بھری
 پراگ دھوری بی لگ رہی ہے -
 ہیں ! تمکو !
 میرے متھے نے چرن چوہا بی

پالی ہے
 کینج میرا متھا پیارے چرناں نے
 ٹہک گیا سی ؟
 میں تیاں نہیں ٹیکیا !
 کس نے سکا میا سی ؟
 آپے ! ہیں آپے ! کینج ؟
 واہ دانا ! ایہ رس ، سوا کھنڈو آماہ چاؤ
 پیار بھنی بھنی سنگند ایہ انوکھا رنگ
 تیاں دے اینھوں پھیرا پا جاتا دی پر بھا ہے ؟
 تاڈے سپریش توں پون نے آکاش نے
 میرے من منڈل نے ایہ سوا دلیا ہے ؟
 دھمتے دھمتے ہو رہی ہاں -

دلہ وا !
 لٹیں لنگھ بی گئے
 آئے بی تے لنگھ بی گئے !

ساتیاں جیو جت پھیر دا جہاں مار رہی ہاں
 گئے نہ ہو دیو میرے کوئے کوئے دل والے جیو !
 ایسے ٹوک ہی تاں میری پنکھ اڈاری ہے ۔

میں کیا سی ، اج میں آرتی آتا ناں گئی ،
 نہیں آئے ۔ آئے ۔ مہراں درسا ندے آئے ،
 پر لنگھ گئے اک پلکارے بوج
 کوئی دیندے اک دی چھوہ
 ہاں ، کو دے گم میری منا چھوہ نے پرشتی ،
 گئے لنگھ ،

سے توں بی آئے آئے
 پے رہ گئی اے دسمتا دسمتا ،
 ہے اسپرج روپ ! اسپرج روپ
 دسم ، دسم ، دسم !

نام پیالا

نام سوہنے دا بھریا پیالا

کون پیے بھر گھٹ اک اسدا
 کون پیے بھر گھٹ اک اسدا
 کون پیے بھر گھٹ اک اسدا
 کون پیے بھر گھٹ اک اسدا

سدر پہیلا جس دا اپنا
 دل دل پئے رہا ہووے
 آنسوں سبندی مے گھٹا پر
 بھیت سنبھل کے کہیو

فرامرزدی و لکنی

شالا ماردی باراندزی وچ سویرے
 سینے توں اٹھ کے
 پانی صاف شفاف بلوری ڈھل رہا
 پرست دکھیوں صاف کہ پڑدا آ گیا
 بھر دا آن تلاؤ کہ چلن پھہار پڑے
 سوسنا آپ سہاؤ کہ بن بن پئے رہا
 باراندزی وچال جو ایس تلاؤ دے
 بھر خوشیاں دے نال جو پیاری دے رہی
 اندر پلنگھ ڈھائے کہ سوسنا سوں رہا -
 ٹھنڈی دے ہوئے ہمالی، سوہنی
 چلن پھہارے ناد قدرتی ص ہو رہا
 مستی و لے سواد کہ لے خود سوں رہا
 ابھر داپے جاگ ادہ اٹھ کے بہہ گیا
 اللہ میرے بھاگ ادا کہہ جھک رہا
 ہتھال دے دیکھ ادا اُپر دیکھدا

اے سائے دیکھ او مٹو نہ ہتھ پھر دا
 آپر چک چک ہتھ او کرا جوڑی :
 اللہ مینوں رکھ میں عرض گزار دا
 فرامرز دلیگر ایوں ہو ہو وکدا
 بخشش میں تقصیر کہ عرضاں سن لیں
 سو مہنیاں دے سرتاج دے اللہ میریا !
 خواباں دے مہاراج اداے سہجاں والیا !
 حسناں رچ دیدار حسن ہوتے پھیلیوں
 کہنے کرم اپار کہ پیٹے رچ توں
 جنت * دا دیدار میں آج دکھایا بڑا سورت
 تیرا شکر ہزار جو مینوں دسیا -
 اگلا حال حوال کہ صفے رچ توں -
 خوش ہو یا ایہ دیکھ کہ اگے جاؤکے
 میرے سوئے لبکھ ادھناں والے
 جاسن میرے نال - میں جنت و سنا،
 کردا شکر ہزار ہاں میں سرکار دا
 پرک عرض گزار میں مائیں متیا
 کردا ہاں دربار جو تیرا سوسنا
 بخشش نال اپار اے کرو قبول جی
 جنت اے نصیب او میرے ہوتے نہ

جنت ایہ کثیر کہ مینوں بخشو
 ایچھے پیار می مال کہ سوہنا وین دے !
 توں لال لال و لال : کہ لال + کمال ہیں
 پر اوہ لالہ - رخ میں بخشی رکھنی
 حورائ جنت سکھ نہ میں ہاں ملدا
 سکھ اکاں ڈیہر میں صفے دیکھ لئے !
 پر سوہنا اسکر مہر کہ ایچھے اہن دے
 سوہنہ اللہ دی کھائے - میں اللہ آکھدا
 جھاک پھلی پاتے کہ لالہ رخ ، دی
 روح کھا گئی حلوں کہ روح روح حالی
 سوہنہ بنی رسول سی میرے دس نہ
 ہرہ روح پرکاش ارہ کہندے ہو رہا
 تیرا کہن نورس ہے ہر اک رنگ تے
 بند پتھر روح ہے بیتوں ویتھدا
 مل اکھاں پنج اکا شیں ملدا
 قدرت دے ویکار سو ریسے دیکھدے
 روح آگ دیدار توں دیوں رنگ توں
 پیاراں روح مرید ہے تینوں دیکھدے
 میوں ملی نہ دید کہ کدھوں تھدے دی !
 لالہ - رخ دا کہ جہ میں دیکھیا
 میرا عقل شور او میں جھڈ نسیا

جھلکا سی دیوار او نیرے نور دا ؟
 نور ہیں اس دیکار کہ جلوہ بندہ دا ؟
 اوہ سی حسن کہ پیار کہ اوہ کئی سچ سی ؟
 اوہ سی رُوب انگار کہ جادو سہر سی ؟
 اندر جو کھیلے کہ کھا دھا میں تدوں
 اوہ سی جو سی ہاتے اوہ مینوں لے گیا۔
 آپے نور بی یار کہ کتے اگم تھاں
 قدماں دی سونہ دھار میں اللہ اکھدا
 لالہ رخ دی چھوہ کہ درشن او سدا
 کن اکھیاں دی ٹوہ کہ اک مُکھڑا
 مُکھڑا دی لہر کہ ناد آواز دا
 کر جاند اے قہر کہ سکاں آکھو نہ -
 آبا جنبش کھاتے کہ لہرے ہو
 جھون جھون جھون جھون جھون جھون
 کنب کھاتے دچ رنگ او دیدا لہر دا ؟
 ایس لہر دے جنگ ہو تیں بے دس ہاں * پنچے مچ
 اس جھلکے دا جھس جو اسدا سوادے
 اللہ اے نہ کھس میں بیے رانیاں !
 قدر دلیتوں دھاتے کہ آیتھے آگیاں
 اے فردوس * سوٹھاس کہ کوثر ایس تھاں * سورگ
 شالامار نشاط کہ اچھا بل سہی سورگ باغ
 چشمہ شاہی چھات ہے سورگ باغ ارم دی سورگ باغ
 لالہ رخ دے باغ اد ببل سوہنی -

سدا رہے دل شاد کہ باغیں بولدی
 سدا رہے رس رنگ ادھڑی پیار ڈی
 اچی سرت سو دن کہ کھرے لئے رہی
 کدی نہ ہوے ملول کہ نہ دل گیر ہو
 چڑھیا رہے چلول کہ رنگ گلزار دا
 رکھڑی رہے گلزار جو اُس دے روپ دا
 مینوں ہوئے دیدار، اد جھلکا روپ دا
 ادہ کانباء ادہ دید کہ روح - اچھال، او
 جسدا ہوئے شہید کہ پس ہاں جو رہا
 جنت ایہ کشمیر جو دھکا آن میں
 میری کر تقدیر کہ ایستے میں رہاں
 لالہ رخ توں ہاتے نہ وچھڑاں میں کہے
 اے آپن، اے تھاپں کہ سابلل لالہ رخ
 اس سابلل دے گیت کہ سن سن کھڑاں میں
 سوسنا ایہ سنگیت تھراوے دل مرا
 ببلل توں رکھ شاد کہ گاندی ہی رہے
 تھراندی جیوں راگ نے غمکال چھڑدی
 کدی نہ وچھڑاں ہاتے میں اُس دی چوہ توں
 برہا کدی نہ پاتے کہ اُس دیدار توں
 جنت اے نصیب کہ میرے ہوئے نہ
 جنت ایہ کشمیر کہ کھتے نہ ہے

میری لالہ - سرخ نہ سینوں و چہرے
 سینوں لالہ - سرخ اد بخشی رکھتی ا
 چشمے دین شفاف اد گاندے بخدے
 چلن چہارے صاف کہ راگ لاپڑے
 چھاواں دین چہارہ پنکھوڑے جھوڑے
 ناکھاں کوچے سیو - تے سیوے جھوڑے
 رس انگور ایو او ویلاں تول جھڑے
 سورج چندوں نور کہ تاروں جانتا
 سیٹھی پون کھڑو ہمالے دی جی
 پنکھی راگ سنان کھلاں کرن تے
 کھل اد مشک چان کہ کھلے ہیک آ
 رس پندی و چکار ادہ لالہ - سرخ ہوئے
 مت اپنے پیار کھڑی اک چند جیوں
 میں رچ و ایت چکور کہ نکاں چندوں
 اس جھلکے دے نور میں کہ نکاں پے خدا
 حنت اچے نصیب اد اللہ نہ کریں
 حنت اس کشمیر کہ سینوں رکھتا -
 بخشیں لالہ - سرخ جو سدا بہار میں
 بخشیں آچا سکھ سکھ حسن دا
 جس چہوہ دے میں نال کہ ہاں جی اٹھیا
 جس چہوہ دے رنگ لال میں ہسواں کھڑیا

جس چھوہ دی کے چھوہ میں مٹتا جا گیا
 اُس دی چھوہ میں کھوہ نہ کرو اچھوہ جی
 اُس چھوہ دے پچھوٹ کہ ملک کے سوہنیاں
 چھوہ اپنی، داتا! اسان توں بخشی -

نت عرضوی

تاں چھوٹیا، ایس چھوٹے
 بین جویں ستر ہوئی
 چھوٹیا تاں اسان چپ کیتی
 ہتھ تارے جاوے دسدا
 چھوہیاں جیو جیو پئے
 تالا اکدے وچھوٹ نہ سالتوں
 نت نت ایہہ عرضوی!

پھل تے یوگی

کھڑے پھل توں دھبانی سی اک
 دھبان نال پیا بھرا
 اسان کچھیا: جڑے منا! توں
 کیوں پیا اس تے مردا؟
 کہن لگا: میں سٹنیاں چا ہاں
 اس دے دل دیاں گلاں

اس لئی اس نوں جیہ لان دا
 جتن پیا ہاں کردا
 بڑگی دھیان دیر سندا
 پر پھل جیہ نہ پائی
 جیہ چپ تہاں بول رہی سی
 جوگی نوں نہ دسائی -
 کوک کوک سوٹیا پیا آکھے
 تن من میرا کھڑا
 "کھڑن کھڑا دن پاجھوں ساوں
 سوہرت ناہنہ کائی"

شکارا * دل نوں

ایس شکارے ہو گئے تیرے
 (پر) بن چسے بن مانجھی Δ
 کوئی طور نہ تھنسا ساڈا
 دسے نوں دسے گئی وانجھی
 دیگ داؤدے لئی پھر رہے
 ایدھر اودھر گئے

* پیرا پیر کرن والی کشتی نوں کثیر وچ شکارا کہندے ہن
 ن سری نگر دے لاگ دی صاف پانی والی جھیل
 Δ ملاح

پر رسانی چھو، تہاڑی دے

رہے ہو گئے ہاں جی

پر تہم چھو

تساں توڑیا اسیں ٹٹ پے

وچھڑ گئے ساں ڈالاں

تساں سنگھ سینے لاٹیا

وچھڑ گئے تساں نالوں

پیراں ہیٹھ تہاڑا لنگھا آں

کھنچھڑی کھنچھڑی

پر شکرانہ چھو تہاڑی، دا

اجے نہ بھلدا ساوَن !

نواں کشمیر

میں مرنی میں مرنی دے لوکا !

میں نے جیوں چھبر لائے

ٹری دستھاں ڈل ۵ بھڑائے

تے دلہ آڈا آڈا

آپا ہیٹھ وچھا کے سہو

اساں نواں کشمیر بنایا

✽ جہلم ندی ۵ سری نگر دی چھیل ۵ سب توں وڈی کشمیر دی نیل

گاڑ سہاگ نی سہید ! سوہنا
کہے تیر کرن چل آئے

چھوہ غیری

غیر سہنے کیوں رایہ سہرا
ہائے، آن میرے گل پایا؟
چھوہ غیری جیوں دس پھیر دی،
اس آگ بھوسا لایا -

کرموے رایہ توڑاں سہرا
انے بھٹی دے جیج چوکاں
چھوہ آترے من ٹھوڑے آدے :
رہے سجن نین سما یا !

چھنبہ مارون

چھنبہ مارون لہ لہ کر دا
چایا پرستہ کچھڑ
کیسہ توں سج سج پانی ہیں

یاکہ فرش زمر د آئے
یا نیناں دی اک مایا ؟
رینیر بلوری آیا ؟

یا اک ٹھنڈ سبز پریاں دا
 چھایا ^{وج} : اسماناں
 رنیر بلوری آہنا سمجھیا
 جوہ اپنا ^{نیشہ} اُٹ اُٹ ^{کے} وج
 اس دے چہن ^{تکایا}
 پرتو ۵ سبز آہناں دا اس وج
 دیندا سادی چھایا ؟
 پانے نے پنکھ کھادھی
 برف وانگ ڈھل آیا ؟
 پتا ہو پانی ہے بھریا
^{پلٹ} آہنی کا یا ؟
 یا پر چھاواں ہرے رنگ دا
^{پنکھ} اکاشی یا یا ؟
 یا ہریا دل - قدرت نے اک
^{تیس} وج راز ۵ چھایا
 جی جنت نوں ہرے کرن دا
^{ابہ} ہے اک ^{کنا} یا یا ؟
 بھانویں کچھ ہے تیرا روں
 جد نوں ^{نظریں} آیا

دھا سُرور اکھاں دِج دِیا جھمایا
آپا جھوم

چشمہ - لکڑا ناگ

لبورا پرست دے کھوں
آپا توں کھینڈنڈا

وانگ بلور چمکدا ستیل

لیا

نیر چمکدا

گیبیاں نال کھینڈا نچدا
توہیاں دے گل گدا

میٹھا ناد کر سیدا جاندا
تو جدھر دا آیا -

پریت - وینا

اس کو تادے پاٹھ لئی ادھو جھیل ہو دے - او ہورات پئی
ہو دے ، کچھ بدل ہون ، ادھو اگنی دلاں دارنگ راگ ہو دے
نے جے دھرتی تے نہ ہو دے تاں شپن دِج ہو دے -

اپنے اندر دی گفدا دا در کھلے ، اوس اندر کوئی جاوے تے دور پار
اک کوئی سوہنا سنگدیت سندن پن ہو دے ادس دِج اگے طور اکانت
ہو دے تے آپے بر خانی پرنبال دے وچکار نرمل پینی جھیل ہو دے تے
کوئی تاشن والے دوکھن آپنا آسن چھڑ روم روم وچ دسیرت ہون
سن آپ تمہارا گھڑیاں دے دلاں دی جھدا ہو دے عاشق
کرنا لا دی پریت بہلتا دا جاتوں ہو دے - جیون رنگ راگ دے

چپ - الپ دا رِسک ہووے - پھر ایہ ٹکی ، مہین ، بریک ، مارک
 شوکم - پری انداز والی کوتا آئے کنبہ پیراں دے نرتیہ - ناد
 دی دل پیٹا دی جھناٹ پڑھن دالے دے دل ضرور جھیر دیوگی
 تے اُس رس وچ من توں مکن کر دیوگی -

کارلائیل کہندا ہے کہ ذرا ہٹھا ہاں چنبھی مار ، او تھے رنگ راگ ہے
 ایہ کوتا او بھول دا کوئی شکوہ ہے - مار چنبھی -

ایہ پریت دینا گلرگ دی اچی برخانی اکانت وچ شنگول
 دیاں چھاواں سہیاں ، نیر بھٹ دیاں سا دیاں کچاہ تے چوہ چہ
 بیر گھیاں نال من موہ رہیاں یوٹیاں دے وچ بیٹھ کوی جی نے
 اس پریت وینا دی گونج توں (۱۹۲۸ وچ) انکت کتا ، جو غورے
 دن پہلاں اردپ دیش توں اُنہاں دس سنہ وچ اپنی گنجار چاکی
 (ستمبر ۱۹۲۹)

— « (۱۰) » —

پریت - وینا

شاماں پے گئیاں
 لہراں سیں گئیاں ،
 پانی سینے لگ
 لہراں سیں گئیاں ،
 سارا دن سن نجدیاں رہیاں ،
 دغ دغ کہہ سن تھک تھک پئیاں ،
 سہل جذباں سوہنیاں سہیاں
 نینیں نینداں سن بھر رہیاں
 چھاتی تے سر رکھ لہراں سیں گئیاں
 شاماں پے گئیاں -
 چار چھیریں چپاں دھائیال
 نیند - لہریاں گاندیاں آئیاں
 مال ہنیرا ساز بیاتیاں
 ہور اوازوں نیند سوئیاں
 سن سناٹا جگ سجاں چھ رہیاں ،
 شاماں پے گئیاں
 لہراں سیں گئیاں
 پانی سینے لگ
 لہراں سیں گئیاں

سوئے نے منہ چپا پھریا
 مسک پیر دھڑ بھرے وریا
 مانو چند زین نے چڑھیا
 نظراں توں مینہ ٹوری جھریا
 پھر اسٹائس سینگ آہاں لے لیاں -
 شاماں بے گسٹیاں
 لہراں سب گسٹیاں
 پانی سینے ساگ
 لہراں سب گسٹیاں
 آہاں چڑھ اسٹائس گسٹیاں
 جھڑ توں کینا چھٹیاں مٹیاں
 تھاروں کو لے ہٹھا اٹیاں
 تو چادر آئیر دچھٹیا
 کشتی کھلی ترڑک
 رستے نے گئی آ
 شاماں بے گسٹیاں
 لہراں سب گسٹیاں
 پانی سینے ساگ
 لہراں سب گسٹیاں
 سوہنا سہم ٹکڑے لائے
 اک چپا، پھر منہ ٹکراتے

کن او پر امت شک کھاتے :-
 سوچاں سنسے شک
 ایس سیمیں کوئی تاؤ تڑائے
 سینے جھے رہیہاں -

شاماں پئے گئیاں
 لہراں سین گئیاں
 پانی سینے لگ
 لہراں سین گئیاں

ستے کنڈاں پرک نہ پانی
 پرچن نہیں نیند نہ آئی

تار نال دل طرب ملائی
 اک سر سو اک جان کرائی

اُنہ کین بن تھک
 و اجاں پئے گئیاں

شاماں پئے گئیاں
 لہراں سین گئیاں
 پانی سینے لگ
 لہراں سین گئیاں

اٹھ ملکرے باہر آدے
 کھڑھی سزارے کن لگاوے

سدا ہی دی نہیں سناوے
 تھم بل پانی تھراوے

سنِ دل - طرباں پک
 - محقر - محقرے
 کسیاں -
 شاماں پے گسیاں
 لہراں سیں گسیاں
 پانی سینے سنگ
 لہراں سیں گسیاں
 کنبہ پیر ملکرے اترے
 سوہنی بیٹھ گئی روج بجرے
 لائے نہ چپا، دل کہہ : "چل رے"۔

دور داج تے کن سن لگ رہے
 دل - سداں لبیاں لکھ لے گسیاں
 دل نوں لے گسیاں
 شاماں پے گسیاں
 لہراں سیں گسیاں
 پانی سینے سنگ
 لہراں سیں گسیاں
 پتہ نہیں رنج بیٹری ٹر پتی،

کیکوں دل سجن دے مڑ پئی
 بیٹری مل بیٹری نوں جڑا گئی
 سوہنی سنگ سجن دے اڑ گئی
 دو جاناں مل اک
 اکو ہے گسیاں

شاماں نے گئیاں
 لہراں تیں گئیاں
 پانی سینے لگ
 لہراں تیں گئیاں
 اک کشتی وچ درے اک ہوئے
 بے خوفیاں دی گودی موئے
 رو دی سا بچی تار پروئے
 رنگ رتے رس رنگ موئے
 مستیاں کچھڑ چک
 عرشیں نے گئیاں

شاماں نے گئیاں
 لہراں تیں گئیاں
 پانی سینے لگ
 لہراں تیں گئیاں
 دوہاں دلوں کوئی واج نہ آئی
 کرن جویں بل کرن سمائی
 ایوں چندری وچ چند ملائی
 صر وچ صر جیوں دل جاتی
 دد دل دھا پاں وچ
 لے اک (لیہ) رہیاں

شاماں بے گتیاں

لہراں سیں گتیاں

پانی سینے سنگ

لہراں سیں گتیاں

دیکھ دیکھ چند صدقے جاوے

رشناں دے پیا پھل و ساوے

انبر (جی) آئیاں توں، گھاوے

تاریاں جھمکن بھلیدی جاوے

تاریاں تک بجھک

’جے‘ کر ’جے‘ رہیاں

شاماں بے گتیاں

لہراں سیں گتیاں

پانی سینے سنگ

لہراں سیں گتیاں -

نازک پیر لوکاں دا لے

سنگ سنگ پردھرے سکھالے

نردی رات نہ آپ دیکھالے

چند تارے کھکاندی نالے

یورب چان اچک

لاییاں چھا گتیاں

سویراں آگیاں
 کرناں دھاگیاں
 سورج سینیوں ٹٹ
 کرنا دھا پیاں
 ظالم دوہاں وچھڑا دن والا
 پارسا اُرارے وسان والا
 پہرے گھریں بھاؤن والا
 مہن ہویا پچھتاؤن والا
 ”چڑیاں سن وچ بند“

کٹھے ^{صط} اد ادا لیاں!
 سویراں آگیاں
 کرناں دھا پیاں
 سورج سینیوں ٹٹ
 کرناں دھا پیاں

ڈھونڈن ظالم دے ہلکارے
 ون ون، کنج کنج، جھیل کنارے
 جال پواتے تار تارے،
 گھر گھر، در در پچھ پچھ مارے
 ڈھونڈ پئے آک تھک

آساں ٹہہ رسیاں

لا بیاں چھے گئیاں

شاماں پے گئیاں

سورج کرناں دور دور

دور دور گئیاں

ہن جد آن تیکالاں گئیاں

رُک رُک، چپ چاپ تریا سوہنی دی توکا دس پیا
مٹے دل دوٹک پتر خالی تے صبح سنجیا

سوچاں پے گئیاں
شاماں پے گئیاں

لہراں سین گئیاں

پانی سینے لگ

لہراں سین گئیاں

”ایہ تاں سپک، رات کھسکائے
بجرے درماں گھروں چلائے،

کتے جمیل رُج، ملے بلائے،
”اک بجے بیہ کدھر بھاگے؟“

گنجھل گھلے نہ سکھ
سوچاں پے گئیاں

رہیاں :-

شاماں پے گئیاں

لہراں سین گئیاں

پانی سینے لگ
لہراں سین گئیاں

اک بجا کیوں مڑا کے آئے؟
 "درجا کھڑے تھاں تک جائے؟
 "ناکے۔ مونہے۔ پرے لائے
 "کھنڈ نہ لگے ادا جو جائے"

رہے آنکلاں تک چھ رہیاں

شاماں پے گتیاں

لہراں سین گتیاں

پانی سینے لگ

لہراں سین گتیاں

سیر پھیرن پچھوں نول تھکن؟

اک دوجے ول تک تک جھکن
 پر دل پھریاں کیوں ڈکن؟
 آکھن ہو بے جھک :-

پریاں لے گتیاں -

شاماں پے گتیاں

لہراں سین گتیاں

پانی سینے لگ

لہراں سین گتیاں

"ایہ بجا خالی مڑا آیا
 "ادہ پریاں کوہ تاف پچایا

"ظالم ستھوں دوہاں بچایا،
 "بیچ۔ پریم سر دھر دا چھایا۔"

جان گئے گل تک :-
 ”پریاں لے گئیاں“

شاماں پے گئیاں

لہراں سین گئیاں

پانی سینے لگ

لہراں سین گئیاں

کھوج کوئی آج تیک نپا دے

کدے کوئی پر آکھ سنا دے :-

چذرات حد جل تک جاوے

”جیوں کاتیوں بھرا دس آوے

”پریاں دا جھڑٹ

”رہیاں

ناچ نیچے

شاماں پے گئیاں

لہراں سین گئیاں

پانی سینے لگ

لہراں سین گئیاں

ایک اونکار سنگور پر ساد

کنت مہیلی

[باراں ماہ]

چیت

چڑھ پیا چیتر سہاوا
سٹھیاں دگن مہوڑیں
باغیں کھڑیاں باراں

خوشیاں دل دل پٹیاں

کنتے آن صٹائی

کوئی کوچ تیار

اڈ گئے سٹھال دے طوطے

دل دیاں دل مچ رسیاں

ہائے اچیتر مہینے

کنتے ریکی تیار

لیتے تر لے بتیرے

پیش نہ کوئی گسیا

چڑھ پیا گھوڑے تے ماہی

سبک دھول سہاوی

تر گیا دور مہینیں

دوباں دے پٹیاں

2 ویسا کہ

روندیاں آگئی ویسا کہی
 سالوں چاؤ نہ کوئی
 گھر گھر بیرے تے سٹے
 چلے اگ نہ پیا -

3 - جیٹھ

چڑھ پیا جیٹھ، دے کتنا !
 تپیاں بھوآں تے داداں
 اندر دھکھدا و جھوڑے
 پھسے لچھ لچھ رہیاں
 لوآں مینوں چا گھلیں -
 جیٹھا اعرضاں ہاں کردی
 تئی داد دا جھولا لگے سائیں نہ دہی آ

4 - مارھ

چڑھیا مارھوں مہیناں
 باراں بھٹھ تپیدے
 لوندے کاواں تے چڑیاں
 ہیں ودھ سہکدی پیاں
 ہک دھ اپنا و جھوڑا
 دوجے ماہی دی چنتا
 گھوٹ صبراں دے پی پی

روح ہادیاں دے پٹیاں

تیرے دیراں تے چھاتے
حدوں جانے دے رنی دھمے
تینوں تروباں نوں چھتری

کامنوں لے میں نہ دیاں

سورج پیو نہ او تھے
حقے پیا گیا دے !
لور کھنڈھیاں ہو وگنا

حقے جندی میں گتیا

چھایا مہراں دی پائیں
میرے سہنیا تر با !
ماہی - دیس جے گرنی

پندی لے لے کے جھیاں

و - ساون

چڑھیا ساون مہینا
سہیاں بینگھاں نے پائیاں
مولان دجن کلجے

جھکی منی نے پٹیاں

سہیاں کنبیاں آ
اٹھنی ساوہنی آئے
ایو ! ماہی دھونی

دکھاں مار مکھیاں

مُر گیا دیس برہیں
جھڑ کے مائے اکلے
رر رد ہوئی مائے جھلی

جیو ندی کا پیوں مائے رہنیاں

۶۔ بھادروں

آ گیا بھادروں مہنیاں
راتاں کا بیاں آئیاں
آٹھدے بدل بی سکاے

کرہاں بجلی دیاں پٹیاں

تینوں سائیں دیاں رکھاں
جھڑے ہوئے توں کستاں!

ہن پر موڑ بھاڑاں
مار درواں نے لٹیاں

۷۔ اسو

چڑھیا اسو مہنیاں

راتاں ٹھڈیاں جادیں

دھپاں ڈاڈھیاں دین توں
تیرے نکر میں پٹیاں۔

جھڑے دیس میں ماہی

شالا دھپاں نہ پاویں

ماہیا! موڑ لے واکھاں

ساری صدقے ہو رہنیاں

آہا آہا دے کتا !
 آگے دیکھ پیاری
 تیرے غم نے پھوڑی

رقی رت نہ رہیاں

8 - کشک

چڑھیا کتک ہمیں
 گھر گھر جگدے نے دیوے
 لہو رو بجھدی اے انگی

طعیں دیندیاں سہیاں

تیرا کنت افو کھا
 فی پردیس گیا اے !
 کشیاں ہولوں دے گئے

کھینڈن ساریاں پٹیاں !

کس زں آکھ سناواں
 میری پرست اولی
 وچھڑ جیو ہی نہ سکاں

دس دی چوندی کیوں پٹیاں

سوہنی رت گلابی
 کھا دن پیون سنڈھا دن
 جھا دیں سب کچھ چنگیرا

مانن ساریاں سہیاں

میںوں بھادے نہ ٹولوں
 ہاتھوں کنت پیارے
 سچیاں پین اگئی
 ہٹولاں ہٹولاں کھا لٹیاں

۶ - مگر

روندیاں مگر آہنچا
 رستاں چٹھیاں آہنچا
 بھراتے لپٹھ تلاتیاں
 کشتاں والیاں سہیلیاں
 ڈھٹی گونج جیوں ڈاروں
 اپنے کنتوں و چھٹی
 پچھاں تر پچھاں تے لچھاں
 ٹھوٹھاں کوک کر لٹیاں -

۱۰ - پلوہ

آیا پلوہ جہینہ
 رو رو بھجی بھو جھن
 پالا بھندا اے ہڈا ہن
 چنڈاں سہیاں پٹیاں
 کیڑے دیش گیہوں وے!
 چھڑ کے ماتے اگلی!
 آپوں کیڑہ پیا کرنیں؟
 کوئی سار نہ پٹیا

پوہ دیاں بیتیٰ نہ راتاں
 لمیاں پنڈھ پہاڑیں
 وسن چند نہ تارے
 در در اٹھدیاں پٹیاں
 سپیاں سدے آئیاں :-
 جل فی دہی وکھائیے
 شنے ویکھ فی جلدے
 ٹھاہ ٹھاہ گولی دیاں ٹھیاں

پالا مار مکائیے
 پوہ نوں کھوہ کے بھجائیے
 سارے پھوک کے چرنے
 لکھان موڑ لٹیاں
 کنت! تیرے بنا ہے
 سبھی وپیرا تے کھڑا
 ہو یاد لیس بگانا
 وچھری ولیدی پٹیاں

ہاتے کنتا! پیارے
 تیں بن تینوں میں سائیاں!
 کرے اور آداسی
 دس پٹیا نہ پٹیاں؟

۱۱ - ماگھ

چڑھ پیا ماگوں مہیاں

مکے بین نہ ساڈے
بدل بھریاں دے وانگوں

اکھاں بھریاں ہی پیاں

جھڑے پالے نے کھنچنے
رُتیاں ناؤن دی آئیاں
بیل پوٹیاں دیاں اکھاں
ہن تیاں بھر بھر آئیاں

ایسر روپا و جھوڑا
ساڈا اکھیں نہ بھر کے
نین مسکدے نہ ساڈے
رندی بکس ہاں رہیاں

سک سک ہرتی ہاں تیل
آکے دیکھ کھھاں کشتا
تیرے باجھوں پیارے
ہن تیاں مکے ہی پیاں

آکے دیکھ کھھاں کوٹھا
چھڑ گلاب گیوں دے
رہ گئی مسکے آکے ڈالی
ساری جھنی میں پیاں

۱۲۔ بھگن
رُت بھر ہی سہادی

پہنچ بخت پیا دے
 آگیا جھگن مہینا
 پہیلی ہوئی میں پیاں
 سہیاں بھاگ رہا ہے
 سائوں سدنے آئیاں
 مہنے دندیاں طعنے
 لاڈ لاڈ لٹائیاں
 آٹھ کے چیل پو کھاں کھینی !
 دیکھن کان ہی گر پڑ
 جھلا دل پر چپوی
 دھیان سہر سخے پیا

ہائے کنت پیارے !
 ہائے جید دی جندے !
 ہائے کھتیں گیا
 کوئی دس نہ پیا

جھگن بیتن تے آیا
 سائیں سوئے نہ آئی
 شکر لہقیاں سائیاں شکر
 ہوئی میں پیاں

ہوش چلی اد سائیاں !
 نیرے مگرے ہی ڈھونڈن
 شکر لہقیاں سائیاں !
 شکر ہوئی میں پیاں

پھگن دا انت

بیٹھا کون سر ہانے
ہتھ متھے تے دھریا
جند رکے اے لاند

رجیو جیو ربا میں پیاں
جھک جھک کون اے ویندا
ایہ تان - نین پیارے
ایہ تان - ماہی ویاں جھاتاں
جھاناں ماہی دریاں پیاں

آہو آہو فی سہیو !
آگیا ماہی فی میرا !
تیرے باجھوں میں ماہی !
بیں تان میں ہی نہ رہیاں

اس باراں ماہ نوں گاؤ نے دے راگ تار سرد من :-

۱ - راگ بھیر دی ، تار - تلوارا
لیہ - وچلے میل دی -

۲ - راگ - خلع کھنوریا - تار چنچل

لیہ - بیٹھویں -

بشری کلکی دھرجی دے

گوداوری وچ چرن کمل (X)

گوداوری وچ جد جی۔ دان داتے نے اپنے چرن کمل دھرے
 تدمانوں گوداوری سنگیت لوپ ہونا کردی ہے :-
 راگ مالکونس "مارم"

ٹیک - فی میں چرن پرس پورانی !
 غر غر کوئی چھڑی کھن ہے
 لرز گئے میرے پانی !
 جھون جھون رس بھنڑی چھٹ پی
 کنب ٹٹھی جیوں کاتی
 چمک چمک لہراں دِخ لشی
 مجھلی جیوں تھرائی
 مست الستی جھومن جھومی
 پریم لٹک لٹکانی !
 جوگی جتی تپی سدھ پرے
 پرس پرس پچھتانی -

(X) ایہہ کوتا ۱۹۲۲ء وچ پہلی ویر گور پرستیتی پر خالصہ ساجار
 دے پرچے وچ چھپی سی۔ جس دا آلتھما پروفیسر لوپن سنگھ جی
 نے انگریزی وچ کینا سی -

پرس چرن نیت خشک رہی ہیں
 رسِ بہنِ عمر بہانی !
 کون سکھی اچ چوہ گیا سانوں
 جی - دان دا دانی !
 رہنویاں توں رہنویاں میں دگدی
 بنی عرش دی رانی
 کس نے پیارا پی آچو بھی
 پریت تار کھنچانی ؟

نرگس (اتانگھ نیئی)

نرگس اتانگھ نیئی : سیالے دا پھل ہے جو پہاڑاں وچ تے
 میدانی پنجاب دیاں باغاں وچ پیدا ہے - اک لمبی گندل دے
 سیرتے بگدا تے اتانگھ بھریاں اکھاں وانگوں اڈیک دا اک
 سروپ بن کھڑو ہوتا ہے - ایوں جا پدا ہے کہ کوئی اک دیدار
 پرکھن مانوں دیدار لگن - وچ نرگس دا پھل بن گئی ہے اس
 پھل دے دل ترنگ :-

نرگس اکھدی ہے :-

ہیں سال تکر دی تکر دی تک رہیاں
 ناہیں تکر دی کدی سا تھک رہیاں

✽ کشمیر وچ اس نوں ! بزل آکھدے ہن

ٹنک بنہ کے تنک لگانو دی سال
 اکھاں اودھرے بنہ بہانو دی سال
 جدھر گئے نہ مرے سن پیار والے
 ستیاں کلاں جگاں دی سار والے
 نین آہیاں دے راہ تے گڈ چھڈے
 پور دھیاں نے رستے چھڈ چھڈے
 جوگی وانگ اس تھاوں تے بیٹھ رہیاں
 جتھے سوئے دیپدار دی جہات لب
 تاروی لگ رہیا لانبھ اک وے
 اندروں طاقاں آن کے مین سہلے
 سرت چھڈ بیٹھی مور آہر سارے
 دیکھن دیکھن دی لگ گئی اک کالے
 اکھاں اڈیاں اٹھروں نال بھریاں
 کدے آچھل آماہ تے آس ہریاں
 کدے تانگہ دے وچ آداس ہوئیاں
 کدے سیک دے وچ نرس ہوئیاں
 کدے سدھراں سکھناں نال سہریاں
 رنکے آس دے نال سن کدے ٹھریاں
 رہیاں لگیاں راہ تنکاندیاں اے
 دے رات ہی تانگھاں تنگھاندیاں اے

سیک سیک سے تکیاں بچھ گئیاں -

ہلن جھلن تے جھکناں جھل گئیاں

کھانا پینا تے سووناں لٹ گئی

کم کاج تے آہر سب جس پیا

لنگی دیہ کڈاں تے ہون لسی -

لیسی ہوا دی کاٹنے دے دانگ درسی

نن رہے گڑے اسے راہ آتے

ورے بیت چکے جہڑے نہیں ستے

ساری دیہ پین لگی تھیلیں ہودن

کھر کھر اندول اندرے لین ہودن

اک اک انگ ہون آہیاں آپ دتا

گھل ملے تے نیناں نوں رسا دتا

کئی - پریم نیناں جوت بالدی سی -

جیوندی کئی اے نیناں جیوالدی سی

جیوندے رہے اے پریم دے نال جوے

راہ پریم دا دیکھدے شیک کھیوے

اہیاں جیوندیاں نوں گتے انگ وارے

آپا ایس نوں دیو دے گتے سارے

انت رہ گئی ساوا اک تیلڑا میں

رنگ اکھ دا پٹیا پیلڑا میں !

اک ٹک لکے نین اک ہو گئے -

چھٹے ڈیلیاں ونج ریلک ہو گئے

جہدوں دیہ ساری تحلیل ہو گئی
 مندوں دھرت دی پیار دیل ہو گئی
 رس اپنا مینوں پلان سنگی
 رگاں ریشیاں رسا چچان سنگی
 جیوندی کنی جے اکھ وچ وڑی سیجی
 جیوندی رکھیا اکھ جیوں بنی سیجی
 دھرتی ماں بن گئی اکھ پالنے نوں
 پریم جوت بنیاں جوت جالنے نوں

ہو گئی امر میں پیارے دے راہ تھک دی
 تھک دی تھک دی میں جگاں توں نہیں تھک دی
 جگاں جیوندی تھک دی نہیں اکری
 ہر دم دیکھنوں راہ میں نہیں جھک دی
 راہ پیارے داد دیکھ دی نہیں تھک دی
 جگاں جگاں توں آتھ ایہہ رہی تھک دی
 دین دنی دیدار توں دار دے
 پیارے اپنے نظر - دیدار دے

آپا کھسیٹ دتا اک دیدار تائیں
 جھباکی ایک تے آتماں وار پائی
 اللہ سونہہ! میں جھبات ہے اک پائی
 آج جھبا پیاری اک جھبات پائی

اس جھبات نے اکھ بنا لسا -
 آپے سارے نوں دکھ بچھا دتا

گھولی گیا ہے اپنا آپ سارا
بن گئی اکھ لٹ گیا سامان سارا

چامہ پلٹا ایس دیدار نیارے
کایاں پلٹ دتی اس دیدار پیارے
مگر کئے اکھ اکھ اکھ بہایا اے
جھانی اک دے نہیں سوا بیا اے

اک ویر دیدار آکھ ڈریا
جھکن والڑا چک سامان کھریا

نیند کٹھ کے لے گیا نال سائیں
جادو جھکی آ ایس دیدار پانی

او دیدار میں رہ گئی آکھ بھانی
سدا تنکدی جیوندی اکھ سائیں

او دیدار خریدار دیدار دی میں
لائی ہٹ دیدار و پار دی میں

کدوں بوڑھیاں دیدار آوے
جھولی اکھ دی خیر دیدار پاوے

سکدی اکھ دے وچ آو اس پاوے
گھلی سدا دی وچ ناس پاوے

جھکن جھلی تے بیچناں و ستری اے
ہور تھے گنگنوں سون توں کھسریا

سدا سدا دیدار چپ تنکدی اے
چپ دلچ دیدار چپ تنکدی اے

کدے پھیرا او آن دیدار پاوے
جگی پیلر ہی آن چرنار لاوے

رہے اکھ دیدار توں کوکھ نہا ہیں
 چکھ سواد دیدار پرکھ نہا ہیں
 کدے سماں آوے آ دیدار جاوے
 ایس سیک نوں خبر آ پیار پاوے
 پسلی اکھ کٹوری دے دانگ کیتی
 درشن پیاس ہے اج تک رچ پتی
 درشن پیاس ہے مینڈری وند آئی
 کاسہ اکھ داسدا توں اڈیا ای
 دے رات اڈیک کراؤدی ہیں
 جگاں جگاں توں رات نکاؤدی ہیں

ہمالیہ - گنگا - سمندر

یوں پنکھوڑے جھوٹے لیندی
 اسماش نکندری -
 روح ہمالے گنگا آئی
 شکھراں گکھ پھندری
 ٹنڈھ لگی، ٹنڈھ بٹی کالجے
 روپ وتی تہ ہوتی
 چٹی بٹی کھنیر سہادی
 پرست آن کھلوتی
 ہور کھڑی، دھولی دھو ہوتی
 لہ آئی
 ردن دے دھنکے گھنٹیاں داں گول
 پیندی چھبر لائی

بیٹھ گئی پرست دے اوپر
 گاہڑی کھٹی ہوتی
 اپنے آپ دیکھے جڑ پیاری
 جوگ سادھ سہوئی
 چٹی صاف، داغ توں خالی
 ایک رنگی
 لگی سادھ ادول راجی
 سحر ایوں اک رنگی

پر اک کئی کلیجے اندر
 اوہ پنکھ پٹی پیاری
 گوکھ گنگوتری کر رشتا
 بیکلی باہر داری
 پتلی صاف دھارا بہتی
 مہندی نہیں لکائی ایسے
 آٹھی اوس ہمالے گودیوں
 من موشی پتی تنگ
 مٹکڑے کھکندڑی
 ہیٹھاں تری، ہیٹھاں جاندی

✽ جس تھاؤں توں لنگا نکلی ہے اسدا ناؤں گنگوتری ہے -

پرست کچھ پھر نڈری
 پھر مکر کھا نہ مکر دی
 سوڑ کھائے پھر نڈری
 روک اٹک توں اٹکے نہیں
 موڑیاں پھرے نہ مکر دی
 سگوں رلاوے نال اپنے
 دھارا جو دس آوے
 ہر پانی ہر پند بلاوے
 اپنے ورج سداوے
 ودھدی گئی دھارا اے ٹکی
 ٹر دی گئی اگیرے
 پرست چھڈ پیاڑیں آئی
 سویرے پھر دی
 راہ اکھیرے لنگھدی جاندی
 ٹکراندی تے ڈر گدی
 سنبھل سبج ٹریندی، تنکے
 رکتے نہ اٹکے، ٹکدی
 پدھر کئی، نوان اچاناں
 لنگھ سٹ شوالک آئی
 راسدی سندھوں رستا کیا
 ہن میدانیں دھاتی

روپ سال، جیوں اسکا ہی و
چلی پڑے توں پیاری

ہریا بھریا دلش کراندی
بھردی کھیت کیاری
تسپاں توں ٹھنڈہ پاندی، دیندی

اُجڑ۔ تھپیہ دساندی گنگا
جاندی پورب وانی
کئی اک گھاٹ کنارے آبجے

کئی اک بگڑتیاں نے اُسے
بانکی چھبے
پھردی ایوں اُپکار کریندی

سنگھ دیندی دکھ لیندی
آجل کر دی، سیلی سندی

پیش لوے، ٹھہر دیندی
وڈی پارے دے وچ پوئی
گھٹی نہ دان کرایاں

جیوں جیوں دیندی تیوں وودھدی
دودھدی دُون سوایا

ہن چلی شہو ساگر دے
آرام کراوے جا

پھر اک اک اکر جلاں ،
 تہیجے تے تیک جاوے
 جیوں سمندر پاس تھانے
 جانی گنگا
 چاؤ بھرے اُس اکو جیسے ،
 پچھیا کتھوں آئی؟
 تیرا روپ دھیرا ساہ
 دن دن یونی یانی
 ہر دھرتیوں ہر دھن ، دھانی
 دھاتو نہال رلائی ،
 کر اُپکار لٹاندی
 کھڑے دلشوں آئی سو سنی؟
 دلوں کتھا مٹائی
 دھڑکے مان دھیرا اندر
 گنگا اکھ مٹایا
 گود پالیہ توں میں آئی
 جو میر منہ سہایا
 اچا اوہ بھارتی دوا
 ہے گنجیہر
 رہا لہ

اُس زون گن تے دتتاں پائیاں
دیش مسکھالا

اُس داسی جو کچھ سی میرا
خو وڈی ہاں آئی

باقی جو ایٹھے ہاں بیانی

پانی کھائی، بوٹے، بوٹی

درشن بڑے سہارے

موسم رنگ رنگیے اُس دے

سچی کے جس وڈے داودا

دل ترنگ ساگر نے کھادھا

بویا نک چڑھائی :-

اچھے پرست اچھا دالے

کوہاں ڈونگیہاں کھڈاں تالے

نالی اچان نواناں رکھدے

کی اچیاں بناوے

جد کہ نالِ نوان اُنہاں نوں
 بناوے؟ ^{برکوجھیاں پئی}
 وڈیاں وی دویاں ^{سکھدی؟}
 نال چھٹائی ^{رہندی}

اُچیاں ^{مرج} نوان ^{وسیدی}
 دیکھ اُساں ^{دل} دوروں آئے! ^{بھلی} نہ ^{بہندی}
 تیرے ^{درگے} سکھیاں ^{آدن}

نہ چوٹی، نہ ^{شکر} دکھائے ^{آئے} ^{وج} نہ ^{کھڑ} نہ ^{کھائی}

دوَن نہ کوئی ساڈے اندر
 سن ^{ابھ} مہیاں ^{گنگا} ^{پچی} نہ ^{پائی}

لہر لہر ^{مرج} کہہ ^{پھرے} ^{تے}
 چڑھدی ^{پچی}

گج ہے۔ میں ^{سنیاں} ^{ساگر}
 ہندا کہہ گنجیرا

اک تل رہے اوستھا اُسدی
 اندرون باہر دس ہیرا
 ہر چھیاں والی گل مٹائی
 دو گھی نظر نہ پائی
 سوچی نہیں سچ دی آئیں
 وڈیاں بچ
 ابیہ ہے سچ رہا لے کھڑاں
 تھانہ بنائے ہین تواناں
 پرستیتوں ادہ مین آچیاں
 کہیں تواناں
 اُچیاں دی اُچیاں آچی۔ اُچیاں دی نیواں
 نیواں کولوں ادہ بھی آچی۔ مہدی دن سواری
 جس پدھر نے نیویں کھڑے کھڑے
 دُڈیاں بچ
 اُچیاں دی نیواں کولوں
 پدھر نیواں
 اُچیاں دی نیواں آچی
 نیواں اس توں نیواں
 اتنا نیواں ہو کے نیواں
 کیوں آکھے ادہ نیواں
 جھڈراں دج چھٹائی و سبے
 وڈیاں توں پڑ چولن

اپنے چھدر کجے تائیں
 رچھدر انہاں دے پھولن
 کھڈاں سچ نیواں، ساگر !
 توں انہاں توں نیواں کیکر
 پانی تینوں جو پرست توں
 آس دے اہلے دس ساگر !
 تیرے روج گھاٹیاں دوناں
 لے کجتن اده پرست کولوں
 تیرے دونگھ، لڑائیاں نیویں
 اس کارن توں مان تریں
 پرست توں لک ہے نہیں کوئی
 ددن، وادیاں، گھاٹی کنڈرا
 کھڈاں نہیں لکادے !

لکے زواناں والے نیویں !
 دیکھاویں ! ہو نر غیب
 گن داناں نوں دوشن لادیں -
 نیواں سدا رہاویں !
 ایہ کہ گنگا مڑی پچیرے
 ساگر مگرے دھایا
 پلو پھڑ ، رکھے دل اپنی
 گنگا ہے نہ جایا
 دے رات دا جھکڑا لگا
 گنگا دھا کے جاوے
 جد ساگر توں بن دیا سندی
 پیڑ پیڑا دے
 ہو شرمند ساگر آوے
 اپنی دل کھینڈا
 گنگا ددھے مڑے ، دودھ مڑدی
 رگڑا ایہ رہدا
 جد توں مڑیا جھکڑا ایہ ہے
 کھچا کھچ ہے جاری
 ساگر کنڈھے گنگ ساگر دی
 دیکھو دشا نیاری

ساگر بل گنگ ہے ادا
 بد بدی کے جاوے
 گنگا جا نندک دے دوارے
 چھین نہ پاوے
 کر عرضوئی سورج مہرے
 سدا دہائی دیندی
 لے چل نور! ہنیر لیں مینوں
 ایچھے نہیں دیندی
 کھاگتا سورج تپ اٹھدا
 ساگر خوب تپاوے
 کرناں نال گنگ نوں کھچھے
 موڈ تھے یوں چڑھاوے
 عرشاں وچ سٹنتر کر کے
 کر اچھا لے پھردا
 ویک داو دے سے آسمانیں
 رکھدا پھردا تر دا
 جیدوں بنجوگی ہوں میل آ
 پون روپ او گنگا
 پھر سما لے کھیلے آ کے
 روپ اردپی رنگا
 چوٹی ہیکے برت بن چھی
 پھر سادھ لگاوے

پر ادہ کئی دے سے جو اندر
 کوئی چنگ اگئی اس نون
 ترس تری اٹھ کرے پھر ادہ
 سکھ دیندی، سکھ لیسندی نہیں
 دیندی، ددھدی، وڈی مندی
 ایہو کار انوٹھی ہوئی
 رل وچھڑن، سنجوگ وچوگی
 چلی دھراں توں آئی

لگیاں نہجن

اچو پی تے ہن ہی بی تے
 پیشدا پیشدا جائیں
 دہرم۔ رساں۔ دے پیا لے نالوں
 لائے بل نہ جائیں
 ہر دم پی لے کھیا ہر دم
 ایہ مستی نہ اترے
 کل نوں خبرے کال آئے کے
 دیوے خاک رلائی

راگ دی سر

سر اک کوں سکلیوں نکلی
 میرے پاس کھڑوتی آئے
 کہنے تے لہرے نفرا ندی
 دتی اک جھناٹ چھڑائے
 آپا کنب سرور ہو گیا
 سوچ دن رنگ روپ اروپ
 عرش کرش دے جھوٹے جھوٹیں
 لا۔ مکافی ڈوب ڈبائے۔

جمنّا کلغیاں والے دے

دِیدار دی سِکّ وِچ

ہوئے اداہ رشتیک تھاں ہے جتھے جمنّا پہاڑ تے دوں
 نوں جھڈ مبدائیں داخل ہون لگدی ہے کلغیاں والے نے
 ایٹھے ڈیرا لایا۔ کوٹ تے لکنا پایا تے کچھ کمال بڑے اتد وِچ
 رہے جمنّا وِچ اٹھکھیلیاں کرے، کتاے نے دیوان سجاوندے
 کیرن مہندے تے آپ نادر دے مہندے سے۔

کتنی کاویہ رچنا ایٹھے ہی ہوئی۔ جمنّا اودوں دی ماتوں آپ
 دے پیار وِچ برہوں سیر چائی رہن تک آپدی تلاش وِچ ہے
 اسدے پریم رس آئے دل ترنگ اس کوتا وِچ انکت ہن۔

جمنّا

جیوندا سی اک سہیو !
 یونے لکائے میرے
 سماں ہو یا ڈھیر سارا
 آن ایٹھے نہا گیا

کھربا اداہ مردا آدے
 اچھل کے چھالوں پارے
 چاو بھر مارے بھی

تاریاں بھی لا گیا

کھنڈ دا کھنڈا نڈا سہیو
 پڑسی جماندا سہیو
 ہندا ہندا سہیو
 رنگ سی جما گیا

سہی سہی پیاری پیاری
 کاکے لڑن دھون والی
 کچھ کے تھون والی
 دینا سی دجا گیا

نیہوں سی لگا کے سہیو
 کالجا چرا کے سہیو
 کچھ کے شکا لا کے
 آپا نی چھپا گیا

ڈھونڈ ادیدی پئی مینوں
 دھائی دھائی پھراں سہیو
 آپے نیویں تھادں جائے!
 سارے یں بچھا یا

بھیناں توں میں پچھ ماری
 رل مل ٹول سبیتی
 تھل ڈھونڈ گئیاں ساگر سمند سارا بھایا

بھال ساری گئی ایویں
 دھرتی تے ملے ناہیں
 پون مودے چڑھی بھیر
 ڈھونڈن سہ چا لیا

دیش دیش ، ددار ددار
کھنڈ کھنڈ گلی کوچے
اُچی اُچی اُڈ اُڈ

ہنڈ ہنڈ اُڈ اُڈ
لہجہ لہجہ سارے خاؤں

نکھنی نے یہاں لے دا
آ آ سرا تکا لیا

پون دا سروپ چھٹ
پانی والے سروپ آئی
پھیر اسے جگ وچ
ڈھونڈن سر چا لیا

اُد نہیں اُد نہیں راہیں آئی
ٹھنڈی ٹھنڈی کھار نوں نوں
نواں ادھو روپ دھار
سیر بھا لیا

بھال دی پہاڑ گھائی
پاؤنٹے میں پھیر آئی
بٹک بٹک ساری لانبھ
سوہنے نوں سنبھالیا

اُتادلی سنبھال دی میں
بھال دی اتے چھدی نوں
روپ نہ دکھالیا

پریا نری یو رانری میں
 نانگھ یدھی ٹری جاداں
 تری جاداں، تری جاداں
 ترن نہیںوں لگا لیا

جلے تاہیں تھلے تاہیں
 رکتے مڑ کے بلے تاہیں
 پون ساری پھول ماری
 جگت سارا بھالیا

کئی داس تھلے آئی
 پھر جل گئی دھاٹی
 واتے مندل ادا
 لالیا گبر سارے

ورے نے جیتے جیتے
 صدیاں نے راہ لیتے
 میں بی کئی گبر لیتے
 تھو کتوں نہہ پیا

جوگی اتے جتی آتے
 گیانی تے پی آتے
 گھالیاں انیکاں دا
 پیرا ایتھے آ پیا

پچھیاں دسان سارے
 نہہ پتا دین
 اکھن اروپ ہو کے
 جوتی ہے سما گیا

عرشیاں دُج نور اُسدا
گوشیاں دُج جوت اُسدا
دھرتی پر چا نشان -

دِ اُروپ ہے جگا گیا
پسندی ہو دوجیاں توں

کھنڈھ ایداں آکھ لوکو

میںوں تال تلی آہوں
اوہو ہووے روپ پیڑا کوئی نہ بنا گیا
بانگی اد نہار ہووے

تیج جسے پیار والا
روپ جو دکھا گیا
کلنی پرکاش ہووے

نیرتے کمان سوہوے

موتن ماری آن ہووے
بان جو بنا گیا

آوے دھائے دھائے اوداں

جھالال مار تڑے اوداں -

جھنجھیاں لگائے کھیڈھے
کدے جیوں کھڈا گیا

رنگ آجاوے اوداں

کیرتن سداوے اوداں

وینا وی دھاوے اوداں

کدے جیوں دھا گیا

سانوں کھنڈھ پوے تاپیوں !

سواد دل رے سہیو !

انگ انگ کھڑے سہیو آپا جیوں کھڑا گیا

آبیاں جے نہ آوتناں سو

کک کے ترساوتناں سو

روپ نہ دکھاوتناں سو

ایہو سو جے بھا گیا

تال میں پی ہاں رضا راضی

سیر دھڑ لگی بازی

ڈھونڈ پیری سدا تازی

نیم ایہو بنا لیا

او سے رنگ درس لینے

او سے روپ پریشاں ہے

او میں دیکھ سریشاں ہے

دھرم ایہو دھرا لیا

جگ جگ ، جنم جنم

صدی صدی ، درد دور

رہے جے ادھ اٹھے جھٹکے

ڈیرا سو لگا لیا

نبھال اسان چھٹی نہ

بھال کدے تیا گئی نہ

سکھتے ترشاں تے

رووناں جی لا لیا -

دھیان رکھاں روپ پیارے
نام پیارا جاپ جیاناں
کھنچ ورتج کھنچی رہاں

پیار جی وناہ لیا

ایداں ایدیاں مڑی جاناں
جلوں تھل تھل پھیلوں جل
جلوں پلون - پلون تھل

جوگی کم چایا

جمنائے نمانی دالے
دین سہیوستی جانیں
زین دن لگی ٹول

جھاکا اک پایا

جیوندا دیدار سہیو
اک وار پایا سا جے
تندی دیدار مہی

آپا میں مہا لیا

دلو فی اسپس کوئی
مڑس آوے جیوندے نوں
روپ دھار پھیر آوے

برہوں جو بھجھا گیا

میں ہاں نمانی نیوں
روپ ہے سستول میرا

دلش اوہے پہنچ ناہیں
نور جو دسا رہا

آدے نوں ترس آوے
 مہر دھار سپٹھ آوے
 وسدے دیدار لیاوے
 مدرس جو دکھا گیا
 لال رہیو لگی ساڈوں
 منگ ساڈی سدا ایہو
 موئے گا دیال جہڑا
 چاٹ ساڈوں لا گیا

ببل تے راہی (X)

کھڑی بہار وچ اک ببل قید پئے لئی - پتھڑی رت وچ کوں
 خلاصی پاکے پیر گلزار وچ آندی ہے - مچاڑا دیکھ ولیدی ہے - اک
 راہی نال اُس دے پریم تے آتمک گل بات سُنہی ہے - اوہ
 دِل تنگ تے دِچاراں ہیٹھلیاں ستران وچ اکت ہن -

ببل
 ہے ہائے باغ خالی
 پھل پھل پھل پھل نہیں ہے

ہاں! اگلاب دالی رولی کوں گئی ہے ؟

ساوی کرو نیلی ہار !
 کدھر اڈنت ہوئی ؟
 ہر یاد لی اوہ ساری

محوں نہیں رہی ہے -

(X) ایہہ کو تا ستمبر ۱۹۰۷ء وچ نینی تال دے پہاڑ پر لکھی گئی سی -

کلیاں نہ چھل کھڑیں
 ڈوڑی نہ ہے سگدھی
 ڈوڑا کھیل ڈالی

سنبھلی ہوئی پٹی ہے

اکھاں بی بند ہوئیاں
 نافوں کدی نہیں سن
 کھڑے دی ڈول کوئی

ہنسی نہیں صحیح ہے

سوسنا سہاڈ سارا
 سذر پھین او بامکی
 جھاک نراڈ ڈالی

کس نے ادا لئی ہے؟

راہی او جان ولے
 شالا ! رتا کو مٹھریں
 دتیں ا جارا ایتھے

گڈوں کنوں چھٹی ہے؟

اوہ جو بیاں داساں
 اوہ روپ گدھ دالا
 کس دلش ہے سدا یا؟

جادی کیہی چھٹی ہے؟

رو رو کے ماتے ماتے
 ہے مال میں ونجایا
 نا پیوں وے ویر راہی!

تینوں سوال پایا

لہا ہی - مانی نے پھل ٹوڑے
دھیراں دے دھیراں لائے
عطار تے پھلیرے

اُل چٹروں آئے

صل پے کے دگ گیا او
تیرا سی جو پیارا

اُس فوں نگر بیاتے

سہرے تے سریاں بالاں
لڑیاں تے مار گندے
کول سریر سوہنے

اوٹیاں نے انگ لائے

مگد ستیاں دے اندر
بچھے گئے پیارے
ڈالاں توں ادا ہوتے

سیجا تے گتے دجھائے

مہری دے نال مل کے
گلقد چا بنائی
شربت کے بنایا

دیگے کسے چڑھاتے

دے دے آباں پانی
نرمل عرق مچھیا پانی
عرقاں لوں پھوڑے کے

عطراں نے لوح بناتے

ہن شیشیاں دے اندر
ہے قید بھوگدا او
جھٹے نہ جان تیرا
جادیں نہ پھیر آیں

مر کے بی پہنچ او بچے
سکدی نہیں کدی توں
بلبل! دراگ تیرا
تینوں نہ او ملائے

دکھڑا سجن دا تیرے
تیرے سکے سنایا
کی حال اے جو بلبل
تینوں نظر نہ آیا؟

بلبل - موسم بہت آئی
اس باغ تے سہائی
مالی نے پھڑکے او دواں
تینوں سی قید پائی

پنجر اکھڑ سیخاں
بندی بنی نیامی
ہردے وچوگ ڈریا
سیرتے پی جڈائی

پیاری سستہرتا او
پیاری او کھل ساری
واری گئی سجن توں
چندوں جو سی سوائی

گواچی اد موج من دی
اڈتیاں جوتال مرضی
ندیان بنال پہاراں
دی سیر بی گوائی

سیر سیخ نال ماراں
وہٹھاں وکھے اڑاواں
لاداں جتن ہزاراں
ہوداں کوں ہوائی

کھہ کھہ کے کھنہ ماراں
کھہ کی کوں کھلے اے
او قید کرن دالا
کدیو نہ کانب کھائی

سب مارم ہاتے رندی
رودن نوں راگ جاشن
ویشاں تے پان کھلی
ہسن کہ داء گوائی

جو آپ ہے ستتر
کی جاندا کی بے
چر دی کھل ساری
دو جے دے ہتھ آئی

آدے جے موت آدے
کھاگے بھری پیاری
جاوے نہ کھل ہتھوں
جاوے تاں چند جانی

کھل جان ویلے لڑنا
مرناں یا مار دینا
سیراں دی بان دھڑول
ایسی تری ہے آئی

ابیر -
مجبورے فقیر پنچھی
سندے سدا بنائیں
مارے جے آن کوئی
کوئی نہ پیش جانی

ہوئی میں قید بندی
اس آبرے بھائی
داؤ پھبے اڈاری
باردں کراں گی دھائی

نہ جاندی ساں بالی
میرا چن آڈاڈ
میری تیہیخ تو پہلوں
کردے گو خاک شاہی

کھڑکی جے اج کھلی
نچے کئے دھری سی
کھنکی میں چپ چپائی
اڈی جلی سو آئی

آکے چمن اے اپنا
سارا اڑھاڑ پایا
پیارے دے کھیدن کے
جی چیر باہر آیا

راہی - تیرا حوالہ سن کے
 لٹا ڈھا دراک آدے
 جانہی نہ پیش کوئی
 تیرا جو غم گھٹا دے

مغضہ کرس نہ بیل
 پکچھاں جے بات تھو
 ریکٹر توں باغ تیاں
 ہیں اپناں بناوین؟

مالی گان والا
 بوٹے تے بچھ سارے
 دا ہے زمین، نیچے
 بنا گڈا دے

راکھی کرے چنگیری
 مر کے مراد ویتھے
 مالک او حق دا ہے
 چاہے سوئی کراوے

ننڈیں نہ سند جوگا
 دوشی نہ آکھ مالی
 مالک نہ باغ دی توں
 کوڑے نہ بنہہ دعوے

دعوے جو کوڑے بنھے
 سڑا رہے سداہی
 پاوے مراد نہاویں
 ایوی جتن گواوے

کر کے وچار ساری
ہا دے دسار گادیں
دکھڑے نہان والا

تینوں جو راگ آوے

ملہم تڑت دالی
اس راگ نوں بنایا
گھاڈ غماں دے اوپر

چہئے انہوں لگایا

بیل

دردوں نزل خالی
راہی وچار دالے!
ہردے ثبوت والے

شالا نہ گھاڈ کھائیں

لگی بڑی، میاں
لگے جنہوں سو جائیں
برہوں نہ سار جائیں

دیکھی نہ جتہ جدائی!

گھاڈ جے پریم مارے
ملہم نہ پھیر کوئی
ٹھنڈا ہلک نہ راگ پادے

دیندا سگوں ددھائی

آکھیں وچار پر توں
پر تیں ذرا پچھیرے
دساں دشا پچھیری

سنی تری جو آئی

بیل گلاب دوویں
رہندے بنان وچانے
دھرتوں سا مستتر

رکھدے نہ کان کان کائی

مالی چرائے پوٹے
بن توں سو باغ آندے
بن توں اچاڑ آپن

اپنا لیا سجاتی

زورادری یا چوری
جے حق دی نشانی
مالی چراں والا

مالک کھرا تداہیں

نہ لڑ پھیر کی ہے
حق توں سخت چھانوں؟
انصاف پھیر کی ہے

اردھم جہدی چجائی

پھر سوچ ہے مسافر!
نیت پیار والی
مالی دی ٹھیک ہے کہ

غرض توں لو لگائی

(X) باغ آپنے باغ بیچ

گھالاں انیک گھالے
جھوٹھی نہ بات کوئی
پالے تے پال و تپکے

پیسے کرے کمانی

پیارا پتو کر رسی
مالی نہ ریٹر کوئی
کھٹی دی چوہہ جانیں

ہت دی نہ چوہہ رانی

بہل نہ غرض جانیں
سوار تھ روئے نہ کوئی
بدھی پریم دوری

کچھی بدلیش آئی

دطنی او تہب پیاری
داری سلامتی ہے
چوگھوں اے چند زکی

بدھی پریم پائی

سوہنے او بن سہادے
قدرت نے آپ لائے
پیارے لئی او چھڈے

یا غاں سچ آ رہائی

جی لوجہا ہے ایو
پیارا نہ سوئے او ہلے
دیکھاں نہال ہوداں

نینیں درس سمائی

بے کے انشد لہرے
کیرت گلاب دی نہیں
نیت نیت تو میں بنادوں

گادوں سو تار لاتی

ہے نیم سندرنا دا
اس ادی قدر کرو جے
دو دھدی کچھان اس دہی
توڑو جے سندرناؤں
ٹپٹے سواد اپنال
جائن سواد والی

دو دھدا سواد جانی

گھٹدی سمجھ ہے جانی

ہے گیان سندرنا دا
دو دھدا جے صاف لے سیے
درشتی دیکار والی

لاٹج بھری نہ پانی

تدراں تے سمجھ والی
جس نے نظر پکائی
دیکھے چھپر بیٹھا
سو کھم انشد - مستی
شانتی پیار والی
لہراں بھری سدا ہی

سہنپ یزار سائی

رہندی روے سائی

جس دی کھلی نہ اکھی
دیکھے نہ اودھے درشن
گن دیکھنے دا اُس نے

ایویں یا ونجائی

سُن دیر پے مسافر
ویچار میں جو سکایا
آپے کہیں کہ کی ہے

حقوں نخت آیا؟

راہی آکھیں جو ٹھیک بلبل!
کس نوں ہے حق پیارا؟
جس لے ہے سچ پچھاتا

سچ ورتیا ہے سارا

باقی جو لوک دیکھیں
لاکھی نوں حق جانن
ڈولے دے زور کھوہ کے

پھر مار دے پیاراں

کوئی نہ حق جانیں
جانبیں تال آکھ بیٹے
سوار تھک سبھس نوں مہرے

آپا سدا پیارا

ڈولے جے زور تیرے
بلبل رتا نہیں ہے
حق نوں کنال ہے ایویں

کوڑا ہے ایویں سہارا

سندھے کون تیری
سطی نہیں بانی
وہ ہے ایسے تھاں نے

کہا۔ گٹواں نگارہ

حق دی بھان سارے
لوکاں دے وچ آدے
دنیا سورگ ہو جاوے

ٹھکے ایہ باغ سارا

دھکا نہ ظلم ہووے
بندی نہ ہوا سپاہی
کوئی کے دے ہتھوں

ہووے نہیں دکھارا

یکھیا جے اک ایہ
سنار سکھ جاوے
ہا ہا، مئے جگت توں

گھر گھر گجے جکارا

آپہ نہیں اے درتن
دسری ہے انج سالوں
کرے آہور کوئی

سکھدا تھی دِ چارا

سچی و چار دسیاں
سُڑی نہ من لیتی
اُس دے رُج دارو

سچا آہی ہے چارا

سچ بولناں ہے سوکھا
سناں کھن ہے بھارا
سن کے سہار لیٹاں

اُس توں بی دودھ کھارا

سچا نہیں او جس نوں
لگا نہیں مسہاوا
سچ بول ہی ہے جاہیں

سن کے پو بے سہارا

سچی سنیں سہاریں
منیں روے سکھاویں
مٹ جائے روگ سارا

چنتا رہے نہ کاہرا

کھڑیا چین توں ڈٹھا
موہی نے نیہوں لایا
بے لاگ پریم کیتا

جی جان کر نساوا

ادوں نہ سوچ سیتی
رہی اے رت ناہیں
جاؤ لبنت آؤ

پت جھڑ اچار کارا

کلیاں نے پھل پتے
سارے جھڑ گئے ایٹھے
لہ خاک نال جاؤ

کھڑیا چین اے سارا

مالی جے توڑ دا نہ
پت جھڑ نہ چھڑناں سی
تیاہم نہیں سی ریتاں

موسم دا گڑ لارا

اس رت پت جھڑی نوں
اپو نصیب تیرے
سی دیکھنا اُجھاڑا

قدرت دا پرت دارا

جد ہودناں سی اپو
روٹاں پے پھر اوں
دوشی کے نوں گھنناں

گڑا ہے سب کھلارا

پسندی جے قید نہ توں
تھیل توڑ دا نہ کوئی
بے شک دیکھدی توں

بہتے دناں نظارہ

تندی ایہ دیہوں اج دا
ٹلٹلناں نہیں سی پیار سی
رت پھیر دا اُجھاڑا

سیگا نہ سیٹ دارا

کھڑ دیں بہار دیکھی
مٹل توں جی لکھایا
سوچی نہ رت مٹوین

روٹاں جنہ سے پایا

(دُھاہ مار کے) :-

پیارے جے داغ برسوں
ہر دے سی انت لائیاں
کس واسطے سی جیون

کس واسطے لُبھائیاں؟

مزاں سچن جے تیں سی
کیوں میں نہ نال ہوئی؟
بھریا ایہ چھڑ میلہ

رکیتا نہ بھور جائیاں؟

جیونیاں پتا پیارے
سوچ بنا ہے چانن
ٹکناں جو رہے اس دا

جس دا نہ ہو ٹکناں -

راہی اپو درد والے
دردی بیس دکھی دا
جندوں ہے جان آکی

اس دا کریں سماناں

اندھیر چھا گیا ہے -
ورقی ہے سنج سارے
ان ہوند ہو رہی ہے

پرلو دا ہے مہانیاں

راہی! کر پال ہو دیں
چکر ہنیر مکاویں
میری آنکھ مکاویں

جھگڑا دیں چکایا

راہی - کہتی آہی ہے میل

پہلاں جو میں الائی
لگی نہیں سہا دی

پچی جو سی ستائی

پچھلی گئی نور لودیں

مرنا چھیں اجائیں
آگے دی سار کوئی

تینوں سمجھ نہ آئی

کھڑیا پرگٹ جو دیکھیں

بدلے اے پل چھنے ہے
قائم اے بدلی اندر

نردا سدا ہی جاتی

ٹھہرن نہ الیں اندر
اک رس نہ رہن اسے
پلٹے تے پلٹا آدے

مورت دی کھید نیایں

جکڑ چلے ہے ہر دم
کھن کھن وٹاؤ مندا
قائم وٹاؤ اندر

ٹھہرن نہیں ہے راتی

رہتی بہار کھڑ دیں
آئی اے پت جھڑی ہے
رہتے گی پت جھڑی ابھ

صراط کے لبنت آئی

دیکھیں کٹیل ڈالاں
ہوویں اُداس جندوں
کھڑناں ہے پھیر اس نے

موسم نوں تے جانی

اودی کروٹلی تے
مچتے ہرے تے کلیاں
پھلاں دی فوج نالے

آدے گی کر کے دھائی

روندی ہیں کاس نوں توں
ٹولیں ہیں موت کا سنوں
دھیرج کریں بجے تھوڑا

چنتار ہے نہ کائی

سکھ دین مار سجا
ہے بھیت میں سنایا
جس نے ابہہ دھار لیتا

دکھڑا ہے اس مٹایا

کیہا ہے باز سونہاں!
سونہاں سدا نہیں ہے
پیارے داسنگ درشن

م
بلبل

رہندا سدا نہیں ہے

کھیڈاں سماں کرنیدا
دے دیکھا لکاوے
مکلیاں نوں پھیر دے

رڑ کھیڑ ہو رہی ہے

آسا کرد کوں ہی
کر دا سماں ہے ہور دل
چتو روکے کچھ ہور دل

ہندی ادیں نہیں ہے

بن کے پھدوک اس دی
سوندریتا دی ڈھونڈن
رولائے نیہوں پالٹن

جیوندیاں مرن جہی ہے

برہوں کٹار سہے
کائے آڈیک ترسن
سکین، نرس، کسین

کس ارتھ لے لئی ہے؟

لے کے جے اک جھا کا
کھا گھاؤ پٹکنا ہے
اک رس نہ میل ہونا

پریتی کہو کہی ہے؟

اک رس نہیں جو رہندا
ترسا دندا سکیندا
کھد دے دانگ شدا

دھربان اے پئی ہے

اس توں اداس پوناں
ہے گل نہ الوکھی
اپرم ہوتے رہناں

رستہ ابھو صبح ہے

راہی ! اداس جون
میرے میرے تے آہیا
جو گن بناں گئی، توڑاں

موہ سیک جو لکایا

راہی : ببل پرکاش، دیکھی
اک رس چہیں ہو جانی
آسا اچھل ایہہ ہے

قدرت چہیں اُٹائی

پرگٹ جو کھیڑ دیکھیں
ساری دیکھ والی
مورت دے دے پاسے

دوویں سدا تکیاں

(پرگٹ) نہ ہوئے اک رس
دیکھیں جو دس رہا ہے
اک رس ردا بناوین

تد ڈوٹاں بلائی

ہر دم خوشی سکھی توں
رہنما جے لوچیری پش
ایہہ موح مہینے توں

ہر دے ملے، توں پائیں

سہنپ پیار دا ہے
چاہیں سدا رہاؤے
جس توں پرکاش ہووے

وچ ادس دے توں جاتیں

اَن دُھ ہے جو کارن
جس نوں سہنپ پر گئے
اَس دا سروپ اک دس

رستہ سدا سدا میں

ملکیا کرس جے ہر دا
پلیں نہ ڈول کھادیں
اَن دُھ نوں جے دیکھیں

سیتل سدا رامیں

دسے جو کھینڈ آکھیں
پرنے ادھر گھڑی ہے
رہر دا نہ دیکھ دوکے

تد موح ہے لگائی

کارن، دکھ لگادیں
لنو اک رسی سدا
کالج دے پلٹ دیکھیں

دیکھیں نہ کانپ کھائیں

پرکاش دا جو رس ہے
اک رس، ردے نے پایا
اک رس، ردے نے رس ہے

اَن دُھ، دا چکھایا

عرشی یاراں دے چھوٹے

پنجاب وچ مہنلے دی ڈاڈھی گرمی وی پیرا دے نال راٹیاں نوں دھڑ
چھت تے سون تے نیلے نیلے اکاشاں وچ کھڑے تاریاں دی بہار
لٹن دی برکت اک دماندرا ہے جو رسیاں نوں مہنگا نہیں چھدا -
عبدل سیال آدنا ہے تے اک دم ایہہ عرشی سترنا تے قدرتی کھڑ
تے نور دے وس ہے چھہارے اکھوں اُٹے مہندے ہن، نڈاک اُداسی
دے رنگ چھاوندے ہن - دوہاں ویلیاں دے دل زنگ اس کوتا
وِج اکت ہن :-

ہے چپ ہوئی چپ ہے
واہ چپ ہے اک چپ ہے
ڈولا کتے ہے سون گیا -
نہ چانناں نہ دھپ ہے
کھڑکا کرد نہ رتا بی
سوں گئے شور شراروں نوں
اوہ بلہہ ہن ہن مٹ رہے
جو وس سن گے کڈھدے
اوہ دند ہن ہن بند ہوئے
چپک جو سن وڈھدے
اوہ جیجھ میاں پٹی ہے
گلوار گھاؤ جولا نوری

سی لزلتری کتردی ،
 ان میلوں پھٹ پاؤدی
 اوہ اکھ ایبرکھ بھری جو
 آک ریس کرے چن سی
 جو وچ ترشناں گرم سی
 ہو نین جو بے نین سی
 بن بولنوں جو بولدی
 بن جیہ پھٹ لگاؤدی
 بن آگ لگاؤدی
 بن میگھ مینہ برساؤدی -
 ہس دینوؤدی ، ہیاؤدی
 روڈی تے جگ رواؤدی
 پاکڑیاں دل دھنڈی
 کر تید بنھ بٹھاؤدی
 ہاں تیراںیاں دالڑے
 بن دھنکھ بالوں ماردی
 تے جیوندے نرے کرے بسمل
 بسملان رجیوالدی -
 او اکھ چنچل ہار ترو
 سوں رہی دوزنگی
 پانہر امدت اک کھیسے
 موت جند جن ویدیش
 جس پاس اک مشکرا
 ہلکارا تے جھمکناں ،

اس جھکنیں دے بیٹھ جس دے
 جدت سارا دکنائاں
 ادہ آکھ ڈبئی بند ہے
 چھپیراں دے سین رہی
 ہے شکر سائیاں! ٹھنڈھ درتی
 شائنی سارے پئے رہی
 آہا! ایس دھر چھت تے
 چھت قید کولوں چھٹ رہے
 گھر رُج گھر دی کندھ توں
 ہاں ایس آچے اٹھ رہے
 گھر - کندھیاں نے چار لانبھوں
 قید بیگا پایا
 اس چھت نے سی عرش کولوں
 اساں بند رہا
 گھر - چھت توں ہے جتیا
 چھت اُتے آگئے
 ہے عرش نیڑے ہو گیا
 گھر - چھت اُتے آگئے
 آہو دیکھ آپر پیاریاں
 بیکٹھ درشن پالے
 اُترت برساون لاریاں
 کروڑاں ہی اکھاں مار ڈاہکاں
 ڈاہک رہیاں تیاریاں

نہ دیر اہنیں اکھیاں
 نہ گسٹ، کیناں، ڈاہ ہے
 نہ ایرکھا نہ دوکھ ہے
 نہ وٹھدیاں نہ بٹھدیاں
 نہ مار مارن پیاریاں
 ایہ نہیں چنچل ماریاں
 نانہ کھید دیون ماریاں
 اک شانتی، اک اڈولتا، اک چاشاں اک ڈاہک ہے
 اک تریل بھنی مہر، ماڈن
 دی جھلک ہے
 سارے اڈالے نیل ہے
 اس نیل رنج پر بھاؤ ہے
 اس تاریاں دی جوت ہے
 آئند دا لہراد ہے -
 ہے شانتی تے آئند نیل
 چٹیاں توں جھر رہا
 ہے اسان توں او شانت تے
 آئند سارا کر رہا
 ماں، دیکھناں اک ہور آجرج
 کھڑے ساں گے جاں آہی

تہاں دیکھدے بازار، موری
 دھرت نیویں ساں آہیں
 جان آن ایتھے پئے لے
 عرش نظریں آیا
 ماں پیاں توں جی لمیاں
 برہمنہ سب دس آیا
 ہے، مَرج اپر اپا کنبی
 چپ شانتی ایکا ننت دی
 جو خاکیاں دی نظر عرشاں
 نال جا کے طمانندی !
 سکھ - نریل عرشوں پئے رہی
 رس ٹپک اُتوں آ رہی
 کر لین اپنے دِج سالوں
 گود اپنی پا رہی
 ابہہ تارڑے، کی اکھیاں
 اُس رب دیاں سوہنیاں
 جو سہس ہی تو بن کر کے
 اکھیاں، جگ - موہنیاں؟
 ناں بنن جس دا الگ کوئی
 اُس دیاں آے اکھیاں؟
 سکھ دین کیناں والیاں آے
 کھول کے ہن رکھیاں؟

سکھ دیندیاں ٹھنڈھ پاندیاں
 رس رنگ دیون لاریاں
 جگ اکھیاں توں پائے جیہی
 عرش لیاون پیاریاں
 یا بھلے بھلے جو ہوتے دنیا
 بن گئے مرتار طے
 وچ عرش دے لٹکنڈے
 سکھ شامتی تر و تکرین پیارے
 جاں نیل پردے وچ سارے
 موریاں ہن ہویاں
 ہے تنگدا او آتما
 دے جھلک ڈلہنکاں گوریاں
 جاں لوک ہن برہمنڈ دے
 چانن وچ سہی
 اک سانجھ چانن کر رہے
 سنگ اسان، پاکے کچھ سہی
 ہن اپنے او حال رکھدے
 جاننے دے او ہلڑے
 اک چاننے دا نال ساڈے
 چہلڑے
 جاں تنی چنی ریشمی
 جڑی سن تاریاں
 قادر چنہوں ہے سپں قدرت
 نیلی
 ہنچیں تانیاں
 آپ

ہے نیل مایا دسرا
 تارے دسیتے چندیاں
 جو چند پادشہ ماریاں
 سدا ہن دہدیاں
 جہیہ کچھ ہووے اسانوں
 نہ انت گئے لوڑھے
 ہے لوڑ سواد چکھان دی
 رس مانے دی ادر ہے
 بن گئے ساڈے یار تارے
 پیار اسان کراوڑے
 اور شہم تاریں پندے
 ایوں عرش توں اتر آوڑے
 آوڑن ساڈی اکھیاں
 وچ پتلیاں دے مانوڑے
 جالہن ساڈے کلجے
 سکھ شانتی مٹھ پچا نوڑے
 تے پتت ساری مٹھدے
 اک ٹھنڈھ عرشی پاوڑے
 آچند راتیں کدے پیارا
 رنگ ہور لگاؤدا
 دودھ رنگ والی چاننی دی
 چا لگاؤدا
 جھہراں

ندھیت ساڈی ہے جیکر
 چھنبھ - پارا ہو نو دا
 وچ پلنگھ ساڈا دسدا
 بجرا جوہں جل سونہدا
 اُس آپرے مل اسیں لیٹے
 چاندنی وچ لے رہے
 جی، تاریاں من پیاریاں
 وچ چھبراں دے پے رہے
 اے چند تارے، یار پیارے
 نیل پیارا میت ہے
 اے رات پیاری سکھی سبھی
 شاغی جس دی ریت ہے
 ہن چپ تے ایکانت، گھر وچ
 بن گیا بن - ساج ہے
 اس مات لو کے بھٹیاں
 والا راج ہے
 ایہ موج مائیں، موج مائیں
 سینے پیاریا
 اے سنگ بنیاں، رنگ بنیاں
 رنگ رب کھلا ریا
 پر لائے اکال پکوال کوچھے
 بھا نو دا نہیں میل ہے

رس رنگ دالے چمن رچ
 جا دیلندا جرٹھ تیل ہے
 اس پاپیے اک دوت مارا
 سال نائیں گھلیا
 جن سکھ اسدا انیل ساڈا
 ہائے! آکے سٹیا
 اک کھنڈھ دی اے فوج کدھروں
 کٹک بخھ لسیا
 دھر چھت ساڈا سون اس
 لے درو نے آگیا
 ماں، آج ماتے! آج سہیو!
 سٹھ سوناں پے گیا
 ادہ رنگ عرشی گیا ساتھوں،
 سیال پاپی لے گیا
 چھپ ہو گئے، ہے تارو!
 او نیل پیارے لک گیوں!
 اد گیوں رکھتے چند ویرا!
 درس دینیوں اک گیوں
 ہاں تساں اساں وچال سمجھوں!
 پاپن چھت
 آگئی۔
 پا وٹھ لے وچھنیاں رچ
 ہوتے پردا چھاگئی

ہن چار ہن جے کندھیاں
 اک چھت آپر گھوپے
 ہاں! آپے دانگوں شتی، جس
 پیارے سر نے ٹوپ ہے
 ہن کون ٹھنڈھی تھوڑی
 اکھ میری ٹھارسی؟
 ایج تپی دن دی تھک ٹھی
 کون ہاتے! پیاری
 ارہ سرور تھادے درشنوں
 جو میرا ساڈے آلودا
 ہن کون ہاتے! دیوسی
 او کون پینگھ جھٹا لودا؟
 اد چاندنی دودھ دانگ چٹی
 لہر دی جو آلودی
 مہ پاگلکری پیار دی
 سب تیت دل لہ جانودی
 اد گئی رکھے، گئی رکھے
 گئی رکھے سوہنی؟
 اد تاج نجدی کلکڑے
 پی سوم رس بخ نول روہنی

✽ سونا نامی کوئی دوس تھیتی کارکے سرور دلا منیاں ہے
 ⑤ چندرما دنا استری -

ما اگئی ساقوں کھس پیاری
 جیوں کپ اندر پین چوڑے
 اسیں اندر ور گئے
 جھٹ اندر تر گئے
 مٹ جاؤ پیاری آنکھیں
 نہیوں سیندر لاؤناں
 کی کھٹناں بن سجنناں!
 کی پیار بن جھکاؤناں!

کرنے دی خوشبو تے کرنے دی

آنکھلی کلی دی بات چیت

کرنے دی خوشبو کرنے دے ادھ کھڑے پھل لوں، جو اچے
بند کلی دی شکل روج ہے، مانوں اندروں ہی آکھدی ہے:-

خوشبو:- جیھی چھیتی کھول مائے

بنہ نہ بہال ساوڑ
گودی تیری پور ساخول

بیٹھا نہیں جاوڈا

پالیا تے پوسیا
سیانیاں توں یتا بھگ
جسٹا ساوڈا تیریاں

کلاسیاں نہیں مالوڈا

تڑپ اک جاگی میں
اندروں آچھالے والی
بیٹھن نہیں دیندی

ہن جی گھراوڈا

✽ سنترے، شنبو، کھٹے، گلگل تے کنب

آد دے پھلاں توں لکرنہ آکھدے ہن -

موکلے تے وڈے وڈے
 کھلے کھلے منڈلاں دا
 سوہنا سوہنا سپنا، ہائے!
 ساڈن پیا آو دا

کلی دا آئے اندر پیدا ہوئی خوشبو نوں جواب

کا پلے تے با پلے
 مٹیاں تھوئے بجھئے تی
 بیٹھنی آرام تنال

گودی سکھ مان لے

میریاں کلاٹیاں وچ
 تیری پئے سلامتی نی
 گودی بیٹھ، گودی بیٹھ

گودی سکھ سیان لے

گودوں گئی، گئی گئی
 کھنڈ کھنڈ، کھلر کھلر
 کھلر کھلر، کھنڈ کھنڈ

گواچ جاسیں، جان لے

کھلے کھلے منڈلاں دے
 مسینے جو آن تینوں
 سپناں کر لین گے او

ساجی اے پچھان لے

خوشبو داکمر نے دی کلی نول اندروں جواب

وج کے بہال نہ
نے متیں دے دے ہوڑ نہ
چھڈ ساڈا پلا نہیں
نس پین جاوانگے

سپنے رچ سپنا اک
آدے ساووں ہو رماے!
درشن اک ہندے
اوس درشن سوادانگے

اچا اچا کھڑا کھڑا
آکھدے دماغ آہنوں
کھل ولے مندلیں
دیدار اہدا پادانگے

ساڈی او اڈیک کرے
کھڑھا دسے ماتے اسالوں
پینچ اہدے دلش
اہدے انک رچ مادانگے

آکھدی اے اچھی اچھی
زور اک لائے پیاری
وینٹی موڑ مادر والی
باہر آٹھ دھاتی ہے

گوک کوئی سن نہیں
 ماں گل گولی نہیں
 واٹے سڈل کھینڈ دی ہیں

کھدے دیشیں، آئی ہے

سُنجی تے سُجی تے
 پچھدی ہر کیے، ماں
 پریشم - دماغ دلی

دس کے پائی ہے

لیٹی دماغ تائیں
 لیٹ اے سگندھ دلی
 لیٹی سائی، پھیر

مڑا کے نہ آئی ہے

ان دُستھارس داتا

مبلاں ادھ کھلیاں لوں، ہائے
 میرے مبلاں ادھ میٹیاں لوں
 چھوہ گیا نی، لگ سبیا نی

کون کچھ لا گیا؟

سوادنی اگئی آیا
 رس جھڑاٹ جھڑی
 لوں لوں لہر اٹھیا

تے کانا مٹھا آ گیا

ہوئی ہاں سواد ساری
آپے توں میں آپ داری
ایسی رس بھری ہوئی

سواد سارے دھاگیا

ہائے، دانا دِسیا نہ
سواد جنہے دِتا ایسا
دیندا رس دان دانا

آپا کیوں صکا گیا؟

سماں

رہی واسطے گھٹ
سے نے اک نہ منی
پھڑ پھڑ رہی دھڑک
سے کھنکائی کئی
کیوں نہ سکی روک
رٹک جو پائی بھٹی
ترکھے اپنے دیگ
گیا ٹپ بنے بنی
ہو اچے سنبھال اس سے توں

کمر سچل ہڈندا جانودا
ایہ ٹھہرن جاچ نہ جاندا
لنگھ گیا نہ مڑ کے آؤدا

تریل تیکا

موتی وانگوں ڈالکدا تیکا ایہ جو تریل
 گودی بیٹھ گلاب دی
 ہس ہس کردا کیل
 داسی دلش اروپ دا
 کردا پیار اپار
 روپ دان ہے ہو گیا
 پیاری گود وچال
 عرشی کرن اک آدسی
 یسی ایس لکائے
 جھوکا منت کوئی پون
 دیوے دھرت گرائے
 نیت پیار کھچ لیا نودا
 کرے اردپوں روپ
 عرشی پریتیم ہے کوئی
 نیت پھر کرے اروپ

دولہ

جنہاں اچیاں اُتوں
بَدھی کھنکھ ساڑ دھنکھی
لوئی اوئے دِل

ماردا اُڈاریاں

پالے اُن ڈٹھے نال
بِل لگ جان اوئے
رس تے سرور چڑھے
جھوٹا آدن پیاریاں

گیانی سانوں ہوڑوا تے
وہی ڈھولہ آکھدا اے
”مار گئے جنہاں لائیاں
بَدھوں پارتاریاں“

بیٹھ دے گیانی! بَدھی
مستلے دی قید دج
”دولے دے دلش ساڈیاں
لگ گئیاں یاریاں“

چڑھ چکے چک گھانیاں

چڑھ چکے تے چک گھانیاں
مہیوال توں صدقے (پتی) جانیاں

پس تاں بدلاں توں فرس بنانیاں

اُتے ناچ رنگیلے پانیاں

باچی بجلی دے نال لگانیاں

کھڑ کھڑ ہسیناں اونوں شرانیاں

تالے کسپاں دے دچ گڈانیاں

چند منھ تے چا لٹکانیاں

نیلے عرشاں تے ٹھکدی جانیاں

مہینہ کیرناں دا پتی وسانیاں

چند کنیاں دی لٹ لٹانیاں

عرشی پنکھ کمان بنانیاں -

رنگ روپ دے نیر وسانیاں

لور اکھیاں دچ سامانیاں !

لور لور ہووندی جانیاں

لور لوریاں توں پی لانیاں

مکڑی جگ توں نیاری

عرشاں دے وِچ ندرت دوی ستاؤنِ نظریں آئی
 حُسن منڈل وِچ کھڑی کھڈ دی خوشیاں چھہیر لائی
 درڑی نے اک مٹھ بھر لیتی
 اس وِچ کی کی آیا پرست ٹپے اتے کر لے
 وِچ میدان سہایا چشمے، نالے، ندیاں جھیلان
 نیکے جوئے سمندر
 ٹھنڈیاں چھاواں، مٹھیاں ہواواں
 بن باغاں جسے سندر
 برفاں، مینہ، دھپاں تے بدل
 رتاں میوے پیارے
 عرشی نال نظارے آئے
 اُس مٹھی وِچ سارے

✽ کشمیر وِچ اچیرے ٹپیاں دیاں پدھراں توں کر لیا
 آکھدے ہن -

اچھا ل دے چنار تے نور جہاں

نکسے سُنڊری دے ہنڱھ لاوڻ تے

تیرے جیہاں کئی دیر آ
پیار لین نوں جی کر آ دے

اچھا ل کھجی کھاتے
پر اوہ پیار سواد نہ وسدا

نور جہاں ! جو چھوہ تیری نے

سا نوں لاڈ لڈائے

کشمیر تے سُنڊرتا

جِکَر رلدے سبب تے ناشپاتیاں

دِج گراں کشمیر تیکر رل رہی

سُنڊرتا دِج خاک لیراں پاٹیاں

جِکَر مچل گلاب سا دھبہ پو

میں گھٹے دِج ہوئے نما نرٹا

✱ وَلَرَّ

وَلَرَّ! تیرا کھلا نظارا
دیکھ دیکھ دل ٹھریا
کھلا وڈا سوہنا سچا
سندرتا تر رہی تیں آتے تازہ ، ہریا بھریا
کھل اڈاریاں لیدی
نرجن پھبن، کواری رنگت
رس اننت دا وریا

بیج بہارے دے مڈھے چنار! نوں

صدیاں دے ہے مڈھے بابے !
کتنے گود کھدائے ؟
کتنے آئے چھا دیں بیٹھے ؟
کتنے پور لنگھائے ؟

— (۵) —

✱ سب توں وڈی جھیل ، جس وچ جہلم اک پاسیوں
پنیرا تے درجیوں نکلدا ہے ۔

ویری ناگ دا پہلا جھلکا

ویری ناگ ! تیرا پہلا جھلکا

جد اکھیاں رُچ و جدا
 قدرت دے قادر دا جلوہ
 لے لیندا اک سجدا
 رنگ فیروزی، جھلک بلوری
 ڈھلک موتیاں والی
 رُوح رُچ آ آ جذب ہوتے
 نہ کوئی تاد سرود سنوے
 جی دیکھ ویکھ ہنس رہدا
 پھر "سنگیت - رس" چھایا
 چپ چان پر رُپ ترے رُچ
 سرد سرد پر چھوہیاں تینوں
 کوتا رنگ جمایا
 روح سرور رُچ آوے
 گہر گنہیرا ڈول سہاوے
 تیں کہا جوگ کمایا؟

کوئی ہریا پوٹ رہسوری

مینہ پے ہیاں تار نال آگ
 لکندا سی لکندا
 دگدا جا پے پر نہ ڈنگے
 روے سندھ
 عرشاں توں لکھاں ہی ساختی
 ہوساں آئے
 کت دل پوپ بار او ہوئے
 لایچھ تیکندا

مہندی

— سجن دے ہتھ لگی ہوئی —
 آپے فی اج رات سجن نے
 ساوڑ پھر گھٹ رکھیا
 وصل ماہی دا - مہر ماہی دی
 آج اساں نے لکھیا
 چندری ساڈی انگ سما لئی
 دیکھ دیکھ خوش ہووے
 کیوں سہیو! کوئی سواد سجن نے
 چھوہ ساڈی دا مہی چکھیا؟

بھل چکی سمجھتا

پنڈتانی کشمیر
ستکار - لوے - دس آؤدی

عزت دار امیر
پہرا دا اس سوینا
وری رہیا دے نال
سندرتا اس چھب رہی
پھر دی کھلے حال

سنگ نہیں پھر لاج ہے
تر پھر رہی تصویر
کے پرانے سے دی
عبد ہوسی کشمیر -

سبجیہ، پرہیز، ستنترا

وچھری لوح

وے ماہیا ! گلے تیرے گانیاں
ردواں پانی
گھلاتی جانی آں !

نواں کشمیر

میں رنی میں رنی وے لوکا !
 مینہ جیوں چھہبر لاتے
 ٹری دستخانہ دل بھرتے
 تے ولرے امد امدائے
 آپا ہیٹھ وجھا کے سہیو !
 نواں کشمیر بنایا
 گادسہاگ فی سہیو ! سوہنا
 اسان

وچھوڑا وصل

صابن لالا دھوتا کولہ
 دودھ دیہیں وچ پایا
 کھنڈ چارھ رنگن بھی دھریا
 رنگ نہ ایس دمایا
 وچھڑکے کالج سی آئی
 بن ملیاں نہیں لہندی !
 انگ اک دے لاکے دیکھو
 چڑھدا روپ سوایا

جہلم ندی ❖ سری نگر دی جھیل Δ سبٹوں دڈی
 کشمیر دی جھیل

ہوشِ مستی

رکیوں ہویا تے رکیوں ہویا
 کھپ کھپ مرے بیانے
 اد سے راہ پویں کیوں جندے
 جس راہ پور مہانے
 بھٹکن چھڑ، لٹک لا اکو
 کھیوی ہو سکھ مایش
 ہوشاں نالوں مستی چنگی
 رکھدی سدا ٹکانے

روشن آرا (سامادھ پتوں)

رکیوں جیدے ہن قدم تڑپے
 باغ اسادا وردے؟
 عرض نہ کردے منگ نہ منگدے،
 پلا اسپس نہ پھڑدے،
 خاک باغ وچ خاک ہو گئے
 ہے نشان اک باقی،
 مہلا جے ساڈی یاد کدے ایہہ
 دل تہاڈے مرطردے

روشن آرا یا تریاں نوں

میری قبر ادا لے قدرت
 باغ سیر نوں سب کوئی آوے
 لا یا سہاوا
 قیروں پرے رلایا
 لوخت نہیں دے تو کو! میں ہاں
 کیوں جھڑے تے سہڑے؟
 مچل مچل پھلی کلی تے پتے
 مہیوں روپ وٹایا۔

درد دیکھ دکھ آندا

دنیا دا دکھ دیکھ دیکھ دل
 دبا دبا جاندا
 اندر لا پنکھر وگ گردا
 نینوں نیر وساندا
 پھر وی درد نہ گھٹے جگت دا
 چاہے آیا وارو
 پر پتھر نہیں بنیاں جاندا
 درد دیکھ دکھ آندا

ککر

کِکَر دا اُنک رہنے والا برچھ آپنے دل ترنگ
 مالو آویں کہندا ہے :-
 کڈھ سیری آپر نوں تریا

اکاشاں جاداں ول
 آپر نوں نکاں رب وئے

جھات نہ پور تھے پاداں
 شہر گراں مہل نہیں باڑی

ڈھوک نہ بھالال
 مینہ ہنیری گڑے دھپ وچ

سیر دن گھالال
 لوعر شاں دے والی وئے

پور لالسا تاہیں
 گکھ تھاواں دھرتی توں لیتی

ودھاں، ٹیکاں، اس ماسیں

پھللاں، پھللاں، کھڑاں، رس چوداں
 رو اچھوت ٹر جاداں

گلی، گلی، جلی، دنیا !
 بن سکے مر جاداں

مینہ دا پیواں پانی دنیا
 یوں بھکھ کے جیواں

صدیاں توں استھت میں جوگی
صدیاں اوں مکیواں

چھیڑاں چھیڑ کرادوں ناہیں

ہاں درکت نر گنیاں
میرے جوگا بی تیں پلے
ہاتے، کھاٹا دنیا !

کیلوں دے گل لگی دیل !

دیو دار چیر آدی بھانت دچوں پہاڑ فرج اک نوں
کیوں آکھدے ہن۔ اک دیل اس پر چڑھی ہوئی سی۔ اک
ایالی دیل نر در مرڈ، دھوہ دھواہ کے پھیٹاں لاہ رہا
جوا پئے اتر نوں پامے۔ دیل دی ایالی اگے مانو اس ویلے
دی پکار ایہہ ہے۔

ہاتے، نہ دھریک سنانوں
ہاتے، دے نہ مار کھچاں
ہاتے، نہ وچھوڑ

گل لگیاں نوں پا پیا !

ہاتے، نہ جینکے ماریں
کچھ نہ بھٹکے دے دے
وریاں دی لگی ساڈی

نور نہ سرا پیا !

ہائے، نہ دلوندھریں دے !
 سٹیں نہ اتار بھنجنے
 سجن گلوں ٹٹیاں

ہو جاساں اکلایا

میرے ہڈ تان نہاں
 سسکاں نہ کھڑے پیریں
 کھڑی سجن آسے ہاں

اہلہ میں اماپیا

پیارے نہ دچھڑیے وے
 لے نہ نکھڑیے وے !
 آسے نہ توڑیے وے

اوے پاڑیے نہ جوڑیاں

وصل ویکھ کھجیے نہ
 آڈ کر ریجھیے نہ

ہندیاں نیوں کوڑیاں

اک ہویاں چنداں دیاں

وتھاں والے جگ وچ
 دتھاں پتیاں چپے چپے

جوڑیاں فی تھوڑیاں

وتھامیٹ اکو ہوئے
 اوہنا ویلہ ریجھناوے
 باہیں نکلے لپٹیاں

نہ چپے کدے توڑیاں

اچھایل دانا

اچھایل جد ناد ترا آ
 پہلا کینس پیندا
 بھر سرور سیردج اک جاندا
 جھوم الہی لیندا
 پیرے درگی چمک تیر دی
 آکھاں توں متانڈی
 بے خودیاں دا جھوٹا آوے

چڑھیا ملارا رہندا
 چشمہ اچھایل تے ڈونگھیاں شاماں
 پشیم - سچھ ہوئی پرچھا دیں چھپ گئے
 کیوں اچھایل توں ہاری؟

نیں سرود کر رہی اوس ہی
 تے ٹوٹن دی نہیں ہاری
 سیلائی تے پیچھی
 سہم سوادلا چھا رہا سارے
 آرام روج آئے
 تے قدرت تک گئی ساری

جستہ دا اتر :-

سینے کچھ جنہاں نے کھا دھی
 اہو کر آرام نہیں مہند
 بہوں والے نیناں کی شندر
 اہو دینے رات پئے دھند
 اکو لگن لگی لئی جاندی

ہے لور انت اہناں دی
 وصول اُرے مقام نہ کوئی
 سو چال پئے رت رہند

پریم چھوہ

تساں توڑیا اسیں ٹٹ پئے
 وچھڑ گئے ساں ڈالوں
 تساں سنگھ سینے لا سبیا
 وچھڑ گئے تساں نالوں

پیراں بیجھ تار لنگھا ڈال
 کھنڈھری کھنڈھری
 کیتا
 پر شکرانہ جھوہ تہاڈی دا
 ا جے نہ جھلدا ساں

میری جندے

تیرا تھاؤں کے ندی کنارے
 تیرا تھاؤں کے جنگل پہلے
 تیرے بھاگاں وچ عرشاں تے اڈنا
 تے گاندیاں پھرن اکیلے
 تیرا جیون سیگا تیرے ہی جوگا
 توں کوں روایاں وچ آکھلونی
 توں کوں آپے آپے نال کھیس
 تیرے چار چھیرے جھیلے
 نہ ہوئے اوہلے
 لگے پیار تاں پیار ٹا پاس وئے
 کدے اکھیاں توں نہ ہوئے اہلے
 کدے اکھیاں توں جے ہوئے اہلے
 صورت اوس دی دلوں نہ ہوئے اہلے
 صورت اوس دی دلوں جے ہوئے اہلے
 نام جیجھ توں کدے نہ ہوئے اہلے
 نام جیجھ توں کدے جے ہوئے اہلے
 سرت دیہ توں، شالا! تہو اہلے

کمل گودی وچ تریل موتی

کمل پت تے پیا ہاں میں ہاں موتی تریل
 جھوٹاں جیکوں نیرتے پتا کردا کیل،
 سورج ریشم پروترا بیٹھاں اُتریا آن
 سونے تار پروا ترے۔ موتی وانگوں جان
 دیکھاں گودی کمل میں چمکاں تے تھراؤں
 جیکوں کھڑی سویر دی کرن دے کھراڈ
 بھاگ بھرے جس ہنڈ نے پلایا میں بیٹھ
 سب نوراں دا ہنڈ ادھ۔ قادر، مالک سیٹھ
 ادھو سہادا ہنڈ ہے شاہ میرے دا ہنڈ
 سارے ہنڈ اُس ہنڈ دے۔ رہنڈے بیٹھاں ہنڈ
 کمل گودا آج کھیڈ دا۔ رکھیا میں اُس ہنڈ
 کل پر گودی ادس دی۔ کھیڈ الگا چھڈو تھ
 گھٹے سدے پالشاہ ایٹھے او تھے آپ
 امر کھیڈ میں ادس دی کھیڈ کھڈا دے باپ۔

بنفشہ دا پھل

بنفشہ دے ڈاڈھے خوشبودار پھل پہاڑاں وچ ایہہ
(خود رو) نے میدانی پنجاب وچھے باغاں وچ لگائے
ہوئے سیالے وچ کھڑے ہن۔ پہاڑاں وچ ایہہ
نظر نہ کھینچنے والے دھنگ آگے دودھ دے ہن
پھری لوک جانور دے ہن۔ اس دے ٹٹن سے
دے دل زنگ ایناں تاراں وچ ہن۔

میری چھپی رہے گلزار میں نیواں آ گیا
کوئی لگے نہ نظر پیار میں پرست مکیا
میں لیا اکاشوں رنگ جوشوخ نہ وں دا
ہاں دھروں غریبی منگ میں آیا جگت نے
میں سیال عرش دی تریں پلاں میں کرن کھا
میری نال چاندنی کھیل رات نال کھیلے
میں مس اپنے حال مگن گندھ آ پتی
ہاں دن نوں بھورے نال بھی بنوں سنگد
آشوخ کر کے پوٹن۔ جدوں گل لگدی،
میں ناہیں پلاواں دھون واج نہ کٹھدا
ہوئے پھر نی ٹٹاں ہائے وچھوڑن والیوا
میری بھی ایہہ خوشبوئے۔ کوں نہ چھیدی۔
میری چھپی رہن دی چاہ نے چھپ نہ جان دی
ہا پوری تہندی ناہنہ میں ترے لے رہا۔

گلاب دا پھل

کھڑے کھڑے آکھدا ہے

دھرتی گود بنائے

میں اس سچ کھیڈ یا

مٹی جڑھاں گڈائے

میں بھوجن کھچیا

میں آڈوں دگیڑوں

رنج رنج پیتا نیر

ہویا میں نمگیر

تے ترلاں چکھیاں

بدل عرشوں سد

میں پانی کھچیا

نہانا میں رنج رنج

تے نہا نہا نکھریا

سوزح پاسوں دھوہ

میں کرناں لیتیاں

زنگھی کیتی رُوح

میں ودھیا مولیا

چانن تے نکھ کڈھ

میں لیتا دھپ ڈوں

لئی آپ وچ گڈ

ادالو دھپ میں

تان چاندنی شال
 میں ستّا رات نوں
 ڈلک تارِیا نال
 میں کتیاں لوریاں
 نہیرا یا بٹھال
 میں پھرے دار سی
 گئی نہ دے اٹھال
 میں راتیں مستیاں
 جو کچھ میرے حال
 سی مینوں سو جیا
 آپے وچ بٹھال
 میں آپا پالیا

پل پل رنگ جمائے
 میں پھریاں ڈوڈیاں
 ڈوڈیاں کھڑے لیائے
 میں سارا کھڑپیا
 ہمکھا مشک چجائے
 تے پٹاں چھڑیاں
 ہن ہن جد پٹ بیائے
 میں ڈول ڈول پے رہا
 کھڑیاں نال بھراں
 میں جھولیاں اڈیاں

ان ہوندا آپ ونڈائے
 دینا نندا روپ ہے کھڑے کھڑے
 دینا رنگ اوپ ہے چڑھدا مشکیاں

دلی دی اک بے نشان سمدھ

جیوندیاں نہ ملیا سونہا
 اتن سے نہ آیا
 مکھ یا ترا نہ کیتوس آ کے
 سہرا بی نہ بھجوا یا
 بی سمدھ جگت آ دھکے
 سوئے جھات نہ پائی
 شالا مٹے نہ تانگھ اسادی
 تیں کرد من بھایا

دھوبی

دھوبی کپڑے دھوندا یا
 دیرا ! ہو ہوشیار
 پھلے پاسیوں آ رہا
 تو نہ اڑی سدا

سائیں لمی ترپ

ترپ گوپیاں کرشن مگر جو
 لوکیں پئے سناون
 لچھن سستی پتوں پتھے
 رانجھے مگر ہیر دی گھاہر
 محبوس دا سک جانا
 ایہ نہیں موہ - نظارے دسدے
 ایہ کوئی رمز چھپاون
 ہے آروپ! ایہ ترپ ادھو نہیں
 دھروں تاں جو لائی؟
 کی ایہ چنگ نہیں ادھ جہڑی
 تاں سینیاں پائی؟
 ملن تانوں دی اے لوجا
 اے ہے ترپ تسادے
 جتھے رمز پوے کوئی کٹھی
 اے کسلی ہو جانی

قطب دی لاٹھ

کی توں قطب ① قطب + دا جایا
 یا پتھر، توں پت پتھورا ②
 آریہ ③ ہیں توں نسلوں؟

کی توں قطب دھرو □ دھرتی دا
 وِج اسمان اٹل دھڑا دے
 توں دھر ہیں اس تھائیں؟

① قطب دی لاٹھ جو دلی دِج اک منارا ہے
 دھرو تارے توں وی قطب کہندے ہن
 + قطب دین ایک دلی دا پہلا پٹھان پانشاہ،
 جس نے اکھدے ہن کہ قطب دی لاٹھ بنائی۔ منہد کہندے
 ہن کہ ابہ لاٹھ پرختی راج نے بنائی جو دلی دا اتلا منہد
 راجہ سی۔

② پرختی راج دا دوجا نام "راے پتھورا" سی
 ③ آریہ نسلان جو ہند ایران تے یورپ دے حصیاں
 وِج جاکے وسیاں
 دھرو تارا □

چندر راج* نے شہت دھات دا
 بھم جوں بنوایا
 یادگار اپنی دی خاطر
 اس تھاں تے گڈوایا
 نوں، دس، تھہ یادگار بہت
 ”پر تھی راج“ بنوایا؟
 ہندو راج گئے دا باقی
 نوں نشان رہیا
 اشوک پتری جیوں لکا دیج
 لودھی یوہڑہ جمایا
 قطب دین نے کی، تیوں تیوں
 ختم اسلام گڈایا
 جاں سیدوں قطب دین نے
 کلمہ آن پڑھایا
 پہلاں ہندو، میچ اسلامے
 توں داخل سیں آیا؟

* قطب دین دی لاکھ پاس اک وشنوں دی گدا چو کھی وڈی نے شہت دھاتی
 صدیاں توں کھڑی ہے، ایہ چندر راج نے اپنی وجے تے بنواتی سی۔ ایہ لکنا
 سارا اک وشنوں سدرہیسی۔ جو مسلماناں نے دھان کے قبران مال
 بھریا ہے۔

جس نے تُو نہ بنایا بھائی !
 بڑی غلطی کرائی

نام ٹھام اپنے دی کوئی

شلا نہ اک لوائی
 مہشت دھات دی لاٹھ اُپرے

چندر راج اُکرایا
 اپنا نام پتا لکھ دنا

بھرم نہ اچ پلویا
 تینوں جے تیرا پتا کوئی دو

حرف کتے لکھ جاؤ
 تیس اصلے دا جھبڑا سارا

سیر نہ کے کھپاندا
 قطب نام توں سیسٹک جاپیں

نام توں شہد
 پرسانوں توں سانجھا دسبیں

ہند گگن دا اند
 ہندوستانی عجباں اندر

توں میسار لاثانی

اصل نسل ہے بھادیں کوئی

توں ہیں ہندوستانی

جات جنم تے اصل نسل نوں
 کوئی کدے نہ چھائیں
 جد سندرنا درشن دیوے
 سب کوئی اپنی جائیں

مرد دا گتا

مُک مُک دھری پیر
 کُت سی اک جانو دا
 کتے کتے پل
 بڑھتی لا لا سنگھدا
 کھڑھ گئی ایسے تھاں
 راہ جاندی اک سندی
 ہوئے رہی ہریان
 کو تک سٹا ویکھے
 دانا اک سجان
 اپنے نوں آ نکلیا
 کی کردا ایسے سوان؟
 کارن اُس نوں پچھدی
 گتا کرے پچھان
 دانے نے مہس آکھیا!
 کتے پیا پکوان
 کوئی میرے کھان دا

گستاخِ سن کے سیکھیا بولیا ڈھاک مروڑا !
 ہوش کریں اور دانیال سنوں اکت نہ جوڑ
 لالچ بڈھے آدمی ترشنا کھٹے لوک
 ہر اک جانِ مرڈہ رہا
 گستاخِ سچنا ! ٹھیک میں لہر دی جھوک
 تیج جان میں تے تاس نیویں ہے میں بات
 پر تہاؤں نہیں پتہ ہے ماری جھات
 دی میں کیتی چراں توں سنگت مرد سجان
 منگھ نہ روٹی میں کھڑکی ہو گیا سوان
 یاری لگی مرد دی توئی دی نہیں جھاگ
 اُس دی ہر تھاں تاک

ٹھکرک پریم دا پے گیا
 پریم لپٹ دی سیک
 مرد سنگ توں سکھیا
 پریم کراں بخ مرد توں
 گنیں وڈا اک
 تنکاں سنگھاں پیار
 جتھے مشک پریت دی
 ادھقوں میں بلہار
 دیکھو سنجی تھاواں سب
 تس بی ہر اور
 سنجی ساری نہیں ہے
 نہیں اے توں نکور
 نظر چاک کھاں دایاں!
 جھات پچھیرے مار
 جنہاں وسائے دلش سن
 کھتے پن اد یار؟
 تر تر گتیاں گھوٹیاں
 قدم قدم کر دس
 گہا گیم سو نگریاں
 دس دس ہویاں ناس

جنگل سن پھر حل پھرے
 پھر آن شہر ہے
 شہر گرے، پھر سن پھرے
 ہو سنان کھولے
 گئی ویر ایل دور ہے
 چکا اس تھاں
 باقی لہجہ ہے نہیں
 نشان کہ نادں
 کیے کیے تھاں آدمی
 گئے ہن بیٹھ
 بدھے ہمت دے کیے تھاں
 گئے جگہ کر اینٹ
 کتے جوڑیاں سونیاں
 کتے بگڑکے یار
 مٹا بدھے ماپرے
 کتے پیار
 بیٹھ بیٹھ آٹھ کتے ہن
 کتے سننے کر استھان

مڑ کے پرتے نہ کہے
 چھٹ نشان
 کہتے درد دے ہنچوسن
 کلجے ٹھار
 کہتے برسوں دے بین سن
 دے مٹا دھار
 کہتے شکر تے بھگتی دے
 شدال دی جھنکار
 کیرت ہوئی سوہنی
 دیاں آپار
 وچھڑے بلیاں کہے تھال
 بیننی بین ملائے
 دو دیویاں دے نور جیوں
 اک ہو رنگ جمائے
 ہنسائے درنگوں سوہنیاں
 کیل کرے کس تھاول
 پیلاں پٹیاں، رس بے
 کھڑے کلجے بھاؤ
 جس جس تھاولں بیاروئے
 بنیٹے رنک لائے

او تھے او تھے اب تک
 لپٹ رہی لہرائے
 مانن ہمارے گڑ گئے
 سے گئے ہن بیت
 پر لپٹی ہے دے رہی
 لپٹ اپنی پریت
 سچی پریتی دینوی
 سدا سدا خوشبوئے
 نام دھریکی پریت دی
 ناشمان ہے لوئے
 'پیار۔ آدمی' روتے ہیں
 یا دوسائے
 اس دی پیارے سنگدھ دا
 چمکا رہا سائے
 جھپٹے کوئی پیارو کر گیا
 کدے پیار
 او تھوں مٹیوں سنگھیاں
 لپٹ اپار
 ایس لئی میں اچھکدا
 سنگھدا ہر تھاں جادوں

ہوا ورتے مت پیار دی
 کتے لپٹ میں پاؤں
 اک جھابے سب جگ جگ
 دوجے مرد - پیار
 بھاری جھایا پیار دا
 سو بھجی ہو جان سب چھار
 جو دے سے سو ناش
 لپٹ لہر اک پریم دی
 کدے نہ ہوتے بناش
 سچی رشم پیار دی
 جگ جگ جگ دکھائے
 سچی گندھ پیار دی
 پیدی سندی جائے
 سچی گندھ پیار دی
 سدا سدا مہکائے
 سچی انس پیار دی
 سائیں - چرن پچھائے

وچھڑی کوئج

منہ ^{منہ} تنان گدے منوں
 جھلاں دے میری پر گسادی !
 جان

بھہارا

مونہ آڈی عشاں ول تیکے
 (اک) یوند نہ رکٹی پاوے
 جدوں اسال وچ آ گیا کوئی
 آ اوہ چھہیر لاوے
 تددوں ایسے ہو داتے ویسے
 بھنڈھ سہا داں والے
 کدھروں، کوں، کدوں، دس سکھئے
 کت گن اوہ کوئی آوے؟

آپے روج آیا

آمی فی کل دل ہو اٹھیاں

بیں ڈٹھا اک سہنا سی
میری میں روج ہو کوئی فی

دسنا سی پر چھینا سی
مونداتے جھڑاٹ چھیڑا

چک مار ٹھنڈھ پاوے او
دس کون ادھ کدوں ڈر گیا

کیوں دسنا کیوں لکنا سی؟

چاندنی

اچے پرتباں تے دیاں یاکیوں دے برجھ سہدے ہن۔ جنہاں دے
پتے سویاں داسوں کھڑے ہن۔ کھڑی چاندنی دیاں ریشمال جگ انہاں
پتیاں تے پین سمے دے دل ترنگ :-

سوئیاں نالوں نیکے نیکے

چاندنی دے پیر سہیو !

کیوں دیاں سوئیاں آتے

آن آن سکرے

ایتھوں چھاللا مارٹپ
پین چٹے پتھراں تے
ادھتھوں کد ہٹھ کھڈ

پانی اُتے دگرے

لہراں دے اُتے اُتے
تل مل کھیدے فی
پولے پولے رکھ رکھ

ٹھک ٹھک ٹھک

تاچ کرن پانی اُتے
لاساں مارن پون رچ
چاندنی دے تین آپر

چند دل سیکرے

چند بھریا پیار نال
تیکے دل چاندنی دے
سیکراے سارا، سہیو!

اکھ ہی جے ہو رہا

چائن چند دینودا جے
چائن اے آپ سارا
چائن دے چائنے نوں

ویکھ لیکھ جے رہا

چائن دے روپ پیار
بھجدا اے چاندنی نوں

لگاتار پیار مبینہ
 چاندنی نہ لو بھدی ہے
 چنڈ سہیڈ دے رہا
 ہسٹھاں کے پیار مہور
 دھیان چند رچ کچھ
 آتا ہاں من کے رہا
 کھڑاں ندی تابیاں تے
 کھیتاں بناں جنگلاں تے
 شہراں پنڈاں سمجھناں تے
 چاندنی ہے پے رہی
 راجیاں امیراں تے غریباں
 پانی پتیاں دے
 ساریاں دے دواریاں
 چاتا ہے دے رہی
 دیانی سارے دس دی ہے
 کھچت کے رچ نا ہے
 دھیان لایاں چند رچ
 چنڈ کچھ پے رہی
 چنڈ پیارے چاندنی زور
 چاندنی کچھ پورے چند
 وُس مات لوک بن سواد
 عشاں دا ہے لے رہی
 پیار کرد ہے نہ دھرتی تے

اوانتی پورے دے کھنڈر:

اوانتی پورا کی رہ گیا پانی
دوسندراں دے ڈھیر
بیت چکی سجتیا دے کھنڈر

دس دے سمیں دے پھر
ساکھی بھر رہے اس آکھ دی

جس وچ موتیا بند
ہنر پچھانن ولوں چھایا

گن دی رہی نہ جند
جوش - مذہب تے ذر - ہنر دی

رہی نہ ٹھیک تمیز
راضی کر دے ہوراں تائیں

آپوں بنے مریض
بت پوجا؟ بت پھر ہوئے

پر تیا، ماتے!
مرمر کے بت پھر اگم پئے

گن نور کون جوائے؟

درپرانے منڈاں دے کھولے، سیری نگر تے اسنت ناگ وچالے -

کنڈے

چل گلاب توں کے چھپیا !
 اُدے کو بلتا دے سائیں
 اِس سہیل، اِس سہیل، اِس سہیل توں
 ہے کیوں کنڈیاں بج لائی؟
 مت الستی سر روج سوہنے
 مہس کہیا : خبر نہیں مہینوں
 توڑ نہیں - دی پٹی بھاویں
 میرے مولانے لکھ لائی

یاد

یاد سخن دی ہردم رستہ دی
 لہ گئی ڈونگھے تھائیں
 دانگ سنگیت لہر دی اندر
 بن گئی راگ الہی
 دارو دانگ سرور چارہ دی
 طرب دانگ تھرا دے
 کھچے تے رس بھنی کسکے
 لکے پھر سکھائی

پساری کہ مکھی

تور گلاب پساری بیایا
مل مل کھنڈ رلائی
بھی کوڑتن رہی سواد روج

سکھی بن کن رس جے چندا
بہی نہ اد سٹھیاٹی

مالی نالوں پنہوں نہ طوطا
نہ آب گواندا

رس پسندا سکھداٹی

مہندی دے بوٹے کول

مہندی تے نی رنگ رتے نی !

کاسنوں رکھیای رنگ لکاسیے !

ہتھ رنگ سادے شرمالے نی !

وئی انج سہاگ دی لالیے

رگدھے ماروے ساں جنہاں نال سٹھاں

رنگ رتھرے دے گلے پادیے

گل پاگلو کڑی کھوپلیے نہ

رنگ لارنگ رتھرے سداہیے

شالہ مار

جوگی کھڑے چنار شانتی وس رہی
 نہر وہے وچکار برتی پرواہ جیوں
 ہریا بھریا تون - محمل گکھاہ دا
 چھائے سجھ دارنگ شانت ایکانت ہے
 پھر آئی آبتار پانی ڈھبہ پیا
 الاپ سنگیت اچار من تون موہ رہیا
 رنگ بلوری دن ڈگدے دا لستے
 پھر کچھ قدماں لنگھ ہسٹھاں جالودا
 وچ پھہاریاں جائے اُپر آلودا
 تھلا بازیاں لائے اُچھلے کھبڈ دا
 لاوے ڈاڈھارور پہل اُچان تون
 پنچاں مارا اچھال پُر کھج روکدی
 اُچا جاندا کھج پھر لے ڈیگدی
 اُچھل گرن دزماج ہے وے ہو رہا
 وچ وچال عجب باراں دری ہے
 شام رنگ دامنگ جس تون پئی ہے
 اس دے چار چھہ پانی کھبڈ دا

اُٹھن ڈگن دانا جِ نالے راگ ہے
 مانوں سادوں مینہ ہے وے پے رہا
 اد اسمانوں ڈرگ ہٹھاں آلودا
 ایہ ہٹھوں راہ پاڑ اچھل وسدا
 اس دی دھن سنگیت چمک سہاونی
 ہٹھیاں اس وچکار جھوٹے دیو دی
 قدرت مانوں آپ مچ رہی ناچ ہے
 ایہ رنگ راگ آبار دسے میر جی
 پھر اگے نہ جانے ہٹھاں تنگدے

کشمیر توں ودیگی !

سوہنیاں توں جد وچھڑن لگے
 دل دنگیراں کھاوے
 پریتھوں ڈردیاں کشمیرے !
 سادوں نہ دکھ آوے
 شک ہلارا چھوہ تیری دا
 جو رُوح ساڈی ریتا
 کھیرے دالی مستی دے رہا
 نال نال پیا جاوے

نسیم یارغ

جیوں ماداں تیوں ٹھنڈھیاں چھاواں
 اسیاں تہے دیا ڈھیاں
 ٹھنڈھی پیاری گود تہے دی
 چھاواں مٹھیاں مٹھیاں
 ماں توں اپنا بال پیارا
 تینوں سب کوئی پیارا
 جو آدے اُس لاڈ لڈاویں
 ٹھاریں جنڈیاں لٹھیاں

ودھ پیار وچ پریم

سکدا سکدا وچھا چھٹیا
 دھا ائی دل آیا
 ائی اُس توں ودھ پیارے
 ترٹھ ترٹھ لاڈ لڈایا
 سکدی ندی جال جفراں
 جد شہو ساگر پہنچی
 اُس توں ودھ پیار وچ پریم
 یلن اگاماں دھایا

کوی رنگ سندر تا

ارتھات ادہ آج سندرنا دی پرنیتی جس دے آدیش وچ کوی توں اُج
کاویہ پرکاش لہے

کو تادی سندر تائی اُچے پختہ دل و سدی
اپنے سنگیت لہے اپنے پرکاش لہدی

اک شام نوں اے اوھوں پہچھاں پلمدی آئی
رنگ نال کسیدی - سنگیت تھر تھرائی
جیوں تریں تار پوتی جیوں آب موتیاں دی
نظراں دی تار پوتی نازک سبک سہائی
کوئل گلے دی سر جیوں محفکار ساز دی جیوں
جھڑناٹ روپ والی تارے ڈلک جیوں چھائی
جیوں مینڈ تھر کے - کچھیاں کچھ کھا میں روح جو کبھی
حسناں دے رنگ لہے رس جھوم اک جھومانی
پنچھی اڈاڑی: وانگوں آپے دے کھنڈھ پھر کے
اک سرور سر نوں آیا - اک تار سر جھمائی
کچھیاں اسان: ہے موٹی! توں آپ سندر تاہیں

آڈن نوں تیار پنچھی -

ہیرے جواہر دانگوں - ٹیکدی ہیں کیوں توں نہاں؟
 پر بت کھڑے سہاویں جھیلان تے بن سمندر
 قائم انہاں دی شو بھا داتم ٲرہے ہے چھائی
 بولی او حقیر اندی لرزے + وجود والی
 بجلی دی کوئدس توں ٹیکدی کیوں ٹیکائی؟
 بس دے دے کرن سورج لرزے دے دیش جاوے
 سراگ دی تھرا ندی کنے ہے بن مہائی؟
 اُکا لاج اکاش لٹکے چکار مار کھسکے
 جسا دھنکھ اکاشی ٲ کس نے ٹیکا لیائی؟
 چندوں رشم جو تلکے تار یوں ڈلک جو تلکے
 دیکے سٹکا کھسکے - ٹیکدی نظر نہ آئی؟
 چانرک دی پیار چتون - کوئل دی کوک کہئی ٲھ
 گکار (۵) دے ناوے قباو کدوں ہے آئی؟
 لرزہ وطن جنہاں دا لرزہ وجود انہاں دا
 سہکرا انت اٹکویں - او نہاں دی چال پائی
 دتھاں ایویاں روح سیر چیر دے تھرانے
 جائے انت چالیں - چکاں دہن اوہ سائیں

سدا + کانا ہی جس دا سریر ہووے لاج اکاشاں وچ ملے چکار
 دیندے تارے ٲ اکاشی بیگھ ٲ کلچا کوہ سٹن والی کوک (۵) ٹیکدی
 تھرا ندی

چمکار رنگ دیشل رس جھوم وچ جھماٹاں
 اک جند چھوہ لانی ، اٹکین نہیں کٹھائیں
 لرزہ وطن جنہاں دا لرزہ وجودِ نہاں دا
 ریکھا انت اٹکویں لرزے دے متھے پانی !

کندے پتھر

مارتند جیج نوں مار پیاں

ہوئی دت کھندی لوتی

پر کبھی پتھراں وچ پٹن تک

ساووں سی سہی ہوئی

ہائے مہرتے ہائے ودیا

ہائے دلش دی حالت

ہائے مہند بھل بھاریاں والے

ہر شل کھندی روتی

ایک سورج مندر جتھے کدے کھکول ودیا والی ٹکنا سدا سی
 پر نہیں کھولے ٹے من ۔ عک سبب ناشیاتی دانگوں اک جان نہیں
 پر سنزے دانگوں وچوں | بھاری بھاری ، وکھو وکھو ہے ۔

امر رس

سوئے مہقہ صراحی پیالہ
 دیکھ دکھی خوش ہوئی
 خوش ہوئی مکھ دیکھ سجن دا
 دیکھ صراحی روئی
 رندی دیکھ سجن ہنس آکھے!
 کورای شراب نہ لبایا
 امرت آیس صراحی بھریا
 پئے تے جیوے موئی

دبہ اک بوند مرا چھل سادوں
 سوچ سمندر پورے
 بے خدیاں دے چارھ عرش تے
 آس اندلیے توڑے
 رنگ سہیادے تے زورنگی
 پینگھ گھلے آنندی
 آن ملارے امر سکھاں دے
 مڑن نہ ایسا جوڑے -

کنبدی کلانی

پسے رچ تپی کے اسوں
 پانی اسال دھا گلو کڑی
 نرا نور تیس ہتھ نہ آتے
 ساڈی کنبدی رہی کلانی
 دھا چرناں تے سیس نوایا
 ساڈے ہتھ چھوہ نہ پائی
 تیس آچے اسیں نینویں ساں
 ساڈی پیش نہ گنیا کائی
 پھر لڑ پھڑنے نوں آٹھ دوڑے
 پر لڑ اوہ بجلی لہرا
 اڈا دا ہانڈا پم اوہ اپنی
 چھوہ سالوں گیا لائی

مٹی چمک پئی ایہ موٹی
 تے تیس لوں آں رچ لشکے
 بجلی کوئد گئی خزانڈی
 ہن چکا چونڈ ہے چھاتی

لگیاں شہین

پتھر نال نہوں لا شہین
 نہ ہستے نہ بولے
 سو سہاگے منوں موہے
 گھنڈی دلوں نہ کھولے
 چھڑیاں چھڑیا جابذا ناہیں
 بلیاں نگہ نہ کوئی
 دہچھا، جویں رضا ہے تیری
 آکھیسوں ہو ہو نہ آئے

روں رخ

ساگر پچھدا! نہ تھے سارے
 بولے بوٹیاں لیا دیں
 پر نہ کدی بنیت دا لڑنا
 ایچھے آن پچاویں؟
 ندی آکھدی: آکڑ والے
 سب بولے پٹ تسکاں
 پر جو جھکے دگے روں رخ نوں
 پیش نہ اُس تے جاوے

علم و عمل

سر کچکول بنا سہتہ بیتا
پڑھیاں دوارے پھر یا

دردِ دے ٹنگ ٹنگ پائے
تین تین کے ایہ بھریا

بھریا دیکھ آفریا میں ساں
جاناں پنڈت ہو یا

ٹکے نہ پیر زمین تے میرا
اچھا ہو ہو کر یا

اک دن ایہ کچکول لے گیا
مرشد موہرے دھریا

جوڑھ جوڑھ کر اُس اٹایا
خالی سارا کر یا

مل مل کے پھر دھوتا اس نوں
میل علم دی لاہی

کچکول لکھیا
کنوٹ دانگ پھر کھڑیا

نام، دھیان، رضا

نام سجن دا جیہہ چڑھ گیا
جان سجن اٹھ ٹریا -
مل لے دین دھیان لے

سجن رضا دا پھریا
برہوں دے ہتھ سونپ اسانوں
جے سجن توں راضی !
یاد تادی چھٹے نہ ساقوں
پیار رہے توں پڑیا

بردا کہ مالک

اک بیج پھرے آدی
گل وِج پھیلا پائی

پھیلتے لکھیا میں بردا
دکان کو کوئی بھائی !
لین لگے مینوں کس کہیا
اے مالک نہیں ٹولے

ایس بھیس اے ایہ بردا لہے
چاہے حکم چلائی

نہر چھ

دھرتی دے ہے تنگ دل لو کو!

نال اسال کیوں لڑے؟
چوڑے داؤ اسال نہیں دھنڈا

سِدھ جانا چڑھدے
گھیرے تے پھیلاؤ اسادے

وِج اسماناں ہو ریش
گِٹھ تھواو دھرتی تے تلی
اجے تیس ہو لڑے؟

گلاب دا پھل توڑن والے نوں

ڈالی نالوں توڑا نہ سائوں
اسال ہٹ مہک دی لائی

لکھ گاہک جے منگھے آکے
خالی کوئے نہ جانی
نوں جے اک توڑ کے لے کیوں

اک جوگا رہ جاساں
آدھ بھی پلک جھلک دایلا

روپ مہک نس جانی

پریم ترنگیں

پنیا۔ دل شہو ساگر اچھلے
 تانگھ عرش دی کردا
 دور وسیندے سوئے ۵ وے
 اُل اُل جی بھر دا
 جیوں جیوں پر اُس تگے چاندنی
 تیوں تیوں ادہ کی دیکھے؟
 پریم دادل پریم ترنگیں
 دان اچھالے کردا

دل

(سری نگر دی جھیل)

نیویں مکویں تھائیں قدرت یاغ لگایا
 آتے پانی پائے اپنی ولوں کجیا
 پردا پانی پاڑ سندر تانہ لگ سکے
 روپ سوایا چارھ نکھر سنو سر کڑھیا
 تختہ پانی صاف دچھایا ہو یا جایدا
 پریاں جیوں کوہ قاف کو لاں دا وچ نہی

© بھاو چندر ماتوں ہے -

پنجرے پیا پنچھی

پنجرے دی سلاست کرن والے نوں

ظالم کھڑا ہوا کھلی روج
آکھے پنجرہ سوسنا

وج آ جا دیں پھر میں کچھاں
کناں ہے - من موہنا

پر توں ہین دھرا دے قیدی!

اد مور کھ دل کرٹے!

آڈن مارے پنچھی نوں ایہ
سوسنا ہے جند کہنا -

ظالم نوں رنگ سوسنا لگا
میٹھی لگی

واہ دا قدر گناں دی پائی
چھہ کے جالی تانی

پکڑ پنجرے پائے وچھوڑیا

ساک سنہیاں نالوں

بھٹ پوکے ایہ قدر تھا دی
کھیسے ایہ یاری لانی

لگیاں

جی میرے کچھ سہدا سہیو!
 کتن، تہن، ہستہن، کھینڈن
 کھادن مول نہ بھادے
 بنن بھرن، کچھ چڑھے کالے
 لورانی ہو جاداں
 تنجن دیش بگانہ دے
 گھر کھادن نوں آدے

پتھر - شیشہ - ہیرا

میں پتھر سکھ - بنندے ستا
 دج صفے کوئی صفا
 بن ہیرا کر ددر ہیرا
 تینوں چائن آگل لادے
 آپا پیہ آگ تاپ سہ
 بن شیشہ نور میں پایا
 ہن لوچاں میں ہیرا بننا
 جو ضرب نہ کوئی آدے

آبتکی

گل داؤدیاں نہیں آئیاں؟

پش - چھت بخیجے ایس سال ہن
سٹجاں کیتوں درتا ئیاں؟گل داؤدیاں اگے دانگوں
کیوں ایجھے نہیں آئیاں؟

اُتر — گل داؤدیاں سہیاں ساڈیاں

عرشوں سن ٹر آئیاں،
رستے مار اندرے رستےسوہنیاں روک رکھا ئیاں
بدل بھجج کٹک دے اس نےسٹرکاں سب رکھا ئیاں،
بجلیاں دے مار کڑا کےسوہنیاں سہم ڈرا ئیاں
موہے دھار درہمی درکھاعرشیاں نیہر بھرا ئیاں،
دھرتی تے جل تھل کر دےبوٹیاں مار مسکا ئیاں
سوہنیاں گل داؤدیاں ساڈیاں

اندر بنھو بہا نیاں
 سرگ پوری وچ اندر بھاویں
 اپنے باغ لگا نیاں
 ابس سال پر دھرتی آتے
 سوہنیاں ہن ہنس آتیاں
 سنجال اج بیٹھے سادے
 اندر لے دوتا نیاں -

در ڈھٹھیاں دی قدر

در ڈھٹھیاں دے گناں دی
 قدر نہ پیندی بار
 گلے پئے چھل مار دی
 بھلا سے نہ مہکار

زینت بگم

سوہنے سوہنے محل اساڈے
 آہیڑ سہیو! دیکھن
 اک توں اک چڑھندے نقشے
 دیکھ دیکھ سج رہیو
 پر اک نقش گپت راہنیاں وچ
 ہر نقطے وچ لکھیا

پڑھے باجھ اُس نقش اٹلوں
 سہیو نہ مڑ جیو!
 اے نقشے نقاش رنگبلا
 جد سی جاندا پاندا
 نالو نال غیب توں کوئی
 گیت نقش اک داند!
 ادہ سی نقش وچھوڑا سہیو!
 اساں پنکھٹیاں پڑھیا
 کاش! کدے ایہہ نقش میرا ادہ
 ظالم بنی پڑھ لیندا

اندر دی ٹک

سیک سیک رو رد ڈھونڈ ڈھونڈ کے
 مجنوں عمر گوانی
 پرپنگھر نہ کھادھی لیلی
 دھا اُس پاس نہ آئی
 انت مار کے بہ گیا مجنوں
 لیلی لیلی جیدا
 لولیلی رچ لگ گئی اندر
 اندر لیلی آئی

لیلی دی ہن کچھ کھائے
 مچنوں لہدی آئی
 میں لیلیٰ پئی گو کے
 مچنوں بیان نہ کاتی
 میں لیلیٰ میں لیلیٰ گو کے

مچنوں لیلیٰ ہو یا
 آپے پریم بن گیا پریمی
 ٹیک جاں اندر پائی

ورجیت وارٹی

کھڑے چن روج آ کے ڈٹھا
 دلاونی رنگ رنگا
 جو بن بھرے پھل پئے جھومن
 جالی پتے روپ لگا
 تنگ تنگ اکھ موسیت شہندی

من پیا پیندا لوبھ لہجا
 چھپیاں پاندی یوں پیاری

آ آ لگدی کرے سہاں

سملو سلی ہتھ ودھیندے
 کہندے : لیئے پھل ترٹا

برجہ ہتھ پھل نوں لگدے
 توڑ دیاں ہو جانِ سواہ
 جس پھل نوں چا چھو موڑتی
 چھو ہنڈیاں سار جاتے بھسا

پھر دیکھے بوٹے پھل والے
 نال پھلاں دے پھرے پھرا
 پیارے سوہنے تے من موہنے
 دیکھ دیاں چت لین چرا
 برجہ توڑو راکھ ہو نووے
 اچرج کی اچرج اس تھاں؟

اک پُرانے بڑھے پیل
 ہس رکھا : نہ سوچ کرا
 توڑن محکم نہیں اس جاگا
 دیکھن دی ہے کھل بھرا!

جادوگر اک مالی اسدا
 جادو دتا باغ لگا
 دتے، سوہے، من نوں موہے
 دتے طراوت نال سہاں

پر اکھاں دا بھوگ باغ اے
 بھوگن دی اے ناہیں تھان
 دیکھیں تے خوش ہوویں ویرا!
 کھڑیں، مکیں، رنگ لیں جا
 پر جے ہتھ لین نوں پسریں
 راکھ رہے گی مٹھ اندرے
 سندرتا جاسی بلما
 دل اریان بھرے بھرا
 ہانڈھ ہانڈھ ہتھ جھاڑ ترینگا
 ہرے جوارے دانگ بھرا!
 اکھیں تال پیا رس پیویں
 ترشنا ہور دساریں چا
 تداثبت لاہے رچ جاسیں
 نہیں تاناں جاسیں آپ کھنچھا

انہاں نیناں نے مارمکا لیا

اک نین پنجرے پھسے۔ سادھو دی عرضی

انہاں نیناں نے مارمکا لیا

ٹڑے جانے لیں بھہا لیا

بنیاں سنگلاں کس کسا لیا

بنیاں دماں دے بردا بنا لیا

رکھے عرشاں دا گیا بکاونا او

رکھے سائیں در نظر جماونا او

نظر میلی نہ نال خاکیاں دے

ٹک بھئی نوزیاں جھاکیاں تے

ہائے بھل اے نین تکا سیٹھے

جھا کے پہلڑے کھنڈھ کھپا سیٹھے

جادوگری کیتی انہاں اکھیاں نے

مار گھتیا سا بھہ کے رکھیاں نے

انہاں نیناں نے پوراں دے پورا ہے

جودھے پئی دریا م تے سور ہے

کھنڈھ سڑے پتنگیاں و انگ بھل

پے کچھ کھاوَن تڑپن ہون تیل

میں بی ماریا ایک منکڑے نے
کر قید لیا جیسے منکڑے نے

کوئی کروکاری ساڈی آن لوکو!

کوئی رب پیارے آچان لوکو!
تنان اسل روج رہی نہ شان لوکو!

پھاٹھے پنجرے آن چھڈان لوکو!
کرے باہڑی رب جے آپ لوکو

وس چڑھی دا جھڑے اے تاپ لوکو!
جے میں آئے آپ نے آس کیتی

اپنے بچن دی آس پھرناں کیتی
- جادوگری نے جنہاں توں ماریا ہے
دھروں کرامت نے انہاں توں ریا ہے
توں سار غفار ہے رب سائیں!

اساں تے کرم کریو مہر نظر پائیں

رکھ لو سائوں اینہاں اکھیاں توں
مارن واسطے سادھاں توں رکھیاں جو

بیڑا کرو ساڈا آپ پار سائیں
روپ رنگ منکیوں تار سائیں

گل داؤدیاں آئیاں

گل داؤدیاں آئیاں ساڈیاں
گل داؤدیاں آئیاں

رل مل دیو ودهائیاں سہیو! رل مل دیو ودهائیاں
ورہا۔ وچھنیاں سہیاں ساڈیاں
جھوم جھمنڈیاں آئیاں

لمیاں لمیاں ساڈیاں ساڈیاں
گندل گوری جہیاں

سہوں سہوں اکر دیاں آئیاں
آپ سہاڈیاں آئیاں

کھڑے کھڑے متھے آئیاں
کھڑا کھڑا نال لیاٹیاں

کھڑا کھڑا چند چند ہے

چند مکھ ہو کے آئیاں

کھاں چنداں وچوں چند لہجا کے

چہرے چاڑھ لیاٹیاں

گلن منڈل اک چند کارنے
 کید ا گرب کریدا
 اینھے دیکھو ڈال ڈال ہے
 چند چند چھب دیندا!
 اک رنگا اوہ چند اسمانی
 نال داغ دے بھریا
 ہر رنگا ہر روٹک ایٹھے
 سنے لکھ چندا چڑھیا
 گل داؤدیاں ساڈیاں سہیو!
 چندر کھکھوں بڑھ چڑھیاں
 درشن کارن چند اکاشیں
 چڑھ دیکھے چند لڑیاں
 مالی آکھے : گلے وچوں
 اگ اُتاہاں آئیاں -
 پر جے ہیٹھوں اُتے آئیاں
 چند - مکھ کیتھوں بیاتیاں؟
 چند سے اسمانی لوکا!
 انبر دور لگا دے
 مٹی گلیاں اندناہیں
 چند کدے کدے آوے

سیتہ سیتا مہا ماہ ہے
 عرشی رُپ دسیندا
 سہج سندرنا دے اوس تھاں
 گھاڑت رُپ گھریندا
 سوہنیاں ساڈیاں گل داؤدیاں
 اوسقوں ہوکے آئیاں
 رُپ رنگ ایہہ پھین عجیبی
 رُپ دلش تو لیا آئیاں
 بھولے مالی! گلمیاں وچوں
 حوراں اے ہنیں آئیاں
 اے اچھراں عرش توں سجنّاں!
 ساڈے گھر اُتر آئیاں!
 چہرے دیکھ انہاں دے سجنّاں!
 نیچے رنگ تے لاویں
 ہر جوہر ہر رنگے دیکھیں
 گہو کر سہجہ کرادیں
 ساکھیں بھرے اندر نشوں
 سیر سرور جو دھواوے
 سواد رے جو روم روم سہج
 من نوں منوں بھلاوے

ایہ رس مٹی رُچ نہ دسدا
 پتر پوٹے ناہیں
 ایہ رس ساڈی محنت ناہیں
 دھرتی ایہ رس ناہیں!
 ایہ رس غیب خزانہ مالی!
 ایہ رس عرشی بھائی!
 ایہ رس رُپ دلش دی آ بھا
 ایہ رس دھرتوں آئی
 ایہ رس دیون ماریاں سپیاں
 عرشوں رنگ لبائیاں
 عرشی سوہنیاں نے آ ایجھے
 صک صک سین بھائیاں
 چائن جویں اکاشوں آوے
 شیشیاں نے پے دے
 نویں سدرتا عرشوں آوے
 سوہنیاں نے پے چمکے

تاریاں

راٹھا بیٹھا تخت ہزارے

نال سہا بیاں اٹھا

کاسہ ابے چک ہے چڑھیا
سینھ گھمیا اس گھڑا

ہیر صراحی، دھون نوانی
گھڑی جھنادی کندھی

شہو دریا و گے نہیں اٹکے
ٹپکا ٹپکا گھڑا

اٹک

اٹک دریا اُتے پرش تے اگوں اُس دا اُتر

پرشن - جگاں توں توں آویں جاویں
بیکھا بیکھا ٹریا جاویں

پل چھن ٹھہریں ناہیں
گھا تار چال پتی

اٹک ہے نام تیرا
اٹکیا کدے ڈھانہ

اٹکایا کیے کولوں توں
 اٹکیا کدے ہے ہیں
 بچھوں سولوں ترے آئے
 جڑوا نبیاں دے دودل
 مونہ چک پار آئے
 پیش تیری نہیں گئی

اٹک کوئی پائی نہ
 ظالم اٹکائے نہ
 پھر اٹک نادر تیرا
 گل دس کیسہ سہی ۱۶

اُتر (اٹک دلوں)

اٹکنا نہ کم میرا
 اٹکیا سونا ریا ہے
 اٹک نام موت دا ہے
 کوئی اٹکدا نہیں

ترے ترے وچ تریا جاوے
 سارا جگ دسدا جو
 ترے رشتا، ترے رشتا
 کار دھروں اپنی

رُودِپ ایس دِسڑے دا
چیشٹا رُوج ید لٹا ہے -
جاری رہتا چیشٹا دا

جند ایہی ہے ہی
اکلک ایہہ جہدوں جاسی
رُودِپ نام بنس جاسی
درشت مان رہے ناہیں

کلا ایہی ہے ایہی (۲)

دیکھ کھاں توں اکھ اگھاڑ
سوچ چند تارے گر بہہ
لگاتار ترے جان -

کدے کوئی اٹکلیا ہے؟

دھرتی نکھتر چلے
رین دن بنیتی
جیو جنسوسب ٹرے

اٹکلیا سو پھٹکلیا ہے

عمر ہے تاں تری جائے
کال ہے تاں لگا جائے
جند ہے تاں چلی چلے

کدے کون ہٹکلیا ہے؟

دِسا دِسا سنا سارا
 سدا سدا ٹرن مارا
 اٹکے جے ایہہ نظارا

تدوں جان پٹکیا ہے (۱۳)

نام ہے اٹک میرا
 اٹک ہے بھل تھا ڈی
 اٹکے بن ٹری جانا

وہن دا ہے کم ایہی

عقل ہین کوں سکے
 عقل واپے اٹک پیا
 اٹک پوئی آدمی نوں

ساڈی سمرٹھ نہیں

تھا ڈے وچ عقل وے
 اٹک پانی کم تھا ڈا
 میل، بل سامہیں دا

اٹک پانا پھل سہی

اٹک ودھا دے نوں
 نہیں سارے اٹک کھدے
 اٹکیا سو پٹیا تچھے

نان نگھر دی گئی (۱۴)

اگے نوں جوڑے تاپیں
 تچھے اُس نور پسنی

اٹک کیسے تھا دیں نہیں
 تے اٹک ٹیکا نہیں

اٹکن نوں آرام جانیں
 ماریا سو جان لینا
 اگے اگے ٹڑیا جاوے

مالی آس مار لئی

ودھدے جے تئیں جانڈے

ودیا یل نور پانڈے

کٹکاں دے کٹک آندے
 اٹک کھا جانڈے سہی

اٹکے جد تئیں پیارے!

اٹکاں پھیر پانڈا کون؟

جند بہن ندیاں پاسوں
 اٹکے کٹک ہن نہیں (۵)

سہو بے کھٹک سوئدے نہ

اٹک نہ آرام لیندے

اٹک عیش لاندے نہ

اٹک کون توڑدا؟

کٹکاں دے کٹک آندے

تئیں اٹھ اٹک پانڈے

اک مٹھ ہٹک پانڈے

یس بھی کچھ ہوڑدا

لٹکاں نیہوں تئیں لاتے

پٹک دیری ٹرے آئے

گاہن میرے مچ پاتے

واہ لگی یس ہوڑدا

روڑھے نی میں پوراں پور
 ڈوبے کیتے کئی چور
 اگوں بھنڈے تیں مونیہ

دیری مونیہ چاموڑ دا (۶)

دش سارا تاراں دا ہے
 اٹک جو گئے سا ہے
 اٹک نام تہاڑا ہے

اٹک میرا نام نہ

اگے چہڑا ودھدا نہ
 جانا کچھ مڑا رہا ہے
 بیڑی اپنی بوڑھا تے

روڑھدا ہے نامنا

سدا سدا ودھی جائے
 مکتے نہ اٹک پائے
 تری جائے ودھی جلے

اُس دی سچے کاٹنا

لگاتار سبج سبج
 ہوش، بدھ دھرم نال
 میل، دیوت، مچکت چلے

کون کرے سو سامنا؟ (۷)

پھل

کل دِٹھا میں پھل بنفشہ
 اُس لڑا حکیم دا پھڑیا
 آکھے: سانوں دلش حُسن توں
 دس، کیوں توں بنت پھر کھڑ یا؟
 بھیجیں بلیں بنادیں کڑھیں
 سب مار سدرتا صطیں !
 حُسن دے سلطان شاہ توں
 اوے، کیوں توں کدے نہ دریا؟

للی

کشمیر اک للی آکھدے
 سائیں عشق پررتی
 ہو بُوری نیگی پئی پھردی
 اندرون باہرون دھوتی
 جان چک کپڑے پئی منگے
 پئی لگا دے
 کے چھپیا: انج کی ہو یا؟
 للی نہ ہو کھلا دے

ہوں کر کے اٹھ گئی سہاوی
 حسن - احساس جاگیاں ^{مٹھی} دلی
 تیوڑی پائی
 ننگن سندرنا نیانی نیانی
 کسے نہ پائی
 پردا لوڑ نہ رکھدی
 سندرنا مٹیاری جیروں ہو
 رنگ رڈپ چڑھ بھکدی
 حسن - احساس جیروں آپے دا
 بد بھر آپے تکدی
 آپے تے عاشق ہو آپے
 دد، آپے دا چھکدی
 تھوں ڈرے مت نظر کیے دئی
 پیکے میل لگا دے
 نظر دوسری توئی شرما دے
 د آبا بی لگا دے

جواں لے آپے دی سندرنا دے انجھوی ہوجاں
 سندرنا دی پر تیتی

بیل بھوانی *

اسو کی لال روشنی آئی
 پہلی ہے ہنچ ہوتی
 رنگ مویئے دے وِج پٹی
 شکل دھار مہس روتی
 کوئل دیہ، رنگ ہے سندیر
 دھرم لشک ہے مارے
 مہتے تیج بھگت دا لشک
 نین پریم دے تارے
 آکھندی! کیوں سوچاں سوچو؟
 اے میرا ہے لاٹھا
 اس آتوں درشن ساں کردی
 جمنہ دیندی ٹھاٹھاں
 "پرکھی راج" دی بیٹی میں ماں
 ناں ہے بیل بھوانی
 جمنہ رزر نہاں ساں جاندی

* اس بقرے دے کئی پُشتاں توں چلے آ رہے ایہ نے کتب دی لاٹھ دی
 اصلیت ایہ دی سی، جو کہندا سی کہ ماڈے خاندان وِج اسہ کتھا سینے بیٹے چلی آئی ہے
 اس ڈھٹے پئے مندر دنام، جو اک بٹی دے آتے ہے جتھے کتب دی لاٹھ ہے۔

پھر آن چڑھی جوانی

ویاہ کیتا، جھٹ پتی مرے
ضرب رہ گئی پتا دوارے

اس ستر وِشون دے تدنوں
ایتھے رہ کے جھگٹ گمانی

رہنا ٹٹ جگت تون وِشون دی کرنی

جمنہ جانوں تے نیت نہاؤں ہری سمرنی

باپو درج رہا دے

میں آکھال: میں نیم نہ رہی
ایتھے ہی وِشون پد چلے

جمنہ دا جمل روز پنچسی

نہا دے سیٹھ اندر

یہں کیا: پر جمنہ درشن

کوئ پتاجی ہودے

درشن باجھوں من نہیں ترپے
نیم ریتما کھودے

رہتا ندوں ایہ لاکھ بنائی
 اچی بہت کرائی
 جو مندر دے اندر رشتہ دیاں
 میں درشن نت پائیں
 (بیل-بھوانی) لاکھ ایس دا
 نام ندوں سی بھائی!
 (لاکھ-پتھورا) پھر لوکاں نے
 اسدی آل پکائی
 پتا مرے جد جنگ وچلے
 گھر دی سی جوناری
 ہر ایک اک چڑھی-مڑ موی
 پھرے نہ آکے کھواری
 اس مندر تے قطب دین نے
 قبضہ آسے کیتا -
 سونا، چاندی، ہیرا موتی
 سب سنبھال آس لیتا
 چک مورتاں سٹ دتیاں
 کدھاں دیاں تڑوا لیاں
 مسجد اچے مندرے تھادیں
 بدھیاں ایہ بنائیاں

الین لاٹھ تے چڑھے پنہیرے
 عری بیکھ اکر تے
 اس جیہے تن ہند سوچدا
 لاٹھ دے بناتے
 مہرا باں کندھاں نوانیاں
 سن اُسرائیاں لائیاں
 کھوڑی کھید رہے نوں سائیں
 کوتاں نرت بھجائیاں
 لاٹھ دوسری قطب دین دی
 رہ گئی ادھ وچالے
 اپو دیکھو جو کھڑی ساہمنے
 روندی ہے درہالے
 مہرا باں تے کندھاں دیکھو
 کچھ رہیاں کچھ گئیاں
 پر ایہ لاٹھ پتیا جی میرے
 سہی سلامت رہیاں

۵ کئی آکھدے ہن کہ ایہ دوسری لاٹھ التمش نے، کئی علاؤ الدین نے
 شروع کیتی سی جو سرے نہیں چڑھی -

راتنے نوں اک سدھرا بھرواں
 گل سمور داری تے والا
 کھپا پہنے آیا
 چچھ لساں پایا
 بلیچھ ملیچھ کہہ بیلا اڈی

پھر نظریں نہیں آتی
 قطب دین دی سی ابہ صورت
 چپ چاپ بن لو لے پھردی
 گھر سارے پانڈی

چکر دیندی تے ساہ بھردی
 ترہک اسال جد اکھ آکھاڑی
 نظریں کچھ نہ آیا

سندر تھاواں دا او کھولا
 سب ویران جگہاں ہن ہوٹیاں
 چار چپھیر سہایا

کھو لے بن کے باقی

پھر قطب دین دی قبر لاہور انارکلی کوچ بی بی ہوئی ہے -

پراے لاکھ قطب دی قائم
 جیوں کی نیوں ہے آتی
 کئی سو برس سے سنگ لڑدی
 تیتاں گھول گھلاندی
 جیوں کی نیوں ہے کھڑی ایس تھان
 عمر ا جے رماندی

گنگا رام *

• وچ جنگل اک اجاڑ بڑی
 اک طوطا بیٹھا رونا ہے
 ڈرا کھدا تکدا - ٹپدا ہے
 تک تک کے پھاوا ہوندا ہے
 • کھا سہم کدے چھہ بند ہے
 بند آس کدے تر پسند ہے
 چک سنگ کدے اکھ میٹے ہے
 تھک کھنہ کدے پھر کیندا ہے
 • ایہوں ڈاواں ڈولک مہندے لون

• پالتو طوطے نوں پنجاہی گھراں وچ گنگا رام تے میاں مٹو اکھدے ہن۔
 ایہہ پنجرے پیا چڑیاں کھانداتے آدی نال گچھ جاندا ہے اوہ
 آس دی بولی دی نقل وی کریندا ہے۔

چھکھ تریبہ نے نال متایا ہے
 پر دکھ مہرتا اس دکھئے دا
 کوئی لہین سار نہ آیا ہے
 سی پیل اک آواز بڑا
 کچھ دور سہاوا لہر رہا
 اک ڈار آؤندی طوطیاں دی
 اس نے آبیٹھ آرام بیا
 جھم جھمن ڈال بلندیاں تے
 جھمک گوہلاں کھاش اجنت بڑ
 خوش ہو پو چہ چہ شور کرن
 پھر چار چیمیرے نظر لڑے
 اک طوطا ڈٹھا دور بڑی
 گئی دیر اسادا دلک رہا
 رچ دکھ تہیہ پیا کے
 کھنبہ منڈیاں تے ہے دھلک
 ایہ مار آؤری پاس گیا
 ہاکمندا: توں کیوں سیک رہا؟
 میں دکھیا کیوں دکھیا بڈا
 رچ نہم آداسی بسک رہا؟

آ مار اُڈاری نال میرے
 نے چلاں اُپر برچھ بڑے
 ست ایجنوں پئی گت آ
 رنج پیٹ بھرن نوں چک کھڑے
 سن تک کہے دل برچھ ذرا
 کئی میں جا ادھے سکداں؟
 کوئی چکن والا نال نہیں
 میں سوچ سوکنوں جھکداں
 اشیہ طوطا کہندا جھڑک ذرا
 نوں اُڈ پراں نوں مار بھرا!
 پرار پر اُڈ سکے نہ
 ہو گنگا رام لاچار رہا
 ابھی لال لڑکھا طوطے نے
 نہیں اگے سنیا ڈٹھا سی
 اُڈ گیا بھراواں دسن نوں
 ابھی توں سوادل چٹھا سی
 ہا سارا حال سنو سو
 سن ڈار مٹھاں آئے گی
 تک سب نے آکھیا طوطا
 کئی میراں آئے بلاتے پئی؟

- اک کہندا : ویرا سا دیا دے !
 توں کیوں اے چال بنائی ہے؟
 دج سہم گھٹیا دیک رہا
 کیوں آؤن بان بھلاتی ہے؟
- رو کہندا گنگارام : جی !
 میں وطنوں و چھڑے حال بڑا
 جھکھ ترسیہ نے مار مکایا ہاں
 دکھ سہم پیا سیر آن کڑا
- اک طوطا کہندا : دس بٹی !
 کچھ حال وطن دا اپنے توں؟
 دج برہوں جس دے روندہا ہن
 دج پہنچن چاہیں جس دتوں !
- سن اکھے گنگارام : سڈن !
 میں دیو لوک دا واسی ہاں
 صکھ موح بہاراں بھوگ بڑے
 دن رات رہاں دج ہاں ساں
- اک طوطے صکھی بات کہے
 اس تھاں تے رہنا ٹھیک نہیں
 اد چلو اتانہ پیل تے
 گل باقی آؤتے چل سہی -

اُد ڈار چلی پر گنگو جی
 اُد سنکن نہ پھڑ پھڑ کر دے
 پر سادے دیر اُد اون دی
 ودھی اُس کے من تے دھڑکے

کوئی کہے، کھلار پراں نوں توں
 کوئی کہے: ہک دا زور بھریں
 کوئی کہے: ہنھلا مار ذرا
 کوئی کہے: ریدے نوں بھرم ہریں
 کمر سبک بھروسہ اپنے تے

سمر تھ آپ نوں اُدن نوں
 پھر ہوئے اچنت چلا چل نوں
 کر ددر دیوں ڈر دکن نوں
 ایہوں سمیت یہیا دان کرن

کچھ ڈول نال سکھلائے
 کچھ ڈگدے نوں دے آسرا دے
 اُس پیل تے لے جاندا ہے
 اک طوطے آکھیا: گول چھکو

ڈھڈھکھا پھل دے نال بھرو
 زح جادو تہوں نہال کرو
 اُس دیو پرکاش دے حال رو

• ٹمک گول سو گنگارام لئی
پرسواد نہ آ یا سیٹ دئی

پھر پھر لئی، ٹمک سیٹ دی
ٹمک وٹا کیے: اے سواد نہیں

• پر ظالم جھکھا پیٹ بُرا
بن جھکے کرے آرام نہیں

سوروندے دھونڈے گنگو نے کر
اُم گل نگل کھا گول لئی

• سُن سچھین حال ولایت دا
اوہ گنگو نال سواد کپے

یہ دیوتیاں وچ وسدا ساں
جتنے جیون سدا اچیت رہے

• یس وسے نوں اک محل سِگنا
جو لوہے نال بنایا سی

اس اندر بٹھیاں نر بھجیہ ساں
کوئی ویری نیکٹانہ آیا سی

• کوئی بھجن نہ اس نوں سکدا سی

پھر لوپن عجائب و گدی سی

• جد چپ ہوئی تہ سوچ پئی
 سب فکر ڈانڈے تھکے نی
 نہیں سمجھ پیا جو اس کہا
 پھر پچھاں پچھ پچھ آکے نی
 کچھ سیانے طوطے اڑ گئے
 اک سہل داسی برچھ بڑا
 اک بہت پرانے طوطے دا
 کھوہ اس دی وچ سی اک گھرا
 • جاسب نے سین نوایا لے
 تے سارا حال سنایا لے
 پھر پچھیا بابا دس اسال
 کی تیری سمجھ آیا لے؟
 • اُس بڑھے کئی زمانے ورے
 دنیا دے وچ ڈٹھے سے
 کئی حال سنئے تے پچھھے سے
 کئی داچے پچھلے چھٹے سے
 • "ہوں" کہندا کھوڑوں نکلیا سی
 نے اڈ پیلے آیا سی
 تک اوپرے آتے طوطے نوں
 اک دو نگھا دھیان جایا سی

• جھٹ تارا گیا : رنگ پلا ہے
 تے ہلن مجھن ڈھلا ہے
 اکھ دیک دیک کے منکڑا ہے
 جیوں سیرتے ہر دم بلا ہے
 بل ڈھلکے سٹھے جوت نہیں
 مچ کھنہاں کھچوں تان نہیں
 رنج طاقت دی کوئی شان نہیں
 کل چرھ دی کوئی آن نہیں
 اس بابے بڑھے شک پیا
 اے قید پیا یاں داس رہا
 نہیں دیو لوک دے پاس گیا
 کئے آئیویں ابھے ساس رہا
 پھر نال پیار دے بول پیا
 دس بچہ بر خوردار بڑے !
 تیں دیو لوک توں دچھڑ کدوں
 دے لیتے سیرتے دکھ کڑے ؟
 • روگنگو آکھے : سیر کرن
 ٹر دیو۔ بال آج آتے سی

چمک مینوں نیال لیائے سی

پھر کھیدیں سب لہجائے سی

او کھید کھندے چیل بھرے

تے پیدے پجدے دُور رہے

چھڈ مینوں کیدھرے نکل گئے

مڑا اوس تھاں سہیں پرت لے

ادہ گئے کے دل ہوس نوں

پٹ پٹ کے اکھیں وہندیاں

پھر مڑ مڑ تھاں تھاں لہجہ اسان

تیں ماریا بھال کرنیہ اسان

ہیرن، بڈھا کھندا : دس بی !

توں دیو لوک نوں جانا ہے؟

کہ رہ کے جنگل ۷ دانگ اسان

بن بن دا میوہ کھانا ہے؟

ہال ۷ دیو لوک نوں جانا ہے

کہہ گنگو : راہ دسایا جے

اس داداں ڈول ولا ٹٹ توں

تیں دلش وکھے اپڑایا جے

- کی اوتھے ملدا کھوپا ہے ؟
- کی بھل بادام دا سوما ہے ؟
- کی اوتھے سوادل پون و ہے
- کی چلدی گنگا گوما ہے ؟
- ایہ کہہ کے بڑھے طوطے نے
- چو پھیرے نظر دوڑائی سی
- دل ڈار اپنی دھیان کرو
- اک ایسی اکھ تکائی سی
- سن گنگو کہندا : آنکھاں کیہ
- کچھ یو بیا کہا تہ جاندا اے
- رس آدے دیکھیے اکھیں جے
- ربن دھکے سمجھ نہ آندا اے
- اُس بڑھے طوطے ٹھیک کیا
- نہیں دھکے درگا سنبھامو
- جو پڑیں آکے ورتیا نہ
- کی نال خیالاں چنیاں ہو
- پرند دی سوتھ بڑی شے ہے
- اک سچ جھوٹ دا تکر ہے
- کر دسی زرنے سنبھال دے
- کی سچ جچے کی یکر ہے ؟

میں چچیاں جو کچھ پیارے جی!
 دے اُتر اسان نہال کرو
 اس جنگل داسی لپٹو آں دل
 کچھ مت دیو خوشحال کرو

جو مندر سُنو ملپا سی
 رچ جس دے سیکھے در سے

کی بند چترپوں پیا سی
 یا اُس دن اک دو رستے؟

گنگو - اک رستہ اُس دا پہیگا سی
 پر بند سدا اودہ رستہ اسی
 مت کوئی مینوں کھا جادے
 اس گل توں سکھیا سندا سی

سن رستے چار چہیرے دی
 دھپ پوٹ کھلی آ جاندی سی
 د مینوں رتنا نہ رندا سی
 کوئی آن بلانہ کھاندی سی

بندھا طوطا پروس طاقی مندر دی
 وس کس دے کھولن مارن سی؟
 جے دس نہ تیرے لکھی سی
 تال اس دا کہو کی کارن سی؟

جے جیوڑا چاہے نیکن نون
 کوئی تیری آنکھی متا سہی؟
 جہاں کچھا مرضی دے دی
 توں رچ پیا سردھندا سہی؟
 جوتوں دروازے دسد اپن
 کی اُس توں باہر آندا سہی؟
 جہاں وچے رہ کے اُنہاں توں
 درشن ہی دیندا لیندا سہی؟
 گنگارام۔ سی دیوتیاں دے دس سدا
 وِس میرے رکھن ماڑا سہی
 ادہ بندی ناں، اک راکھی دا
 میں دوائے نکرہ اوارا سہی
 اورستے کونج بہاراں دے
 دا چانن، سواداں دیند سہی
 پر مینوں اندرے رکھدے سن
 اوہ داتے رکھ کر نیدے سن
 بڑھا عوطا۔ جو امرت کھائیں ملدے سہی
 ادہ دیندے تینوں آپے سہی

• یا مونیہ سنگیا دی دیندے سی

جو تینوں گدے ماپے سی؟

گنگارام - جو بھاوے ادھیا ماپیاں نوں
ریخ بالاں وانگو دیندے سی

میں سنگن کولوں سنگداساں
جو چاہن آپ کریندے سی

بڈھا طوطا - جے بال گدی کوئی ادھیا دا
تیں نال کھبڈ دھندا سی

تے تیجھوں چاک وڈھندا سی
ادھ جیا ماپیاں نوں دندا سی

تد تینوں سوئی پیندی سی
تے چوری بند رہندی سی؟

جاں گل نہ گولی جاندی سی

کوئی آفت میرے نہ آندی سی؟

گنگارام - جے میں ایرادھ کھاندا ساں
تد کینے دا پھل پاندا سی

پر میں بیباہن رسندا ساں
وس گدے نہیں دکھاندا ساں

ایہ کہندا لٹ پٹ پنچھی دی
 پھر گنگو بولی پاندا اے
 سرن طوطا دھون اٹھاندا اے
 تے اگلی گل چلاندا اے
 بڑھاپوٹا - ایہ بولی جس وچ بولیں توں
 ایہ دیو لوک دی بانی ہے؟
 کی رمز جی دسی تینوں ہے
 جاں کنھ کرن دی ٹھانی تیں؟
 جے سمجھیں تاں سمجھا دیں توں
 کی اس دا سدا جانائی
 کی کہیت سمجھ توں لیتے ہن؟
 کی دتوں ودھ کچھ تائی؟
 گنگارام - یس سمجھ نہیں تیں کی بولاں
 جو بولن سوئی نقل کراں
 ادہ ریچھن اینہاں نقل تے
 میں خوشی کرن دی عقل کراں
 ایہ سن کے طوطا ہنس پیا
 سر پھیر ڈار توں کہندا اے
 کچھ سمجھیا بر خوردارو جے
 کس تھاں ایہ پیارا رہندا اے؟

نہیں دیو لوگ دا داسی اے

نہیں دیواں رستے پایا اے

اُس مانکھ دھرتی ٹردے نے

روح بندی قید رکھایا اے

ہوا چرخ سارے زبھک گئے

پتے پٹ پٹ سارے تکے ہیں

دل بالے ٹر ٹر دیہندے نے

دل گنگو تکے جکے ہیں

پانگھوری گنگو دیہرے ہے

پھر ہٹیاں نظر دڑا دے ہے

مت کدھرے ڈھونڈ کریندا ہے

ر کوئی وطنی تر یا آوے ہے

ہین مڑھے طوطے او بھری

پھر نین اکاش اٹھاندا اے

جو اکھی کدی نہ روندی سی

دوا جھو بھر کے لیاندا اے

نہ غمزدے چھے بین کدے

اد اٹھے ریلے رنگ ورے

وِج گدا اکاشاں ادب بھرے

اوہ بابا ایں ارداس کرے
ہے سب توں اچے آڈن والے!

عرشاں توں وی پرے پرے
اچے وسو بنا آہلئے

بن کھنچاں نر گنگن رہے!
پون، اکاش، دھرت، تل، پانی

ہر تھاں توں دل - پیڑ سنوں
سن ارداس پشو دی، دانے!

کدے نہ رکھیں مہر گھنوں!
ساوَن رکھ ستتر دانے!

بندی ساغوں دور ڈھے
پرنتتر نہ کدے کرا دیں

گھلدا سدا شعور رہے
موتہہ تیکے نہ کدے قید دا

کدے غلامی آوے نہ

گولا کدے نہ کریں کسے دا

پنجرے ساوَن پاویں نہ

داس بنا نہ خدمت پاویں
ساڈی کھل چھاویں نہ
دے دے وِس پاکے سائوں
من دی موج گواپیں نہ

آزادی حقِ ترا دتا
سب نوں دان کر ایں توں
ترخت پرکھو اہم دات نہ کھسے
دتی دتی رہائیں توں
مرضی بیٹھ کے دی مرغی
دھکے نال نہ لگے کدی
روکا کے قسیم داسائیاں !
پوے کدی نہ ٹھگے کدی

جنگل واسائے شک دیویں
 ماری قمل نہ شہر دیش
 تن لوں کجن خوشی ملے پر
 کھل کدے نہ کھس لیں
 بے شک ساڈی چوگ کھلاریں
 ہنڈھ ہنڈھ دن پیٹ پھرے

پیٹ بھرے چے اُونارہ جے
 کھل نہ ساڈی کدے مرے
 مگر کھوڑ کھ بھرا دیں سانوں
 ڈالو ڈال اڈا دیں توں
 دھڑکیو دھڑیک ٹپا کے سانوں
 کوڑے پھلیں رچھا دیں توں
 بن، پرست، جل، بنیں، بھاڑیں
 ریت تھلیں تھماں دیویں توں
 کھل جو دتا حق سمجھن توں
 دیکے کدے نہ لیویں توں!
 آن بان دل شان اساڈی
 تیرے تان رچھا دیں توں!
 پیار آئے باجھ، پرکھو جی!
 دوجی قید نہ پاویں توں!
 قید کرن تے آکھن راکھی
 درشن دیو کرا دیں ناں
 پان پنجرے، دین چڑیاں
 ایسے سکھی ملا دیں ناں

کھنجرِ اساوے، پیرِ اساوے
 دلِ ساوے نوں روک کرے
 دھری ایسے اسان نہ میلیں
 دورِ پاتے سنہدِ داک پھرے
 کھلے اڈندیاں، موح پھرندیاں
 باج کہ بلا آن پوے
 دردِ وِسونے راکھی باجھوں
 کل ساری چہہ ناش ہوئے
 جہتک اک اسان چول جیوے
 کھل وِچ اوس سواس ہے
 اک اردس ہو رہے، سائیاں !
 مہر کریں دے کن سنیں
 پشو اسپس ہاں پشور کھاویں
 بے شک سکھنے سمجھ گئیں
 اوہ نہ عقل اسان نوں دیویں
 اوہ تہذیبِ دِداویں نہ
 اوہ سمجھتا دورِ رہاویں
 ودیا اوہ سکھاویں نہ

جال لاوِن تے گھڑن پجری
 تید پان سیکھلاوے جو
 کھنبھ توڑ کر یوٹ بہاوے
 دو جیاں بندی پارے جو
 لوک غلام بنائے بہائے
 سرتناں قتل کراوے جو
 تیرے رچے سُتنتر بندے
 پردے تیان بن بٹامے جو
 کھل ہرن دی جاج اساؤں
 سائیاں اکدے سکھائیں نہ
 پشو اساں نوں چاہے رکھیں
 مانکھ کدے بنائیں نہ
 چاہے جنگلی چاہے پشورکھ
 دانے چاہے بنائیں نہ
 کھل وچین دی عقل نہ دیوین
 کھل کھوپن جاج سکھائیں نہ

(۱۰) پرانے دے آسے -

کھل رکھن دی غیرت دیوں
 کھل کھوہنوں شرم دداہیں توں
 کھل لیتے، کھل دان کراہیے

کھل دے دس بناہیں توں
 چج مرے نہ کدے اساڈا

گچ کدے دل ڈھاو نہ
 خوشی رہے من بھری اساڈے

گچ کدے سیر آوے نہ
 غیرت ٹھرن خون نہ دیوے

اٹرکھ رگاں کھچ رکھے جی
 بھجاں ساڈیاں تان لاج رہ

اکھ اچیری تنکے جی
 موڈھے تنے تان وچ سیدھے

گردن آکر بھری رہے
 زور رہے ہک ساڈی بھریا
 ڈرکھا دھون نہ کدے ڈھے

جیون کی سہ؟

پارے دے ڈل وانگ چھنبہ اک
چٹا صاف سہاوا
مونہ مونہ بھریا، ڈل ڈل کر دے

دے عجب دکھاوا

نکی نکی روی ر مکی
لہر اٹھندی نکی

کردی پیار، گلے جل گدی
وگدی یون لڑکی
چند اکاشاں دے رچ پھردا

جل رچ جھاتی مارے
جل نرل اُس جہتی پا کے
اپنے رچ اتارے

اک چندا رچ انبر پھردا
روپ اڈول سہاوا
دوہا چند چھنبہ رچ ڈلکے

ڈولے تے لہراے

تارے وچ اکاشاں چیرے
 لٹک گئے وچ سردے
 نیلا ہیٹھ اکاش وچھا کے
 کھلے، جل وچ ترے
 دلک اپنی، ڈولن جل دی
 دو ڈلکاں دل گئیاں
 وچ ڈونگھاناں عرشی مو جاں
 ددہیاں ہو ہو پٹیاں
 عجب صفائی نیر تدرھے دی
 جس نے بنھ اُتاری
 ساری چھبی اکاشاں والی
 اپنے وچ کھلاری
 گندل کوآر وانگ اک لمی
 ڈیل سہادی والی
 پتلی تے کچھ نازک کوئل
 چالے بھولی بھالی
 آنکلی سیار ایس تھاں
 گرم گرم ساہ بھردی

نرم نرم دھر پیر تریدی
 چہرے چھائی زردی
 قدم قدم تے اچھکے، جھجکے،
 اُپر ہٹھ ٹکاوے
 اگے بچھے نظر مار کے
 پھرے، نین مٹاوے
 سوچ وچ ڈب جاوے ساری
 تر جھک اکھیاں کھو پے
 سوہنے نین کٹوریاں درگیوں
 پیر چھما چھم ڈوہے
 بھرے ماہو کا کہے اُتھائے !
 کاسنوں ابہ سچھ بنیاں؟
 "کی ہے، تے ابہ کیوں ہے سارا
 پیٹا تانا تبنیاں؟
 میں چیدی، میں جانناں چیدی
 ہاں جیون میں جانناں
 پر اے 'جیون' کی ہے وستو؟
 کی ہے اس دا مانا؟

میں درگے لکھ ہو ہو مر گئے
 سمجھے نہ کیوں ہوئے

مہوند اپنی، لکھی نہ کی ہے
 بن سمجھے ہو ہوئے

لکھاں ہو کے لگ رہے ہیں

آس اندیاں اندر
 چھ دھناں، وچ پھر دے جیکوں
 وچ چکا بو سند

پیوے تے ایہ چالے پیوے
 کیوں ہے؟ تے ایہ کیوں پیوے؟
 کیوں ہے؟ تے ایہ کیوں پیوے؟

ایہ گل نہیں سنجالے

میںوں کی اے روگ لگ گیا
 کیوں ایہ بھیت کھلا دال؟

ترپھاں کوں بھجارت بھجھاں

آپا کوں نکا داں؟

دس جندے! توں ہیں می اڑا بیے!
 پند ولولے والی؟

جھڑناٹاں جو جان نہ جھلیاں
آپے چھیڑن دلی؟
حسرت، آس، نراسا ٹوٹے

آپے رچ آپکا دیں
آپ وراگن ہو کے اڑیئے!

آپ ڈوب پئی کھاویں!
آنکھن آننگاں تے چا اچے

کھچیاں دھو لجا دیں
کاتبا جھڑے، تھراٹاں تھرکن

لہراں تھرچاویں
آپا پیا صد قترے ہووے

کس توں؟ پتہ نہ لگے
کدے پیار کھچیندا جاوے؟

کون پیا سو ٹھکے؟
کدے عقل رچ آویں جندے!

دانی سو سو سوچیں
سوچیں تریں تریں نے دہیں

اچھالے لوچیں
اچھالے لوچیں

ٹھہک کر کھاتے کیتوں ٹرٹ آوے
بھیت نہ سارا کھلے

”کیوں ہو یا؟ ایہ جیون کی ہے؟
آپا کیوں ہاں چلے؟

ہاتے اکراں کی؟ مینوں جندے!
کھاؤن پین نہ بھاوے

کوئی سواد نہ مونسدا آکے
دوسدا نہ پرچاوے
توں کی ہیں؟ توں دس اسانوں
اڑیئے! ہور کھپا نہ

بہت رلایا ہی اسانوں
بھوآلی ہور پوا نہ

دس کون توں؟ کی ہیں سکھئے!
ہن دستوں نہ نیس

اپنا آپ مکایا چھڑا
کھول اسانوں دس

مینوں بھرم پئے نی جندے!
توں پردے وچ بہندی

بھورا روپ دکھادیں ، باقی
 صکی بردیاں رنہدی
 نیکی رمز عقل دی ماریں
 ہور نہ کچھ دکھادیں
 باقی آپا ملکیا تیرا
 سانوں نہ دس آدیں
 جدوں دلوے سیکال سدھراں
 کھچاں پین ، پلاوٹ
 کک کسکدی ٹنٹ جھنجھوڑے
 ہرولے آدن
 تدرں کراں کیء جندے میری !
 کیتھوں اوہ کچھ لیاواں
 جس دے نال اپورن ہوئی
 تینوں بھر دکھلاواں ؟
 ماتے ! دس توں جنڈری بیسوں
 میں رو رو مر لٹھی
 توں کی ہیں ؟ توں کھول دکھادے
 اپنے کلا دی سٹھی

ایداں سوچے، باڈلی سہدی

آپے دے وچ آندی

آپے توں ہو باہر غرقدی
سین مین ہو جاندی

تردی، اچھک، بیٹھ اٹھ تردی

سہجے سہجے آئی

اوس چھینہ تے آن کھلوتی
موج دیکھ ٹک لائی

آکھے: واہ دا جون ہے
سہجے سہجے سہاوے!

ٹھنڈھ پتی تیں دیکھ روپ نوں
سہجے سہجے تلاوے!

کیوں توں سہنا سکھی دیویں
لہراں لیں ملارے؟

جیون دے کی کھیت کھلے ہن
تیں پر آن پیارے!

کیوں سنٹٹ، رجیا، راضی
بن حسرت دس آویں؟

ڈالیں تے دا بھکیں سوہنی
 عرشی رنگ دکھاویں
 دس سچنا جیون کی ہے
 جیون سالوں دسیں؟
 کھولیں بھیت، ہساریں سالوں
 پھر توں سوہنیاں ہسیں؟
 "سر سر" اک دھنی انوکھی
 اُس سر وچوں آئی
 مانوں کوئی اپرا جل توں
 سر پیاری رُچ گائی
 پھر آنا، پھر آنا آنا
 آنا آنا آنا
 پھر جی، پھر جی، پھر پھر
 پھر آنا، پھر آنا
 ٹھنڈھا ساہ سہولت دالا
 میسارن نوں آیا
 آساں بندھ۔ اُمیدیاں لیانی
 قدم پچھا ہاں پایا

سونج اے نہ مکی نکلی
 لالی بجاہ نہ چھائی
 چڑی چھکی اے نہ ہنسی
 پھونٹ اے نہ آئی !
 اوہ مٹیار کئی دن مگروں
 اک دن امرت دیلے
 اُس سردے پھر کنڑھے آئی
 لے دل - دین جھیلے
 کی دیکھے اُس سرور اندر
 جل دے آپر تر دے
 گول گول تے ساوے سادے
 پتر ڈل ڈل کر دے
 پانی دے گل لگے ہوئے
 کچھ ہن آچے ہوئے
 کینیاں آپر نیر تر چکے
 موتی بیوں ڈلکوتے
 چمکن تے ڈلکن اے سیکے
 کفن تے پھر مکدے

بھا دین لوجیاں والی
 تین جویں کوئی سکے
 چانن بی ہن دھیا سوسنا
 پیریں آتی لوتی
 پھردی چٹی چادر وچھ گئی
 چہ چہ بن وچ ہوئی
 جویں دیکھ مستیاں بھریا
 ٹھنڈھ ٹیکاؤ نرالا
 دوتی پت سہاری سبیا
 چھنبھ پتیاں دالا
 کھندی نار : بھرے تے متے
 لہہ لہہ کردے سرجی !
 کی ہے جیوں؟ دسو مینوں
 چننا دیود ہرجی !
 گول گول تے سادے سادے
 کسے کسے تے پانی چکے تیں وچ چھاتے
 موتی جیوں ڈلکائے

کی جیون اے گول چکری
 نری ڈلاک اک جاناں
 پیا تانا ہے سرور وچ
 بھیت سٹھانہ چھپاناں
 کتھوں تے کیوں آئے سارے
 کی کرنے نوں آئے؟
 چپ مہر ہے لگی سب نوں
 سر سٹ دِل دکھلائے؟
 رَمک رَمک پچھوں نوں آئی
 پون پیاری جھلدی
 سروے چل تے چل دے پتے
 سب دے گل لگ چلدی

سر سر سر سر سر، جیوں
 دھنی چھنہ نوں آوے
 مانوں جیہ لگی ہے سر نوں
 ایہہ گل آکھ سٹاوے
 آدیں پھر نوں پھر پھر نوں
 پھر آویں پھر آویں

”پھر پھر پھر“ سرجی کہندا

آویں پھر توں آویں

پچھوں جا دھرتی دے اوہے

سورج ہنکی ہنکی

ہنکی ہنکی، لہندی، چمک گھٹیندی
ہسٹھاں ہسٹھاں ڈب دی

لالی لال چھٹی اسمانی

سورج گیاں نشانی

چٹی بھا پسر گئی سارے

ٹردی ایہ بی جانی

اس دے کچھ دناں بیتے

پھر سرور دے کندھے

اوہ مٹیار کھڑی ساہ بھردی

نین بھرن لوں کندے

”سورج چھپ گیا دھراوہے“

روکے ایہ گل کہیا

سنجھ نہیے سماں وال

تیرے تے آ رہیا

ایہہ تانا دس اسان نوں سجنّا !

نیں روج ایہہ کی ہو یا ؟

راج ہنس دیاں دھوٹاں درگا

کھنوں آگیا دھو یا ؟

گندل دانگ نکل ایہہ دھوٹا

ہو اچیاں ہن جھکیاں

سیر نہڑائے شرم دیاں بھریاں

کچے نراسا سکیاں ؟

حسرت بھریاں ؟ کسے روج صدے

ساوے اوڈھن لکیاں

بند جگت دے بھیت دانگ ہن ؟

کسے کھل کے ہن سکیاں ؟

پوٹلیاں کی دلو بیاں بھر

جھکیاں ہن ایہہ سیریاں ؟

سدرہ سکن تے تزاہ آکھن

وج انہاں دے دھریاں

گول مول تے چپ چاپ تے

سیر سٹن دکھلایا

پرشن میرے دا اُتر تیتھوں
 ایہہ سرور سر آیا؟
 پون ہلورے نال ہلیا

سرور پت تے کھلیاں
 دھنی عجائب آئی وچوں

بولیاں کوئی بھلیاں
 پھر پھر پھر پھر پھر پھر توں

پھر آئی پھر آئی

سٹ کے دھون اُنہاں دے وانگوں

ٹر گئی پھر ہاٹے کے لیندی
 ٹھنڈھا ساہ کھچیندی

گن گن قدم دھرنیدی

پھر آئی اک شکر دپریں

سورج سر تلوایا

سرور دھوناں نال بھر گیا

پراک روپ دایا

سب سیدھے پن کھڑے ہو گئے
 سر سوج دے وے
 ہنڈائی گردن نہیں کوئی
 جیوں جوگی ملک بنے
 مسکائی تے نیچھ لائیکے
 دیکھ دیکھ پھر ادنیٰ
 ہے سرور بایں مشکل تیغوں
 اچے حل نہیں ہوئی
 کی سرچک تکنا اُپر
 آسمان دھر تکنا؟
 تکنا، تکنا تے پھر تکنا
 بن اتر نہ تھکنا؟
 اِس تِکن رُج رہن ہمیشاں
 بھیت کدے نہیں گھلنا
 ترسن سِکن تے سِک تِکن
 لوچاں دے رُج گھلنا
 آج دس توں بھیت غیب دا
 کھول چُپ دیا مہراں؟

جیبو چھیڑ کوئی داک سنا دے
 کٹ اسٹاڈیاں اہوراں؟
 پر اس سرقوں پھر آدیں پھر توں
 پھر پھر پھر پھر سدا آئی
 سیر نہوڑائے گئی ادھ پیاری
 حسرت اندر چھائی
 گھٹا ٹوپ بدل بن چھائے
 گرمی ہے بلمائی
 نیکی نیکی ریدی رُکدی
 گل نوں جھپیاں پائی
 اکھیں سکھ کلجے ٹھنڈھک

اس دے ملیاں پندی
 چھب چھاندی چو پھیرا لیں توں
 چھب اس توں چھب لیں دی
 درتے کئی زمانے جس کے
 سی اک بڑھ وڈیرا
 اُس دے بیٹھاں مسیارن نے
 ہے لایا بن ڈیرا

چھاویں بیٹھ بوہڑھ دل تگدی
 لے ساہ کچھیندی
 کیوں بابا اے جیون کی ہے
 تک تک اہنوں کچھیندی
 اُچی دھون کریندی تگدی
 نین گئے میٹ ددویں
 مٹھی نیند اندروں آئی
 رنجی جویں سی اودیں
 اودھر داؤ تر کھیری ہوئی
 بدل دائی پائی
 اڈ گئی ساری او گھٹنا
 دھب نکل کچھ آئی
 سورج ڈھل ہیٹھاں ہوڑیا
 کچھ جوہن بی ڈھلیا
 نکھاتیج ہو گیا مٹھا
 نیواں ہو جو چلیا
 یون ددھیرے کھنڈھی ہو گئی
 ہمالیہ جانی
 پانی دے گل لگ کیتوں ہے
 بھاگ بھری ہو آئی

کھلی اچانک آکھ نار دی
نر بھاک آکھی کہہ ماتے

اس آکھ۔ میٹے دے ہیں اندر
کی کوتک ورتا تے؟

باہر دی قدرت دے دانگوں
ٹھنڈھاک اندر چھائی

چھائی سیتل ہوتی دس دی
گھٹدی ہے گھرائی

آکھ ٹری دل چھنبھ پھیرا
سہجے سہجے آکے

کنڈھے تے آکھڑھی ہو گئی
رہی بھچک تھاکے

بند بند اوہ ڈوڈی ڈوڈی
ڈوڈی ڈوڈی سر مہراں

دھردوں اندر دس کھڑکھڑ کھلیاں

رنگ ہور دے ہوراں

پھاڑیاں والے وانگ کٹورے
جیوں کچھول سہاڑے

لالو لال کھڑے تے دِگے

چوہ - چوہ رنگ رنگا دے

سب کلیاں کھڑیاں تے ہسّے
کھیرا کھیرا دے

کھیرے دا اک فرش ڈلکدا

کول بچلاں دا کھیرا

سارا سر بھریا اس کھیرے

اس خوشیاں دے کھیرے

جو بن بھرے ہلورے والے

سستیاں والے کھیرے

مینا - لگا ہزار قدرتی

سرور نے ہے لایا

کھیرا سہج حسن دا جلوہ

کر ظاہر دکھلایا

جنتوں تک سرور دیاں پالاں

پالاں ایہہ ہن کھڑیاں

سندر کھیرے دے مچ کھڑیاں

بن پروئے دے لڑیاں

بھاڑی دار کٹورا ہر اک
 نین جو کوئی سوئے
 رنگا چوہ چوہے
 رنگ - رنگا چوہ چوہے
 مستی کچھ حسن دی لالی
 بھر کے اچے کر کے
 ٹکوائے سرور دی چھاتی
 سریاں دے سرور کے
 خوشیاں دے جاں چند عرش توں
 لال لال ہو آئے
 پہن چولڑا یوسف والا
 سرور دے رچ چھائے
 یاسورج دیاں کرناں پئے پئے
 سورج اُگ کھڑوئے
 دھرتی نے مسٹھ چاکیئے
 ٹھنڈھے سرور گوتے
 چار بھرے سورج دل تکے
 امل امل پسندے

کرن دیدارے، چڑھن سروراں
 جھوم جھوم رس کیندے

یا دنیا دے سوئے سارے
 صک کے پھر من آئے

کھڑکھڑاتے ہن اوس تھاو تے
 گاہک خبر نہ پائے

نہ آوے، نہ مل کرادے
 نہ لپے نہ لیوے

آپ کھچکے نہ دکھ پاوے
 نہ کچھ لا دکھ دیوے

سوہنے حسن اپنے آپے
 آپ مست ہو جھولن

عاشق نے معشوق آپ ہو
 خودی منہ ڈولے جھولن

جون بھرے مست رنگ رتے
 اس آپے رس رتے

اپنے مد اپنے ہی رس دے
 ہو رسیے مد مٹے

کھڑے دا اک منڈل رکھے
 سُنرتا نوس دیکھن
 مان حسن، کھڑن خوش ہون
 آپا آپ پر بکھن
 یا ایہ بھیت الہی والے
 ڈبے بند رہائے
 سرور نے دے ہن کڈھے
 کڈھے کھیل دیکھائے
 حسن عجیبی رنگ غیب دا
 پھن عرش دی جائی
 چھبی سہادی سُنرتا ہے
 دُھر بیکٹھوں آئی
 جو ڈھکی تے بند کرا کے
 تے سی لکی رکھائی
 انج سرور نے چھاتی وچوں
 ساری کھول وچھاتی
 نظر بئی جد سیارن دی
 اُس کھڑے دے بن تے
 اُس سوئے، اُس جون بھریں
 اُس مٹناں دے چن تے

اودہ جو چھپی سہاواں والی
میںہ سی بیٹی دسانڈی
ہیٹھاں اُتے تے جو پھیرے

گڑھی چھبر لاندی

اودہ حناں دا غضب نظارہ
سو سنیا اودہ دیکھاوا

اکھیں پیا عبدوں، دل دھسبا
چھایا رنگ سہاوا

بے پوشی اک چٹائی اُس تے
رہی جھجک تکاندی

کوئی سدھ رہی نہیں باقی
مورت ملک بنھاندی
دھاتے سرور حسن کھیلے دا

سرسارے ریح وریا

کھیرا عرشی رنگاں والا
وتج کالجے اڑیا

عقل سنیاں والی سڑھ گئی
پچھن تاب فانی

بھرنے تے شک کرنے والی
 سوچ نہ رہ گئی کائی
 لگ گئی چھوت کھیر پوں ساری
 کھیرے کھیرا لایا
 جیوں کھیرا سی سرور سارا
 دل - ناری کھیر آیا
 اندر پھٹ پایا جیوں سوما
 کر خوشیاں دا پھٹیا
 حسن اندر اندر لے دا
 حتمے جیوں پھٹ چھٹیا
 لوں لوں وچوں چھٹے پھٹارے
 کھیرے چھیر لائی
 اکھاں بھین - کٹورے بھر رہے
 تریں پنے سکھدائی
 تن من کھیرا کھیرا پی پی
 کھیرا ساری ہوئی
 کھیرا تے آپا اک ہوئے
 لوں لوں گئی پردئی

کھیرا دل دا کھیرا تن دا

کھیرا سرور والا
سب کھیرے اک روپ ہو گئے

کھیرے بھنیاں پالاں
ہسٹھاں آپر، چار چھیرے

کھیرا کھیرا ہوئی ساری
کی اندر کی باہر

کھیرے دیڑھ لئی آ باہروں
کی باطن کی ظاہر

کھیرے اندروں دیڑھی
کھیرا کھیرا ہوئی پیاری

کھیرے پھٹ کے کھیری
کہتے ہے اوہ بچھین والی؟

کی؟ اے جیون کی ہے؟
کھیرے کھیر لئی ہے ساری

کی دیہی کی جی ہے؟

کھڑا ہے ہن آپ ہو رہی
 کھڑا جیون کھڑا
 کھڑن کھڑی جیون چند چاندنی
 کھڑیا جیون کھڑا
 اپنے کھڑے کھڑے کے سرور
 کھڑا اُس نوں لایا
 ستا کھڑا ادھا جگایا
 تھڑے رنگ جمایا -

 رات

